

EDMOND ROSTAND

A SASFIÓK

(L'AIGLON)

**ROMANTIKUS DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN,
VERSEKBEN**

**FORDÍTOTTA
ÁBRÁNYI EMIL**

LAMPEL R. (WODIANER F ÉS FIAI)

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

ELSŐ FELVONÁS.

A növekvő szárnyak.

MÁSODIK FELVONÁS.

A csattogó szárnyak.

HARMADIK FELVONÁS.

A szétnyíló szárnyak.

NEGYEDIK FELVONÁS.

A tépett szárnyak.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A megtört szárnyak.

HATODIK FELVONÁS.

Az összezsukott szárnyak.

SZEMÉLYEK.

FERENC, reichstadti herceg.
FLAMBEAU SÉRAPHIN.
METTERNICH.
FERENC császár.
MARMONT, tábornagy.
A SZABÓ.
GENTZ FRIGYES.
A FRANCIA ATTACHÉ.
PROKESCH-OSTEN, lovag.
DE LORGET TIBURCE.
GRÓF DIETRICHSTEIN, a reichstadti herceg nevelője.
BÁRÓ OBENAU.
HARTMANN, tábornok.
AZ ORVOS.
GRÓF BOMBELLES.
GRÓF SEDLINSKY, rendőrfőnök.
NEMES TESTŐR.
LORD COWLEY, az angol nagykövet.
THALBERG.
FÜRSTENBERG.
MONTENEGRO.
ŐRMESTER, a reichstadti herceg ezredéből.
FORESTI, kapitány.
ÖREG PARASZT.
OTRANTE, vicomte.
PIONNET.
GOUBEAUX.
MORCHAIN.
BOROKOWSKI.
A HERCEG KOMORNYIKJA.
AJTÓNÁLLÓ.
LAKÁJ.
HEGYI-LAKÓ.
EGY TIROLI.
FÖLDMÍVES.
A PRELÁTUS.
MÁRIA LUJZA, páрмаi hercegnő.
CAMERATA, grófnő.
DE LORGET TERÉZ, Tiburce huga.
A FŐHERCEGNŐ.
ELSSLER FANNY.
ELSŐ UDVARHÖLGY.
GRASSALKOVICS hercegnő.
ELŐKELŐ UDVARI DÁMÁK.
LADY COWLEY.
MÁRIA LUJZA UDVARHÖLGYEI.
ÖREG PARASZTASSZONY.

A császári család. A herceg katonai kísérete. A császári őrség: arciére-ek, nemes gárdisták, drabantok stb. Álarcosok és dominók: Paprika Jancsik, pásztorok, medvék stb. Parasztok és parasztasszonyok. A herceg ezrede. 1830-1832.

ELSŐ FELVONÁS.

A növekvő szárnyak.

Badenben, Bécs mellett, 1830-ban.

Annak a villának a terme, ahol Mária Lujza lakik. Tágas helyiség. Középpont nagy, gömbalakú, kristály-üvegből összefont Empire-csillár. Világos faburkolat. Pompéji-zöld fal, al fresco befestve. A párkányzatot Szfinx-figurák díszítik.

Baloldalt két ajtó: az első színfalnál levő Mária Lujza lakosztályába, a második színfalnál levő az udvarhölgyek lakosztályába vezet. - Jobboldalt, az első színfalnál, szintén ajtó: a második színfalnál, egy mélyedésben, rengeteg fayence-kályha, tarkán díszítve. - Hátul, két ablak közt, széles üvegajtó. Ezen át egy nyílt lépcső korlátszlopai láthatók. Az erkélyt formáló nyílt lépcső a kertbe vezet. Kilátás a badeni parkra: hársak és fenyők, mély fasorok, boltíves cölöpökön függő lámpák. - Gyönyörű kora-szeptemberi nap.

Ebben a banális nyaralóban értékes, drága bútorokat helyeztek el. Balra, közel az ablakhoz, bronzgal gazdagon cifrázott állótükör: az első színfalnál széles mahagóniasztal, irományokkal tele; a fal mellett könyves-polc. Jobboldalt, a háttér felé, kis Erard-féle zongora, a 30-as évek formájában; a zongora mellett hárfa; még lejjebb chaise-longue à la Recamier, egy nagy gyertyaláb (guéridon) közelében. Karosszékek és kerek ülőkék támlap nélkül, X-lábakon. Vázákban tömördek virág. A falakon keretekbe foglalt és az osztrák császári család tagjait ábrázoló metszetek; Ferenc császár arcképe, a reichstadti herceg gyermekkori arcképe stb.

A függöny felgördültekor elegáns nők csoportosulnak a háttérben. Kettő közülök - zongoránál ülve, háttal a közönségnek - négykézre játszik. - Egy harmadik hölgy hárfaezni készül. Találgatják a kottákat. - Hangos nevetés. Közbeszólás.

Egy lakáj a nyílt lépcsőről szerény külsejű fiatal leányt vezet be, akit osztrák lovastiszt kísér. A tiszt kékszínű, ezüstszínű huszáregyenruhája rendkívül kackiás. A két újonan jött, látva, hogy senkisének törődik velük, pár pillanatig állva marad a terem egy zugában. Ekkor a jobb oldalt levő ajtó kinyílik és belép Bombelles gróf, akit a zene hangjai csáznak a szalonba. Bombelles gróf taktust verve közeledik a zongorához. De észreveszi a fiatal leányt, megáll, mosolyog, azután hozzá siet.

ELSŐ JELENET

TERÉZ, TIBURCE, BOMBELLES, MÁRIA LUJZA, UDVARHÖLGYEK.

A HÖLGYEK *(a zongoránál; valamennyi egyszerre beszél és öröltén hahotázik).*

Hamis! Hamis! -

A balkéz kezd! - Nem! -

Botrány! - Pedál! - Most - Hárfa! - Istenem!

BOMBELLES *(Terézhez).* Ön?

TERÉZ. Jó napot, Bombell' úr!

EGY HÖLGY *(a zongoránál).* Most se jó!

Fis!... E!...

TERÉZ. Eljöttem... mint felolvasó!

MÁS HÖLGY *(a zongoránál)*. Ah Bé-moll!

TERÉZ. És ezt önnek köszönöm!

BOMBELLES. Nincs mért, Teréz! Hiszen rokonom ön,
És francia.

TERÉZ *(bemutatja neki Tiburce-ot)*,
Tiburce!

BOMBELLES. A bátyja!
(Kezet nyújt Tiburce-nak és Teréznek helyet kínál.)
Nos,

Üljön le kissé!

TERÉZ. Ah, csodálatos
Zavar fog el!...

BOMBELLES *(mosolyogva)*. S ugyan mért, Istenem?

TERÉZ. Mert látni fogja mindjárt a szemem
Az egyetlent, ami a császárból maradt!

BOMBELLES *(mellé ül)*. Ez az hát, ami a szívére hat?

TIBURCE *(csípős hangon)*.
Mi ezt a Bonapartét lenéztük hajdanán!

TERÉZ. Tudom, tudom... de látni...

TIBURCE *(kissé megvetően)*. Az özvegyét...

TERÉZ *(Bombelleshez)*. S talán...
Fiát is?

BOMBELLES. Ó bizonynyal!

TERÉZ. Nem volna szívem, elmém
Nem volnék fiatal és meg se érdemelném
Hogy francia legyek, ha úgy lépnék elébe:
Mély megfagyottság nélkül, közönyös arccal!...
Szép-e?

BOMBELLES. Ki?

TERÉZ. Párma hercegnője!...

BOMBELLES *(meglepetve)*. De hisz ő...

TERÉZ *(élénken)*. Boldogtalan!... És ez nagy szépítő!

BOMBELLES. De... látta már?

TERÉZ. Nem!

TIBURCE. E terembe csak
Most jöttünk.

BOMBELLES *(mosolyogva)*. Jó... de...

TIBURCE *(oldalvást lornyettezi a zenélő hölgyeket)*.
Mennyi szép alak!

A zongorához víg skálát csatolt

Kacajjuk... mindnek rózsás kedve volt,
S mi nem akartuk őket semmi áron
Zavarni...

TERÉZ. Ő Felségét itt bevárom.

BOMBELLES *(föhláll)*.
Hogyan? - Hisz épen ő az, aki a basszust játssza!

TERÉZ *(föhláll, megilletődve)*. A császár...

BOMBELLES. Majd értesítem.

(Odalép a zongorához és halkán beszél az egyik zenélő hölggyel.)

MÁRIA LUJZA *(megfordul)*. Ah, itt a kis babácska?
Ha nem csalódom, volt már róla szó...
Története valóban megható...
Egy bátyja van, aki...

BOMBELLES. Már innen el se válik!
Emigráns volt az atyja és ő is az, halálig!

TIBURCE *(előlép, fesztelen hangon)*.
Az osztrák uniformist kedvelem,
S ha van, aki rókát vadász velem,
Boldog vagyok.

MÁRIA LUJZA *(Terézhez)*. Ah tönkre fogja tenni
E rossz fiú!... Addig nem fog pihenni.

TERÉZ *(Tiburcot mentegetni akarva)*. Ó! a bátyám...
Meglátja!...

MÁRIA LUJZA. Nagy mihaszna!
De hogyha önnek nincsen rá panasza,
Ez öntől szép s rá nézve kellemes.
- Lorget Teréz, ön bájos és nemes!

(Kézen fogja és maga mellé ülteti a chaiselongue-ra.)

Nos, mától fogva udvarhölgyem. Én
Elég kedves leszek, meglátja kicsikém,
Bár kissé bús vagyok, mióta...

(Csönd.)

TERÉZ *(meghatva)*. Ó e gyász csapás!
Kimondhatatlan!... Én is...

MÁRIA LUJZA *(törli a szemeit)*. Valóban nagy
Nem ismerték eléggé e szép, hű lelket!

TERÉZ *(megrázkódva)*. Ó
Igaz! Nagyon igaz!

MÁRIA LUJZA *(Bombelleshez fordul)*. Majd írok apropó,
Hogy a lovát őrizték!

(Terézhez.)

Könnyezni van okom,
Mióta itt hagyott az én tábornokom!

TERÉZ *(meglepetve)*. Tábornok?

MÁRIA LUJZA *(törli a szemeit)*.
Ezt a címet tartotta meg.

TERÉZ. Ah! értem!

MÁRIA LUJZA. Páratlan volt...

TERÉZ. E címmel még ragyogóbb az érdem!

MÁRIA LUJZA. Csak most kezdem belátni, mily szörnyű bánat ért!
Nincs kárpótlás e földön Neipperg tábornokért.

TERÉZ *(elámulva)*. Neipperg?

MÁRIA LUJZA. Hogy szórakozzam, Bádenbe jöttem. Ez
Csinos kis város. Bécstől egy óra. Kellemes!
Ah, tönkre téve minden idegem!
Soványodom... és azt mondják nekem:
Így Berry hercegnőhöz hasonlítok!... Igen...
Most úgy fészülködöm, mint ő! - A kegyes ég
Miért nem vett magához?

(Körülnéz.)

E villa kicsiség,
De kedves, csinos!... Elegendő nékem!
Metternich itt van. Csak futó vendégem.
Ma este megy. Az órák jól suhannak
Itt Bádenben. Jelenleg nálam vannak
A Sándor grófok. Thalberg zongorázik,
Oly csodaszépen, hogy mindenki fázik.
A híres Montenegró spanyol románcot ad.
Fontána Figaróból üvölt egy áriát.
A főhercegnő a britt nagykövet
Nejével jött. Mindenki víg, nevet!
És kocsikázunk, mert vonzó a táj!
De hasztalan!... A szívem egyre fáj!
Ah, érte sírom magamat halálra!
- Eljön, leánykám, a ma esti bálra?

TERÉZ *(fokozódó ámulattal néz rá)*.
De...

MÁRIA LUJZA *(hevesen)*.
Meyendorffék adják... Egészen bizonyos,
Hogy Strausz is ott lesz Bécsből!... Eljön hát úgy-e? Nos?
Nem szabad elmaradni! Bombelli' gróf, úgy-e nem?

TERÉZ. Szabad-e Felségedtől kérdenem:
Hogy' van a herceg... a reichstadti!...

MÁRIA LUJZA. Elég
Jól van. Kissé köhög. De itt a lég

Oly enyhe!... Ifjú... szinte még gyerek!
Az első lépést épp most teszi meg
Ki a világba!... Ah, nagy dolog ez!
És ilyen ifjan már is ezredes!
De - nézze, sorsom milyen mostoha!
Egyenruhában nem láttam soha!

(Két úr belép. Kezükből zöld dobozok. Kitörő sikollyal.)

Ezt neki hozzák! Ó öröm!...

MÁSODIK JELENET.

Előbbie. AZ ORVOS és a FIA, hosszúkás, üveges dobozokkal.
Azután METTERNICH.

AZ ORVOS *(hajlongva)*. Íme
A gyűjtemény!

MÁRIA LUJZA. Ah doktor, tegye le!

BOMBELLES. Mi ez?

MÁRIA LUJZA Pillangók.

TERÉZ. Pillangók?

MÁRIA LUJZA. Igen!

Miképp esett, elmondom íziben!
E kedves öreget, a fürdő orvosát,
Meglátogattam én. Ott ülök nála. Hát
Egyszer csak látom, hogy az asztalán
E lepke-raj néz tündökölve rám.
Fiáé volt a pompás gyűjtemény.
Én hangosan sóhajtok: «Bár az én
Fiam, akit semmi sem érdekel,
Érdeklődnék irántuk!...»

AZ ORVOS. S mit felel
Az orvos erre? Így szól: «Ej, ki tudja?
Csodálatos a földi végzet útja.
Kisértsük meg! Miért ne?»... S a pillangók itt vannak.

TERÉZ *(félre)*. Pillangók! Ah, pillangók!

MÁRIA LUJZA *(az orvoshoz, sóhajtván)*. Ó, hogy örülnék annak,
Ha bús, magányos lelkét, mely melen kesereg,
Fölráznák bánatából e...

AZ ORVOS. Lepidopterek!

MÁRIA LUJZA. Nincs itthon a fiam. Kérem, tegyék le csak,
S majd jöjjenek megint.

(Az orvos és fia elhelyezik a gyűjteményt az asztalon, azután kimennek. Mária Lujza Terézhez fordul.)

Madam' Scarampinak,
Első udvarhölgyemnek, mindjárt bemutatom!

(Észreveszi a jobbról belépő Metternichet.)

Ah, Metternich!... A termet ezennel átadom.
Egészen az öné!

METTERNICH. Sokan jöttek ide...
Vár rám a Belliard tábornok követe...
Fogadnom kell!...

MÁRIA LUJZA. Tudom.

METTERNICH. Meg Gentz tanácsos úr!
Beszélni óhajt szintén... és múlhatatlanul...
Aztán a sürgönyök!... Hiába! Kötelesség!

(Csönget. Hátul egy lakáj megáll a küszöbön.)

Először Gentz urat!

(Mária Lujzához.)

Nincs ellenére?

MÁRIA LUJZA. Tessék!

(Távozik Terézzel. Tiburce és Bombelles utánuk, Gentzet a szín háttérében a lakáj bevezeti. Nagyon elegáns. A fáradt vén vivőrk alakja. Zsebei tele vannak bonbontartókkal és illatszeres üvegcsékkel. Minduntalan bonbont rágicsál, vagy parfümöt szagolgat.)

HARMADIK JELENET.

METTERNICH, GENTZ, azután egy francia tiszt, attaché a francia nagykövetségnél.

METTERNICH. Gentz jó napot!

(Leül a jobboldalt álló guéridon előtt. Gentz irományokat huzigál ki egy nagy tárcából. Metternich beszélgetés közben valamennyit aláirogatja.)

Hallotta, mi a baj?

A császár visszahív magához Bécsbe.

GENTZ. Jaj!

METTERNICH. Bécs, ebben a szezonban!

GENTZ. Üres, mint a zsebem!

METTERNICH. No ez már nem igaz! Vallja be kedvesem,
- Én nem szidom magát ki -: a cár kormánya...

(Olyan mozdulatot tesz a kezével, mintha pénzt kaparítna magához.)

GENTZ *(komikus felháborodással)*. Mit?
Engem?!

METTERNICH. No csak őszintén! Tanúk nélkül van itt!
Magát megint megvették!

GENTZ (*nagyon nyugodtan, bonbont ropogtatva*).
A legjobb áron, herceg!

METTERNICH. De mire kell e sok pénz?

GENTZ (*illatszeres üvegcsét szagolgat*). Hogy szálljanak a percek!

METTERNICH. S önt jobb kezemnek tartják!

GENTZ. Ne tudja hát a bal,
Hogy mit csinál a jobb kéz!

METTERNICH. (*észrevéve a bonbonniéreteket és a flaconokat*). Mindig a régi dal:
Illatszer! Bonbon!

GENTZ. Persze! Ha van pénz: van cukor,
Van parfüm... Mind a kettőt imádom!... Itt a kor
Mellékes. Lássá: vén gyerek vagyok.
Egy kis haut gout-val!

METTERNICH. Gyermek! Bolondokat gagyog!
Abban gyönyörködik, hogy önmagát piszkolja!
És Fanny?

GENTZ. Elssler Fanny? A más hintóját tolja!
Egy csöppet sem szeret. De annál hevesebben
A bájos herceget!

(*Rámutat a reichstadti herceg egyik arcképére.*)

És én megnyugszom ebben!
Szegény spanyolfal szenved... de az a gondolat
Megvígasztalja mégis: jobb, hogyha ő mulat!
Az államnak jobb! És én adom az ostobát.
Kísérem Fannykámat s szemem semmit se lát!
Ma este meg akarja lepni a herceget
És idejön velem.

METTERNICH (*aki ezalatt folyvást jegyezte a papirokat.*) Arcátlanság!...

GENTZ. Lehet!...
Mamája nem lesz itthon. Bálozni megy ma éjjel.

(*Levelet vesz ki a tárcából és odanyújtja.*)

Olvassa. A Fouché fiától. Szenvedéllyel
Fogadkozik az ipse...

METTERNICH (*mosolyog*). A jó Otrante vicomt!

GENTZ. Hogy kicsi hercegünkben egy új Napóleont
Formál!...

METTERNICH (*átfutván a levelet*). A párthivek listája...

GENTZ. Mind itt vannak!

METTERNICH. Mohón, szolgálatkészen az új naphoz rohannak!

(*A levelet Gentznek adja.*)

Jegyezze.

GENTZ. Visszautasítjuk?

METTERNICH. Félig...
Hogy mellette a legjobbat remélik!
A franciákat a kis ezredes
Révén kormányzom! Jó mumuska lesz!
Ha balfelé hajolnának nagyon,
S Metternich nélkül: - krikk! kiugratom
A skatulyából. De ha jobbra térnek,
Ha Metternich-el szépen összeférnek,
Metternich áll szilárdan, mint a hegy;
Krakk!... Hercegecském nyomban visszamegy.

GENTZ (*mulat a dolgon*). Mikor kezdődik a nagy ugratás?

METTERNICH. Azonnal. Biztosítom, hogy meglesz a hatás.

(*Csönget. Egy lakáj belép.*)

Hadd jöjjön Belliard tábornok követe!

(*A lakáj teljes katonai díszbe öltözött francia tisztnek nyit ajtót.*)

Üdvözlöm. A király nevében jött ide.
Im, itt az okmány. Elvben Lajos Fülöp királyt
Elismerők. Vigyázzon nyolcvankilencre! Árt
A túlságos szabadság!... Ha nem hallgatna rám:
Feltörjük egy tojásnak a héjját...

ATTACHÉ (*hirtelen megdöbbenéssel*). Ön talán
Ferenc Károlyra céloz?

METTERNICH. Reichstadtnak hercegére?
Én el nem ismerem, hogy atyja valaha
Uralkodott!

ATTACHÉ (*gúnyos zsenerozitással*). De én el.

METTERNICH. Nem engedném soha,
Hogy érte kiomoljon a katonáink vére.
De...

ATTACHÉ. De?

METTERNICH. De ha önöknél túltengne a szabadság,
Ha torz fejét fölütne a forradalmi vadság,
S önök szemet hunynának!... Royer Collard úr szája
Dörögne újból... s hagyná a franciák királya!
Ha e királyság titkon köztársasággá válnék:
Elfogyna a türelmünk s magunkról jót nem állnék!
Talán eszünkbe jutna, hogy a mi unokánk
Ez a Ferenc...

ATTACHÉ (*élénken*). S azt mondom: hiába hozza ránk!
Nem hagyjuk elpirulni a Bourbon-liljomot!

METTERNICH (*finoman*). Ha megtartják fehéren... ha nem hágy rajt' nyomot
Az új idő - szavamra: sosem száll rá a méh!

ATTACHÉ (*közeledve és szavát halkítva*).
Mégis rebesgetik... mondják mindenfelé,

Hogy bár ön tartja féken s az ön keze kemény:
Reichstadi hercegében lobbott vet a remény!

METTERNICH. Ah nem!

ATTACHÉ. S az események?

METTERNICH. Megszűrve adjuk át,
Legyen nyugodt!

ATTACHÉ. Hogyan? Még most se' tudja hát,
Hogy más király fejére tettük a koronát?

METTERNICH. Ó tudja már!... Csak azt nem tudja még,
Hogy visszajött a trikolór. Elég
Időnk lesz rá!

ATTACHÉ. Valóban... mámort okozhat nála!

METTERNICH. A herceg mindig józan. Mindig. Istennek hála!

ATTACHÉ *(kissé nyugtalanul)*.
De Bádenben nem őrzik elég szigorúan.

METTERNICH *(nagy nyugalommal)*.
Sőt! Éppen itt nem félünk! Az anyja vele van.

ATTACHÉ. Az anyja?

METTERNICH. Száz rendőrnél jobban megőrzi ő.
Mert néki nyugalom kell. A nyugalom a fő,
S ezt tönkre tenné holmi vad összeesküvő!

ATTACHÉ. De hogyha mindez külszín, hogy annál jobban szálljon
Később a sasfiók majd...

(A Mária Lujza lakosztályába vezető ajtó kinyílik.)

MÁRIA LUJZA *(széleseben kiront és kétségbeesetten kiabálja)*. Ó jaj! A papagályom!

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiek MÁRIA LUJZA, egy pillanatig, és az UDVARHÖLGYEK,
akik rémulten rohannak utána. Azután BOMBELLES és TIBURCE.

ATTACHÉ. Mi?

MÁRIA LUJZA *(Metternichhez)*...
Herceg! Elröpült a papagályom!

METTERNICH *(gúnyos fájdalommal)*. Ó!

MÁRIA LUJZA. Margheritina, herceg! Elszállt!... Irtóztató!

(Az erkély felé fut. Az udvarhölgyek a parkba szaladnak, hogy mindenfelé keressék a papagályt.)

METTERNICH *(fagyosan az attachéhoz, aki kábán néz Mária Lujzára)*. Tessék!

ATTACHÉ *(szolgálatkészen Mária Lujzához siet)*.
Keressém, fenség?

MÁRIA LUJZA *(megáll, végig méri az attachét és szárazon).* Nem kell!

(Lesujtó pillantást vet rá és visszamegy a lakosztályába. Az ajtó becsapódik.)

ATTACHÉ *(mind jobban elámulva Metternichhez fordul.)* Mi ez?

METTERNICH *(elfojtott nevetéssel).* A címe
«Felséges asszony!» És ön «Fenség»-et mondott! Íme
A megfejtés!

ATTACHÉ. De hogy tarthatta meg
Mint hercegnő a «felséges» címet,
Ha Bonaparte nem uralkodott?

METTERNICH. Ez megmaradt.

ATTACHÉ. És rám ezért dobott
Dühös pillantást!

METTERNICH. Címkérdés, uram!

ATTACHÉ *(üdvözli Metternichet és kifelé indul. De mielőtt távoznék, megáll és kérdezi tőle).*
A trikolórt nyíltan viselni van
Jogunk tehát? Nem kell titkolni?

METTERNICH *(óhajtva).* Nem!
Megegyeztünk már!...

(Ekkor az attaché ledobja kalapjáról szó nélkül a fehér kokárdát és odatűzi a zsebéből kivett háromszínűt. Metternich csodálkozva nézi, mialatt föláll.)

Lám!... Ily hirtelen!...

(Odakünn csörgők zaja.)

Mi az?

GENTZ *(az erkélyen).* A főhercegnő!... Hoz bájos ifjú nőket
És urakat magával!

BOMBELLES *(a csörgők zajára gyorsan jön balfelől Tiburce-szal együtt.)* Hamar! Fogadjuk
öket!

(Abban a percben, amikor az ajtó felé rohan, megjelenik a főhercegnő a nyílt lépcsőn. Elegáns gavallérok és dámák egész áradata kíséri. Könnyű nyári toaettek. Napernyők. Nagy kalapok. Egy kis főherceg - öt-hat esztendő - huszár egyenruhában, parányi prémes mentével a vállán. Két kis főhercegnő az akkor divatos, különös bóbé-öltözékben. Roppant zsisvaj és kacagás.)

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek. A FŐHERCEGNŐ. ÚRI DÁMÁK. GAVALLÉROK.
LORD és LADY COWLEY, THALBERG, SÁNDOR, MONTENEGRO stb.;
azután TERÉZ, SCARAMPI, EGY UDVARHÖLGY.

A FŐHERCEGNŐ *(Bombelleshez, Metternichhez, Gentzhez, Tiburce-hoz, akik ünnepélyes hódolattal mennek elébe.)*

Nem, nem!... Csak semmi teketória!
Falun vagyunk itt! Ez nem palota!

(A szalon megtelik. - Egy fiatal emberhez.)

Tarantellámat, Thalberg!... Hamar!... Üljön le már!

(Thalberg leül a zongorához és játszik. Metternichhez vidáman.)

És mondja csak: Felséges cousine-om merre jár?

EGY HÖLGY. Magunkkal vittük!

MÁS HÖLGY. Kocsikáztunk, kérem!

A völgyön át!... A legkönnyebb szekéren!...

Sándor volt a kocsis!

EGY FÉRFIHANG (a megkezdett társalgást folytatva.) A lávát kráterébe

Kell fojtani!

A FŐHERCEGNŐ (odafordul a beszélgetőkhöz).

Nem hallgat? Legyen már egyszer vége!

(Metternichhez, kacagva.)

Ah, vulkánról beszéltek örökké!... Szent atyám!...

BOMBELLES. S melyik e tűzhányó hegy?

EGY HÖLGY (a másikhoz, ruhafélékről csevegve.)

E télen asztrakán?

(Susognak.)

SÁNDOR (Bombellesnek válaszolva).

A szabadelvűség!

BOMBELLES. Ah!

LORD COWLEY. Vagy inkább Frankhon!

METTERNICH (a francia attachéhoz, szigorú arckifejezéssel). Hallja?

HÖLGY (egy fiatal emberhez, akit karjánál fogva húz a zongora felé.)

Ah Montenegro! Kérem, ne sokalja!...

A kis románcát!... És számomra csak!

Egészen halkan!...

MONTENEGRO (akit Thalberg kísér, halkan énekel.)

Indul a lovag...

(Félhangon tovább dalol.)

MÁS HÖLGY (Gentzhez). Gentz, jó napot!

(Keresgél a reticulejében.)

Ni, bonbont hoztam önnek!

(Kis dobozt nyújt át neki.)

MÁS HÖLGY (ugyanaz a játék).

Tessék! Párisi parfum!

(Kis flacont húz elő és Gentznek adja.)

GENTZ. Ah, csapatostul jönnek

A gráciák!

METTERNICH *(az üvegcsét látva, gyorsan Gentzhez)*

Hamar! Szakítsa le
Az etikettet!... Gyorsan el vele!
Ez «A reichstadti herceg kedvelt illatszere!»

GENTZ *(orrához emeli az üvegcsét).*
Ibolya-szaga van!

METTERNICH *(kiragadja kezéből a flacont és az asztalról lekapott ollóval végig vakarja.)*
A herceg ezt ne lássa,
Különben észrevenné, hogy Párisban...

EGY HANG *(a hátrább álló férfiak csoportjában.)*
Varázsa
Félelmesen gyarapszik!

LADY COWLEY. A hydráról beszélnek
Mindegyre férjeink!

LORD COWLEY. Hogy a komoly veszélynek
Elébe vágjunk: Rajta! Kést döfünk át a torkán!

A FŐHERCEGNŐ *(kacagva).* Ah, egyik percben hydra, s a másik percben volkán!
Szép!

MÁRIA LUJZA EGYIK UDVARHÖLGYE *(inas megy utána, aki tálcán nagy poharakat visz, jeges kávéval teli.)* Eis-Kafé!

(Egy másik inas tálcán frissítőket helyez az asztalra, sört, pezsgőt stb.)

A FŐHERCEGNŐ *(leül s egy fiatal asszonyhoz).*
Egy verset Olga már most!

GENTZ. Egy Heine-verset?

VALAMENNYI HÖLGY. Azt! Azt!

OLGA *(szavalásra készen föláll).* Talán... a Két granátost?

METTERNICH *(élénken).* Ne azt! Ne!

SCARAMPI *(kilép Mária Lujza lakosztályából).*
Ő Felsége azonnal megjelen!

TÖBB HANG. Scarampi!

(Üdvözlés. - Kacagás. - Pajkos széptevés.)

SÁNDOR GRÓF HANGJA *(hátról, egy csoportban).*
Jól mulatnak, ha eljönnek velem!

A Krainerhütte mellett megállunk s a fűvön
Táncolnak majd a hölgyek!

METTERNICH *(Gentzhez, aki hirlapot vett föl az asztalról és olvasásba merült).*
Gentzem, mit olvas ön?

GENTZ. A Journal des Débats-t.

LORD COWLEY *(odavetve).* Magas politika?

GENTZ. Ah, van eszemben!... Színház!

A FŐHERCEGNŐ. Milyen frivol maga!

GENTZ. Nos, tudják-e, mi van a Vaudeville műsorán?

METTERNICH. Nem!

GENTZ. *Bonaparte!*

METTERNICH (*közönyös hangon*). Ah, ah!

GENTZ. S a Nouveautés - de tán
Ezt tudja?

METTERNICH. Nem!

GENTZ. Tehát a Nouveautés darabja
Megint csak *Bonaparte*. Roppant sikerrel adja.
És a Variétésben mi megy? *Napóleon!*
Nimbuszt a Luxembourg is az ő fejére fon:
Tizennégy év a császár életéből,
Im ezt igéri. Lássuk a Gymnase-t. Ott ki lép föl
Mint vonzó hős? Ej: *Az orosz hadjárat.*
És a Gaité, az vajjon mibe' fárad?
Hogy színrehozza - mit? *Napóleon kocsisát.*
Sőt íme, ráadásul egy *Malmaison* is ad.
Szent Ilonát dramatizálja egy
Süldő Racine; és nemsokára megy
A Porte Saint-Martin deszkáin: - mi más?
Napóleon!

LORD COWLEY (*bosszankodva*). Divat!

TIBURCE (*vállvonogatva*). Hóbort!... Csalás!

GENTZ. Az Ambigu Murat-val áll elő.
S ki szerepel a Cirque-ben? Újra ő:
A Császár!

SÁNDOR (*csipősen*). Ah, divat!

BOMBELLES (*lenézőn*). Divat! Nem sokat ér.

GENTZ. Olyan divat, mely gyakran visszatér
Frankhonban.

EGY HÖLGY (*aki az ujságot Gentz vállain át olvassa*). Ah, olvasta hercegem,
Hogy hamvait Párisba visszahozták?

METTERNICH (*szárazon*). A fönix újjászületik, de nem
Az elhamvadt sas. Ez holt-bizonyosság!

TIBURCE. Milyen nagy X Frankhon jövője!

METTERNICH (*fensőbbbséggel*). Másnak
De nem nekem. Én nem tartom vitásnak,
Mi lesz Frankhon jövője? Én tudom!

EGY HÖLGY. Hisz ön próféta, váltig állítom!

A FŐHERCEGNŐ (*tömjénező, hódoló kézmozdulattal*).
Amit mond: csupa érc!

GENTZ (*fogai közt*). Vagy bádog-féle!

LORD COWLEY. Nos,
Ki jönne, mint megváltó?

METTERNICH. Megmondom! Bizonyos
Hogy ötödik Henrik jön!

(*Fitymáló kézmozdulattal.*)

A többi elmuló
Üres divat!...

TERÉZ (*áll a terem egyik sarkában, - csöndesen*).

Kényelmes ez a szó!
Kényelmes a dicsőséget divatnak
Nevezni néha!

METTERNICH (*pezsgőt tölt a maga poharába*).

Én rám ríkoltozók nem hatnak
És meg vagyok győződve: míg csak az Odeon
Nézőterén üvöltik...

NAGY KIÁLTÁS (*odakünn*). Éljen Napóleon!

(*Mindenki föláll. - Általános rémület. - A jegeskávét Lord Cowley torkán akad. - Az asszony-
sereg minden irányban szétfut.*)

MIND (*menekülésre készen*).

Mi az? - Hah! Itt Badenben?

METTERNICH. Mosolygok!... Emiatt
Ne féljen senki!

LORD COWLEY (*dühösen*). Szörnyű!... Mindenki megriad
Egy pusztán névtől!

GENTZ (*nagy hangon*). Meghalt!... Nem támad föl soha!

(*A kedélyek lecsillapodnak.*)

TIBURCE (*aki az erkélyen volt, visszatérőben*).
Ej, semmi!

METTERNICH. Hát mi történt?

TIBURCE. Egy osztrák katona!...

METTERNICH (*elképedve*).
Osztrák?

TIBURCE. Sőt kettő. Láttam. Künn voltam.

METTERNICH. Szomorú!

(*Ebben a pillanatban a baloldali ajtó megnyílik. Mária Lujza sápadtan kijön.*)

HATODIK JELENET.

Előbbiek. MÁRIA LUJZA, azután egy osztrák katona.

MÁRIA LUJZA *(akadozó hangon)*.
Hallották? - Ah, rettentő!... Iszonyú! -
Eszembe jut - - Pármában - - a tömeg -
Kocsim körül - szívem most is remeg -
Ezt kiabálta egyszer!...

(Ájuldozva leroskad a chaise-longue-ra.)

Miért rontják meg áldott
Nyugalmamat?

METTERNICH *(idegesen, Tiburcehoz)*.
Mi volt hát? Ki és miért kiáltott?

TIBURCE. Ezt láttam, ott künn a teraszon állva:
Ő Fenségének két víg katonája
Sétált az utcán. Kimenőjüket
Élvezték. Hát egyszerre ott üget
A herceg úr. Mély árok szeli át
Az utat itt. A herceg úr lovát
Neki bocsátja. Ám a gyáva ló
Ágaskodik, rúg, hátrál... nem használ semmi szó
De végre győz a herceg. Hopplá!... Átugratott.
A bámész katonákra ez a bravúr hatott.
Megéljenezték nyomban!

METTERNICH. Kérem hivassa föl
Az egyiket!... Hamar!

(Tiburce a nyílt lépcsőről kifelé int.)

MÁRIA LUJZA *(akit szagos üvegcsével élesztgetnek.)*
Ez a dolog megöl!

(Belép egy őrmester a reichstadti herceg ezredéből. Ügyetlenül hajlong. Látszik, hogy a fényes társaság zavarja.)

METTERNICH *(megbotránkozva)*. Egy őrmester! -
Miért kiáltottál te ott?

ŐRMESTER. Miért?... Én... nem tudom.

METTERNICH. Micsoda? Nem tudod?

ŐRMESTER. Nem!... A káplár se, aki én-velem
Kiáltozott. Nem tudja. Hirtelen
Belénk ütött. Olyan szép volt a drága,
Amint ott nyargalt. Zsenge ifjúsága
Úgy meghatott bennünket!... Hozzá gondolva még
Büszkén, hogy ezredeskénk a fia...

METTERNICH *(belevág)*. Jó! Elég!

ÖRMESTER. A széles árkon úgy ugrat keresztül,
Hogy kedves arcán egy izom se' rezdül!
És szőke, mint egy új Szent György-lovag!
Elpityeredve és bámulva, csak
Kitört belőlünk!... Álltunk az úton
S fölördítettünk: Éljen...

METTERNICH *(rohamosan)*. Már tudom!
- És azt, hogy «Éljen a reichstadti herceg!» azt
Nem tudta kiabálni te golyhó, te paraszt?
Az nehezebb?

ÖRMESTER *(naívan)*.
Nem könnyen megy rá az ember szája!

METTERNICH. Mi?

ÖRMESTER *(próbálgatva)*.
«Éljen a reichstadti herceg!» - Ó
A másikat az ember könnyebben kiabálja:
«Éljen...»

METTERNICH *(a dühtől szinte magánkívül: int neki, hogy takarodjék)*.
Fogd be a szádát!... Eredj!

TIBURCE *(a katonához, amikor távozóban elhalad mellette)*. Te buta ló!

HETEDIK JELENET.

Előbbieket, az ÖRMESTER nélkül. DIETRICHSTEIN, aki csak az imént lépett be.

MÁRIA LUJZA *(a nőkhöz, akik körülötte vannak)*.
Jobban vagyok. Köszönöm!

TERÉZ *(elszomorodva néz rá)*. A császárné, nagy ég!

MÁRIA LUJZA *(Dietrichsteinhez, bemutatva Terézt)*.
Az új felolvasónő!

(Terézhez, bemutatva Dietrichsteint.)

Fiamnak nevelője,
Dietrichstein úr! - Bocsánat, kisasszony...
Talán... Jól olvas ön?

TIBURCE *(helyette válaszol.)* Megmondottam előre: tetszenék
Nagyon jól!

TERÉZ *(szerényen)*. Nem tudom...

MÁRIA LUJZA. Néhány könyv fekszik ott
Az asztalkán. Ferencé. Üssön föl egy lapot,
És olvasson nekünk!... Nos?

TERÉZ *(fölvesz egy könyvet)*. *Andromaque!*

(Nagy csönd. Az egész társaság elhelyezkedik, hogy a föl olvasóra hallgasson. Teréz olvas.)

«Miért

Remegnek úgy, uram? Melyik trójaiért?
Hisz egy rab sem szökött el? Mulasztással ki vádol?
- Ah, úgy gyűlölték Hektort, hogy félnek a fiától!»
(A társaság összenéz. Fagyos hangulat.)
«Félelmük tárgya, ó irgalmas ég,
E gyermek, aki azt se tudja még,
Hogy ura Pyrrhus és Hektor az apja!»

(Moraj és általános zavar.)

MIND. Ej! - Ej! - Hm!

GENTZ. Gyönyörű hang!...

MÁRIA LUJZA (idegesen legyezve magát, Terézhez.)
Fordítson most más lapra!

TERÉZ (a könyvet más helyen üti föl).
«Ah emlékszem, mikor a bűsz Achillt kereste,
Vagy inkább a halált, mely immár várta, leste
Fiát kívánta látni.

(Az arcok elborulnak.)

Karjára vette. Majd
Dús könnyemet törölvén, hozzám eképp sóhajt;
Jó hitves! Nem tudom, mily véget ér csatám’;
Rád bízom a fiam...»

(Moraj és általános zavar.)

MIND. Hm!... Hm!... Igen!...

MÁRIA LUJZA (mind nagyobb zsénben.)
Ha tán

Más olvasmányra térnénk...

TERÉZ (más könyvet vesz föl az asztalról.) A meditációk!

MÁRIA LUJZA (megnyugodva).
Ah, ismertem a szerzőt!... Tudom előre: jók
A versei! Velünk ebédelt!...

(Scarampihoz, sugárzó arccal.)

Attaché volt!

TERÉZ (olvas).
«Az angyalok daloltak... s még nem hallott az égbolt
Szebb éneket! Sugárként röpi a földre le;
Bátorság, égi fajnak alá hullt gyermeke!
Bátorság!...»

(Abban a percben, amikor Teréz ezeket a verseket olvassa, megjelenik hátul a reichstadti herceg. Teréz érzi, hogy valaki belép, - szemeit fölveti a könyvről, - látja, hogy a herceg sápadtan és mozdulatlanul áll a küszöbön; - és nagy zavarral fölemelkedik ülőhelyéből. Erre a mozdulatra az egész társaság hátrafordul és szintén fölemelkedik.)

NYOLCADIK JELENET.

Előbbiek. A HERCEG.

A HERCEG.

Pardont kérek Lamartinenak, anyám!

MÁRIA LUJZA. Jó séta volt, Ferenc?

A HERCEG *(előre jön. Lovagló ruhában, korbács a kezében. Nagyon elegáns. Gomblyukában virág. Sohasem mosolyog.)* Szebb nem volt soha tán.
Remek idő.

(Terézhez fordul.)

Kisasszony, hol hagyta félbe?

TERÉZ.

De...

(Haboz egy pillanatig; elmondja-e még egyszer a verset? Azután, mély meghatottsággal nézván a hercegre, újra hozzáfog.)

«Bátorság, égi fajnak aláhullt gyermeke!
Fölséges származásod tündöklő fénynyel ég
Homlokodon. E bélyeg...»

MÁRIA LUJZA *(szárazon, - fölállva.)*

Nem kell több!... Már elég!...

A FŐHERCEGNŐ *(a gyermekekhez, mutatva nekik a herceget).*
Mondjatok a cousinnek jó napot.

SCARAMPI *(halkan, dühösen Terézhez).*
Botrány!

TERÉZ. Mi az?

EGY HÖLGY *(a herceget nézve).* Be sápadt!

MÁS HÖLGY *(ugyan úgy).* Olyan, mint egy halott!

SCARAMPI *(Terézhez).*
Ön válogatta ki, amit fölolvast?

TERÉZ. Szétnyílt a könyv kezemben!... Engem hiába vádol!...
(Scarampi vállát-vonogatva távozik.)

GENTZ *(aki hallotta beszélgetésüket, fejét rázva.)*
Ahol sokat forgatják, ott nyílik szét magától!

TERÉZ *(félre, mélabúsan nézván a herceget).*
Főhercegek a térdén!

A FŐHERCEGNŐ *(a herceghez, karosszékének a támlája fölé hajolva).*
Nagyon szeretlek, látod?

Légy meggyőződve róla: híved vagyok barátod!
(Kezet nyújt neki.)

A HERCEG *(megcsókolja ezt a kezét).*
Igen... te az vagy, néném!

GENTZ (*Terézhez, aki le nem veszi a szemét a hercegről*).

Nos, úgy-e szép fiucska?

Kis Cherubin, aki titokban Werthert bujja!

(*A gyermekek, akik a herceg körül vannak, bámulják elegáns öltönyét, játszanak a láncával, a brelokjaival, - nézegetik a magas nyakravalóját.*)

KIS LEÁNY (*a herceg térdén, ámulva-bámulva*).

Nyakkendőd jaj be pompás!

A HERCEG (*meghajtv magát*). Nagyon kegyes Fönséged!

TERÉZ (*félre, fájdalmas mosollyal*). A nyakkendője...

KIS FIÚ (*elvette a herceg lovagló-ostorát és csapkodja vele a levegőt*).

Hallod, nagyon csodállak téged!

Nincs senkinek ilyen finom korbácsa!

A HERCEG (*komolyan*).

Nincs!

TERÉZ (*félre, mint föntebb*). Korbácsa!

MÁS KIS FIÚ (*hozzányúl a keztyűhöz, amit a herceg lehúzott és az asztalra vetett*). És a keztyűd!

A HERCEG.

Ó az valódi kincs.

KIS LEÁNY (*ujjával a herceg mellényére bök*).

Szép mellény!...

A HERCEG. Pondichéry!... Lágy, könnyű mint a bab!

A FŐHERCEGNŐ (*simogatja ujjahegyével a herceg gomblyukába tűzött rózsát*).

Virágod édes!... És a legújabb

Divat szerint tűzted föl.

A HERCEG (*föláll, - keserű és erőltetett vidámsággal*). Kegyes vagy észrevenni?

A harmadik gomblyukba!

(*Ebben a pillanatban Teréz hangosan fölzokog.*)

ÚRI ASSZONYOK (*Teréz körül*).

Mi az? Mi lelte?

TERÉZ.

Semmi!

Bocsánat!... Nem tudom!... Rám jött egyszerre!... Én

Nem voltam egyedül még...

MÁRIA LUJZA (*közeledik hozzá és heves, fájdalmas részvétellel*). Szegény kis pipikém!

TERÉZ. Elfojtottam sokáig...

MÁRIA LUJZA (*öleli, csókolja*).

S most hull a könnyek árja!

A HERCEG (*nem látszik észrevenni ezeket a könnyeket. Pár lépést tesz, majd megáll és a lábával valamit elrúg a szőnyegen*).

Ni! Mire hágtam? Egy fehér kokárda?

(*Lehajol és fölveszi.*)

METTERNICH (*zavartan közeledik*). Ah!

A HERCEG *(keresgél egy ideig a szemével, azután a francia attachét meglátva).*
Uram, az öné! - Hol a kalapja?

(Az attaché mutatja fővegét. A herceg észreveszi a háromszínű kokárdát.)

Ó!

(Metternichhez.)

Ezt nem tudtam! De akkor... akkor a lobogó?

METTERNICH. Fenség...

A HERCEG. Az is ilyen?

METTERNICH. Ilyen... nem fontos ám...

A HERCEG *(flegmatikusan).*

Csekélység.

METTERNICH. Szín kérdése.

A HERCEG. Egy árnyalat csupán.

(Kezébe veszi az attaché fővegét és a két kokárdát egymás mellé teszi: műértő ábrázattal hasonlítja össze a kettőt: eltolja magától a kalapot: hátraszegett fejjel vizsgálja).

Én azt hiszem, uram... világos, mint a nap...

Tessék megnézni jól...

(Rámutat a trikolórra.)

Ez itt a csinosabb!

(Elveti a fehér kokárdát és hanyagul tovább megy. - Anyja karon fogja és odaviszi a pillangógyűjteményhez. Az orvos, aki pár perccel előbb visszatért, éppen most rakja ki a dobozokat a nagy asztalon.)

A HERCEG. Pillangók?

MÁRIA LUJZA *(érdeklődést akar kelteni benne).*

Tetszik? Nézd csak!... Nézd ezt a feketét!

A HERCEG. Igen csinos.

AZ ORVOS. Szébb példányt nem produkál a rét!

A HERCEG. Szárnyával mintha nézne engemet!

AZ ORVOS. Ó tetszik látni ezt a sok szemet?

Mi úgy nevezzük, hogy «félholdasok».

A HERCEG. Helyes.

AZ ORVOS. Szép jószág! Nincs belőle sok!

E szürke is! Pettyéről nem tudni: kék-e, zöld-e?

Ezt nézi?

A HERCEG. Nem!

AZ ORVOS. Mit néz hát?

A HERCEG. A tűt, amely megölte.

(Távozik.)

AZ ORVOS *(kétségbeesetten Mária Lujzához)*.
Untatja minden!

MÁRIA LUJZA *(Scarampihoz)*.
Várjunk!... Majd meglesz a hatás.

SCARAMPI *(titokszerűen)*.
A nagy meglepetés!...

GENTZ *(közeledik a herceghez és odanyújtja bonbonos szelencéjét)*.
Egy kis bonbon?

A HERCEG *(kivesz egy bonbont és megízleli)*. Csodás!
Verbéna- s körteízű! Ah, igazán nemes
Cukorka!... Sőt... megálljon...

GENTZ. Hagyjuk!... Nem érdemes!...

A HERCEG. Mi? Mi nem érdemes?

GENTZ. Szemem jobban belát
Szívébe mint Metternich!... Mért színlel!? Csokolád?

A HERCEG *(büszkén)*.
Mit lát ön?

GENTZ. Azt, hogy szenved, sovárogo, ahelyett
Hogy főherceg módjára élne az életet.
A lelke szállana... de moccanni se hagyják,
Zenével, szerelemmel pulyává altatgatják.
Volt lélek bennem is!... De vége! Oda van!
Kiábrándult vén fejjel, kissé tisztátalan,
Tengődöm napról-napra; amíg majd bosszút áll
A megsértett szabadság; amíg majd rám talál
Egy őrzöngő diák, akárcsak a halál,
És illatos fertőmben, bonbonos iszapomban
Ledőf, mint Kocebút Sand, kimélet nélkül, nyomban.
Valóban félek - szőlő, cukrozva, ez se rossz -
Hogy egyikök megöl majd!

A HERCEG *(elvesz egy cukros szőlőszemet és nyugodtan)*.
Egészen bizonyos.

GENTZ *(visszahőköl)*.
Hogyan? Mit mond?

A HERCEG. Egy ifjú fogja megölni.

GENTZ. De...

A HERCEG. Ön jól ismeri.

GENTZ *(nagy megdöbbenéssel)*. Fenség!... Ez...

A HERCEG. Frigyes a neve...
Ön volt, tanácsos úr, saját maga!... S mivel
Saját magában támadt e lelkes ifjú fel,
S önvádat és megbánást suttog fülébe: hát
Ön elveszett! Ön meghalt! Irgalmat ez nem ad!

GENTZ (*elsáppadva*). Igaz, hogy ifjúságom furdalja lelkemet!...

- Ah, nem csalódtam önben! Sas néz így! E szemet
Tűz járja át!... E szemben a császárság ragyog!

A HERCEG. Talányokban beszél s én - rossz megfejtő vagyok!

(*Tovább megy. - Metternich Genthez lép.*)

METTERNICH (*Gentzhez, mosolyogva*).

A herceggel beszéltél?

GENTZ. Igen...

METTERNICH. Kedves...

GENTZ. Nagyon.

METTERNICH. Markomban van egészen!

GENTZ. Egészen!... Mondhatom!

A HERCEG (*megáll Teréz előtt, aki félrevonulva ül egy kis asztalnál és könyvet lapoz. Egy ideig nézi; azután halk hangon megszólítja*). Miért sírt?...

TERÉZ (*aki nem látta jönni, összerenzen és a legnagyobb zavarban föláll*). Mert...

A HERCEG. Tudom, mért! - Ne sírjon!

(*Gyorsan távozik és Metternichhel találja magát szemközt, aki - induló félben - kalapját és keztyűjét már a kezében tartja.*)

METTERNICH. Hercegem,

Én most megyek.

(*A herceg - válaszul - könnyedén biccent a fejével. Metternich távozik a teremből. Az attaché szintén vele megy.*)

A HERCEG (*Mária Lujzához és Dietrichsteinhoz, akik az asztalon fekvő írásokat nézegetik.*)

Amit föladtak volt nekem,

Azt olvasgatják?

DIETRICHSTEIN. Pompás!... De mért hibázza el

Szándékosan Fenséged, ha németül felel

Föltett kérdéseinkre? Kópénak mondanám...

MÁRIA LUJZA (*sértődve*).

Fiam, a te korodban, kópé!... Ah!...

A HERCEG. Hja, anyám

Én nem vagyok sas!

DIETRICHSTEIN (*a körmével aláhúz egy hibát*).

«Frankreich» nőnemben, helyes az?

A HERCEG (*sóhajtván*).

Verjék fejembe még úgy: nem megy a Der-Die-Das!

DIETRICHSTEIN. Csak semleges lehet!

A HERCEG. De terringette, nem!

Frankhon? Nem! Nincs inyenre, hogy semleges legyen!

MÁRIA LUJZA *(a zongorázgató Thalberghez lép, rámutat a hercegre és kéri, hogy hagyja abba.)* Minden zenét utál!

A HERCEG. Utál és számkivet!

LORD COWLEY *(közeledik a herceghez).*
Fenség!

DIETRICHSTEIN *(odasúg a hercegnek).*
Egy kedves szót!

A HERCEG. Mi?

DIETRICHSTEIN *(súgva).* Az angol nagykövet!

LORD COWLEY. Honnan jött az imént oly vágtató galoppban?

A HERCEG. Szent Ilonáról.

LORD COWLEY *(megzavarodva).* Tessék?

A HERCEG. Onnan jövök valóban.
Egészséges zugocska. Kimondhatatlanul
Szép kedves hely. Szeretném ott látni, követ úr!

(Meghajtja magát és tovább megy.)

GENTZ *(gyorsan az angol nagykövethoz, mialatt a herceg távozik.)*
Szent Ilonának hívjuk a legnagyobb falut Helénenthalban. Sok kert!
Sok hűvös, árnyas út!

A NAGYKÖVET. Kertemben egy nagy kő áll...

GENTZ. Sőt szikla!

A NAGYKÖVET. Úgy van! És
Mi azt is így nevezzük. Innen a tévedés!

HANGOK *(a háttérben).* Előre!

A FŐHERCEGNŐ *(Mária Lujzához).* Jősz, Luiz?

MÁRIA LUJZA. Nem!

KIÁLTÁSOK. Ki a kocsikra, ki!

A FŐHERCEGNŐ *(a herceghez).* És te, Ferenc?

MÁRIA LUJZA. Ne hívják! A természet neki
Utálatos!

(Szánakozva.)

Képzeljék: Helénenthálon át
Galoppban megy.

A HERCEG *(sötéten).* Galoppban!

MÁRIA LUJZA. Nem ment beléd anyád
Érzékenysége!

(Zsivaj. - Kölcsönös üdvözlések. - Az egész társaság zsibongva kifelé tódul.)

MONTENEGRO *(már a nyílt lépcsőn).*

Menjünk!... Van ott egy kis major
Az erdő közepén... a legjobb almabor...

(Szava elvész a zajban.)

KIÁLTÁSOK *(odakünn).*

Viszontlátásra hát!... Viszontlátásra!... Éljen!

GENTZ *(az erkélyen, kiabálva).*

A hydráról pedig egy lélek se beszéljen!

(Kacagás. - Csörgős lovak, kocsik robognak tova.)

TERÉZ *(a távozó Tiburcehoz.)* Bátyám, Isten veled!

TIBURCE *(homlokon csókolja).*

Adjó!

(Meghajtja magát Mária Lujza előtt és Bombelles kíséretében el.)

MÁRIA LUJZA *(udvarhölgyeihez, gondjaikra bízva Terézt).*

És most vezessék

Új otthonába!

(Terézt az udvarhölgyek elvezetik. - A herceg ülve maradt egy asztalnál és szórakozottan lapoz a rajta heverő könyvben. - Mária Lujza mosolyogva int Scarampinak, aki szintén bentmaradt, - azután a herceghez lép.)

KILENCEDIK JELENET.

A HERCEG, MÁRIA LUJZA, SCARAMPI,
azután EGY SZABÓ és EGY PRÓBÁLÓ-KISASSZONY.

MÁRIA LUJZA. Franc!

(A herceg odafordul.)

Nagy örömöd lesz!

A HERCEG.

Tessék?

(Scarampi minden ajtót gondosan bezár.)

MÁRIA LUJZA. Kis összeesküvést szerveztem titkon itt!

A HERCEG *(föllángoló szemmel).*

Te! Összeesküvést?

MÁRIA LUJZA. És még milyet!... De csitt! -

Az, ami francia, nekünk tilalmas... Ám

Párisból én hozattam...

(Kedveskedve a herceg arcára csap.)

No hát neved, cicám!...

Számodra egy szabót!...

(Scarampira mutat.)

Kettőnk számára meg
Egy próbáló-kisasszonyt!... Eszmém úgy-e...

A HERCEG (*fagyosan*). Remek!

SCARAMPI (*a Mária Lujza lakosztályába vezető ajtóhoz megy és kinyitja*). Jöhetnek!

(Belép egy kisasszony, minta-bábszerű eleganciával. Nagy ruha- és kalapskatulyákat hoz. Nyomban utána egy fiatal ember: szemre-főre olyan, mint egy divatkép 1830-ból: összehajtogatott öltönyök és dobozok a karján. Mialatt a szabó a herceghez közeledik, hátul a próbáló-kisasszony egy kanapéra teríti a magával hozott ruhákat. A szabó mélyen meghajtja magát, azután hirtelen letérdepel, a dobozokat rendre kinyitja, a csomagokat fölbontja, a nyakkendőket és az öltönydarabokat szétteregeti.)

A SZABÓ. Íme, fenség! - Kérem, van itt egy véka
Szebbnél-szebb új divat-cikk! Mind gyönyörű portéka!
Ízlésem imponál minden nagy úrnak!... Im
A nyakkendők először! - Komoly gesztenyeszín
Vagy szende ibolya!

(Nézi a herceg nyakravalóját.)

Ah, nagy gyönyört okoz
Látnom, hogy hercegséged művészileg bogoz!

(Más mintát prezentál.)

Im egy, négyszögbe hajtva!

(Megint a herceg nyakravalójára néz.)

Valóban el vagyok
Bájlolva, oly nemes, tökéletes e bog!
- És e virágos mellény? Mit szól, Fenség, e selymes,
Csodálatos jószághoz? Ó úgy-e szép?

A HERCEG (*hidegen*). Förtelmes.

A SZABÓ (*a szőnyegen fekvő árúkat nagy fitogtatással mutogatva*).

És ezek itt? Szívét nem járja át a kék?
Fakó! A legszebb őz-bőr!... A legtisztább fa-héj!
S e halvány-zöld kabát! Nem lesz-e mámoros
Az ember tőle? Tessék! Csuklója szűk, szoros! -
Mellény hat gombra... hármat nem gombolunk be fönt...
A legnagyobb finomság! - És minden porba dönt
E kék frakk! Ah ilyet nem látott még szalon!
S hozzá e jáspis-színű, redőtlen pantalon!
Könnyű, kacér, mosolygó, minden vonása kecs
- Maradjon ki e sárgás, nehéz lengyel bekecs -
(Hamlet hordhatja-e a Falstaff ujjasát?)
Térjünk ezennel, fenség, a köpenyekre át.
Ím, itt e fél-galléros! A hajtókája tán
Excentrikus? No mindegy! - És itt van azután
Egy másik! Spanyolos! Bő! Ah, mintha szárnya lenne
Méltó, hogy Donna Solhoz vizitbe menjünk benne!

(A vállaira veti és büszkén sétál föl s alá.)

Szép mű! A csatt ezüst! Finom nyest-prém a gallér!
Ilyet csináltat nálunk minden igaz gavallér!
Nem cifra. Egyszerű. De hogy' van szabva!...

Más

Műhelyben ezt nem értik. Mert minden a szabás.

MÁRIA LUJZA (*aki a herceg mellett állott, látva, hogy fia még halaványabb és mereven néz, mint aki nem is hallja, mit beszélnek körülötte; odaszól a szabóhoz*). A herceget fárasztja e léha fecsegés!

A HERCEG (*fölrezen*).

Ne bántsa!... Elméláztam!... Ah, ennyi az egész!
Mert hozzám nem szokott rendes szabóm, a bécsi,
Ily élénk-tüzetesen, ily színesen beszélni?
E dúsan ömlő és mulattató
Szóáradat önnek csak arra jó,
Hogy hitvány csacsogásnak tartsa... ám
Nekem... nekem...

(*Szemeit előnti a köny... nyers hangon.*)

Nem! Semmi!... Eh, hagyjon el, anyám!

MÁRIA LUJZA (*Scarampihoz és a próbáló-kisasszonyhoz megy.*)
Nos, lássuk. Széles, bő ujj: ez a divat tehát?

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY. Még mindig ez!

A SZABÓ (*papírlemezen függő szövetmintákat mutat a hercegnek*).
Parancsol? Amit csak szeme lát!
A legszebb posztók... Kásmir... Marengó...

A HERCEG. Mit beszél?
Marengó?

A SZABÓ. Mint a bőr! Ennek nem árt a tél!
Az, ami ebből készül, az tartós egy ruha!

A HERCEG. Igaza van! Marengó nem kopik el soha!

A SZABÓ. Mit választ hercegséged? Tessék rendelni hát!

A HERCEG. Semmire sincs szükségem.

A SZABÓ. Ó egy csinos kabát
Mindig szükséges!

A HERCEG (*rövid szünet után*).
Én állítnám össze...

A SZABÓ. Jó!
Legyen fantáziája akármily ragyogó,
Mi megcsináljuk!... Tessék! A választás szabad
- Gautier Theophile úr szintén nálunk szabad!

A HERCEG (*mintha keresgélne*). Lássuk!

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY (*hátról rengeteg kalapokat rak ki. Mária Lujza az álló tükör előtt valamennyit fölpróbálja*). Rizs-szalma, csipkedísz fedő.
A legdrágább kalap!

A HERCEG (*merengve*). Nos, elkészítheti?

A SZABÓ (*gyorsan*).
Ah, mindent!...

A HERCEG. Egy

A SZABÓ. Akármit!

A HERCEG. ...kabátot...

A SZABÓ. Bízva rám!

A HERCEG. Egy-színű posztó...

A SZABÓ. Kérem!

A HERCEG. S a szín?... Lehetne tán...
Lehetne... zöld?

A SZABÓ. Nagy eszme!

A HERCEG (*mélázva*). Igen... kis zöld kabát...
Elöl a mellény lássék...

A SZABÓ (*jegyez*). Erősen nyitva hát!

A HERCEG. Szegélyül alkalmazzon... piros zsinórt...

A SZABÓ (*pillanatra meglepetve*). Piros?
- Elragadó lesz, Fenség!

A HERCEG. S a mellény színe? Nos,
Mit gondol ön, barátom?... A mellény színe?...

A SZABÓ (*elgondolkozik*). Az...

A HERCEG. Legyen fehér!

A SZABÓ. Izlése felséges! Szent igaz!

A HERCEG. Aztán rövid térdnadrág...

A SZABÓ. Ah!... És a szín?... Milyen?

A HERCEG. Fehér!... Szövetje kazsmir, finom, mint a selyem!...

A SZABÓ. Rajongok a fehérért! Csak a fehér szín bájos.

A HERCEG. És vésett gombok...

A SZABÓ. Vésett?... Nem, ez már nem szabályos!

A HERCEG. Véshetnénk valamit be... kis sasokat talán!

A SZABÓ (*egyszerre megérti; miféle zöld kabátot rendel a herceg. Összerezzen és fojtott hangon*). Kis sasokat?

A HERCEG (*más hangon, nyersen*).
Mit bámulsz oly hüledezve rám?...
Kezedbe mért áll remegés, szabó?
Oly rendkívüli, oly irtóztató
Ez a kabát? Buzgalmadat már bánod?
Amire vállalkoztál, megtenni nem kívánod?

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY *(hátról)*.

Magas, kerek kalap, mákkal díszítve!

A HERCEG *(fölképzve)*.

Vidd,

Vidd el szabó, remek szövetjeid!

Mintáidat se lássam! Menj, hagyd el e szobát!

Mert én-nekem nem kell más, csak az a kis kabát!

A SZABÓ *(közeledve)*. De én...

A HERCEG. Eredj csak!... Mit tolakodol?

A SZABÓ. De...

A HERCEG *(búsán legyint a kezével)*.

Aztán rajtam úgy sem állna jól!

A SZABÓ *(hirtelen hangot cserélve)*.

Jól állna!

A HERCEG *(visszafordul és kevélyen)*.

Mi?

A SZABÓ *(nyugodtan)*. Nagyon jól!

A HERCEG. Merész vagy tudod-e?

A SZABÓ *(meghajtván magát)*.

Csak a parancsát várom, mert megbíztak vele!

A HERCEG. Ah?

(Csönd. Merően egymás szemébe néznek.)

A SZABÓ. Meg!...

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY *(hátról valami köpenyt akaszt Mária Lujzára, aki nézi magát az állótükörben)*. Mantilla, elefánt-fülű

Ujjakkal... hátról hímzés...

A HERCEG *(kissé ironikusan)*. Gyönyörű!

Tehát ön konpsirá!... Csodálkoztam azon,

Hogy Shakspeareből idézett. Már nem csodálkozom.

A SZABÓ *(gyorsan és suttogó hangon, a kiterített öltönyök egyikére mutatva)*.

A zöld kabátban egy névsort talál...

Diák, követ, pair és előkelő

Tábornagy: - mind szolgálatára áll!

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY *(hátról)*. Zubbonyka, testhez álló; alól a szoknya bő.

A SZABÓ. Elszöktethetjük önt...

A HERCEG *(hidegen)*. Jól kiesztették, látom!

Azt nem tudom csak - s itt a bökkenő -

Hogy mit szól hozzá Metternich barátom!?

A SZABÓ *(mosolyogva)*. Fenség, nagyobb lesz majd a hitelünk,

Ha tudja, hogy... cousine-ja van velünk!

A HERCEG. Mi?

A SZABÓ. Cameráta grófnő... leánya...

A HERCEG.

Elizának!

A SZABÓ. Hős amazon. Dísze a frank hazának...
Nagy származását büszkén hordja képe.
Nyugodtan lép ki a veszély elébe.
Bravúrosan vív. És akármilyen vad:
Megfékezi a telivér-lovat!

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY. Kis organtin-betét. A legújabb divat.
Elragadó!...

A SZABÓ. Ha tudná Napoleon fia,
Hogy ő, e bátor Penthezilia...

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY.
Tűzdelve van a gallér. A kezelő feszes.

A SZABÓ. Ő a mi vezetőnk!...

A HERCEG *(még mindig habozva)*. Ó Istenem! Ha ez
Való!... Hol a bizonyosság?

A SZABÓ. Vessen csak egy lopott
Pillantást ama térdelőre ott,
Aki ruhákat rak ki nagy-serényen...

A HERCEG *(odafordul a fejével. Pillantása találkozik a próbáló-kisasszonyéval, aki lopva néz rá)*.

Ő az!... Nagy ég!... Már láttam egyszer Bécsben...
Köpeny volt rajta s úgy suhant elém
Az est-homályban, mint egy éji rém!
Kezemre nyomta száját és eltűnt nyomtalan.
Csupán a hangja csengett még a fülemben: «Van
Jogom tán üdvözölnöm a császárom fiát!»

(Még egyszer odanéz.)

- Ah, ő is Bonaparte! Egy vér keringi át
Szívünket!... Egy a lelkünk hő vágya, sóhaja...
Hasonlítunk!... De néki nem szőke a haja!

MÁRIA LUJZA *(lakosztálya felé indul. A próbáló-kisasszonyhoz)*.
Ott benn próbálunk. Jöjjön! Még nem bocsátom útnak!

(A fiához, nagy lelkesedéssel).

- Ah Franc, öltözni csak Párisban tudnak!

A HERCEG. Úgy van.

MÁRIA LUJZA *(sugárzik a boldogságtól)*.
Párisi ízlés!... Nincs párja!...

A HERCEG *(komoran)*. Igazán!...
Párisban önt pompásan öltöztették, anyám!

(Mária Lujza, Scarampi és a kisasszony bemennek Mária Lujza lakosztályába és magukkal viszik a fölpróbálandó ruhákat.)

TIZEDIK JELENET.

A HERCEG, A FIATAL EMBER; azután egy pillanatra CAMERATA grófnő.

A HERCEG (*amint az ajtó becsukódott, mohó kíváncsisággal a fiatal emberhez fordul*). Ki ön?

A FIATAL EMBER (*nagyon romantikusan*).

Mindegy, akárki! Egy úr... egy névtelen!
Terhemre van, hogy e kopár jelen
Minden nagyot, fönségest sutba pónál;
S terhemre van, hogy henye pipa-szónál
Szent eszményekhez szálljon sóhajom!
Hogy ki vagyok? Ha tudnám! Hisz épp ez a bajom!
Vagyok-e általában? Szeretnék lenni!... Ó
Fölöttébb kellemetlen!... Költöm Viktor Hugó
A Vendom-oszlopot megénekelte. Szép
Poéma. Deklamálom. S a többi ifjú nép
Ugyancsak ezt csinálja. Mind a nyomomba lép.
Egy húron pendülök Frankhon minden fiával,
Aki ma pelyhes állú! Extra vaganciával
Unatkozom, uram, hogy szebb legyen a kórság!
Művész vagyok s egyúttal Ifju-Franciaország!
Sőt, hogyha tetszik, karbonári, Fenség!
És mert unalmam, ez a végtelenség,
Ott állott folyvást a hátam megett:
Viseltem vér-piros mellényeket,
És nyak-kendőkkel szórakoztam. Ebben
Mester vagyok. Nem köti senki szebben!
Ezért lát itt ma e szabó-szerepben,
Hozzá teszem - mivoltom így tisztábban ragyog -
Hogy liberális ember s királyfaló vagyok!
- Fenség, öné a töröm, öné az életem!

A HERCEG (*kissé meglepetve*).

Amit beszél, bolond! De ön tetszik nekem!

A FIATAL EMBER (*miután mosolygott, - egyszerűbben*).

Ah, ne ítéljen el túlságosan Fenséged!
A megbámultatás hő szomjúsága éget,
De őszinte a baj, mely rongál s arra készít
Hogy izgató veszélyben keressek feledést!

A HERCEG (*tévedezve*). Beteg?

A FIATAL EMBER. Csömör fogott el...

A HERCEG. A lélek bús, nehéz...

A FIATAL EMBER. Lehúzza szárnyainkat a tompa csüggedés...

A HERCEG. Járunk-kelünk, bolyongunk, örökké nyugtalan,
S kevélyen arra, hogy szívünknek kínja van,
Hogy sáppadt homlokunktól a néző szinte fél...

A FIATAL EMBER. Fenséges úr...

A GRÓFNŐ *(ugyanúgy)*. De inkább kardokat
Árulnék, higgye meg! Ah, torkomon akad
A szó, ha nagy babáknak csipkéről kell beszélnem!

A HERCEG. Ó harcias, tudom!

MÁRIA LUJZA HANGJA *(kívül)*. Nos, megtalálta?

A GRÓFNŐ *(emelt hangon)*. Még nem!
Mindjárt!...

A HERCEG *(megfogja Camerata grófnő kezét, halkan)*.
A lovagostor e finom kézbe - látom -
Jól illik...

A GRÓFNŐ *(halkan, nevetve)*.
A makacs, vad paripát imádom!

A HERCEG. Jól bánik a fleuret-vel?

A GRÓFNŐ. A karddal is!

A HERCEG. Tehát
Mindenre kész?

A GRÓFNÉ *(a nyitvahagyott ajtó felé kiabál)*.
Azonnal! Csak hadd kutassam át
E szögletet még!...

(Halkan a herceghez.)

Úgy van! Mindenre kész vagyok
Önért, császári fenség!

A HERCEG. Szemében tűz ragyog!
Oroszlán-szíve van!

A GRÓFNŐ. És gyönyörű nevem!

A HERCEG. Neve?

A GRÓFNŐ. Napóleon!

SCARAMPI HANGJA *(kívül)*. Még nincs meg?

A GRÓFNŐ *(fönnhangon)*. Keresem!

MÁRIA LUJZA HANGJA *(türelmetlenül)*.
A zongorán!

A GRÓFNŐ *(elmegy a hercegtől, halkán és hirtelen)*.
Futok már! Fűzzék tovább a szót
Nagy terveinkről!

(A szalagot kihúzza vállfüzőjéből, ahová eldugta volt és nagyot kiált, mintha most találta volna meg.)

Végre!

SCARAMPI HANGJA. Nos, megtalálta?

A GRÓFNÉ. Ott
Feküdt a hárfán.

(Belép a szobába és mondja Mária Lujzának.)

Tessék!... A szalagot magát
Redőkbe vonjuk!.... Így!...

(Az ajtó bezárul.)

A FIATAL EMBER *(hévvel a herceghez).*
Nos, elfogadja hát?

A HERCEG *(nyugodtan).*
Van a dolognak egy bibéje még:
Hogy lehet ön, a szabadelvűség
Nagy hive - császárpárti?

A FIATAL EMBER *(mosolyogva).* Tény: szabadelvű... sőt
Republikánus voltam - - kevéssel ezelőtt.

A HERCEG. Ön hát nagy kerülővel jött hozzám!

A FIATAL EMBER. Minden út
A római királyhoz vezet!... Már kialudt
Égő vörös színe. Tartósnak hittem - - ám
Útközben elfakult...

A HERCEG *(gúnyosan).* A nap kiszívta tán.

A FIATAL EMBER. Igen! Austerlitz napja!...
Fejünkbe szállt a mult!...

Az elbeszéli csatáktól szívünk megittasult!
Meggzúnt a borzalom, mind elapadt a vér,
S más nem maradt előttünk, csupán a hó-fehér,
A tündöklő dicsőség! A harcok mestere
Most győz legfényesebben! Nincs katonája de
Vannak költői!

A HERCEG. Szóval?

A FIATAL EMBER. Szóval - a mai kor
Nyárspolgár-hitványsága - - a száműzött, komor
Hadisten képe - - és ön, siralmas végzetével -
S gyötrő unalmunk - - Egy nap így kellett szólnom hévvel
Magamhoz...

A HERCEG. Önben így szólt a művész: Ej
Hisz bonapartistának lenni - szép!

A FIATAL EMBER *(leverve).*
Mit? Nem fogadja el?

A HERCEG. Nem!

A FIATAL EMBER. Mit mond?

A HERCEG. Semmiképp!
Bűbájosan beszélt, gyönyör volt hallanom,
De hangjából nem csengett, nem zúgott ki a nép!
Más nem volt benne, csak divat s irodalom!

A FIATAL EMBER *(elszomorodva)*.
Milyen kár, hogy a grófnő nem volt a helyemen!
Ügyetlen voltam!... Ő meggyőzte volna...

A HERCEG. Nem!
Szemének tüze gyújtó... föléledek, ha látom,
De ő sem Franciaország! Ő is csak a - családom.
- Majd később egyszer... hogyha visszajön!
Hozzám olyan hangon beszéljen ön,
Melyből a nép hatalmas lelke árad
Szent ős-erővel!... Most hiába fárad!
Hervadt byroni lelke - mely lelkemmel rokon -
Nem érhet célt ma nálam. De ne vegye zokon,
Ne is sajnálja módfölött... mivel
Császárnak én még nem készültem el!

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbiek. A GRÓFNŐ, DIETRICHSTEIN.

A GRÓFNŐ *(éppen akkor lép ki Mária Lujzától, amikor a herceg az utolsó szavakat mondja. - Megütődve)*. Még nem készült el?

(Visszafordul és a félig nyitott ajtón át a színpalak közé beszél a láthatatlan Mária Lujzának és Scarampinak.)

Jó!... Mindent tudok!
Nem mályva-szín, hanem fehér!... Futok!...
(Az ajtót becsukja és a herceghez siet.)

Nem kész? Mi kell még?

A HERCEG. Egy év kell nekem,
Egy évi munka és sejtelmes álom!

A GRÓFNŐ *(vad hévvel)*.
Uralkodjék! Jőjjön a trónra!

A HERCEG. Nem!
E homlok még nem érett, úgy találom!

A GRÓFNŐ. A korona megérleli!

A HERCEG *(a dolgozó-asztalára mutat)*. Igen!
A sápadt korona, amit a lámpa vet
Fejem köré!

A FIATAL EMBER. De hogyha nem siet,
Az alkalom...

A HERCEG *(odafordul, kevélyen)*. Tessék? Az alkalom?
Ah, a szabót kell újra hallanom!?

A GRÓFNŐ. De...

A HERCEG (*szilárdan*). Nem!... Ha lángészt nem adott az ég,
Van bennem lelkiismeret elég!
Még háromszáz álmatlan éjszakát,
Csak ennyit kérek!

A FIATAL EMBER (*kétségbeesve*). Megtagadja hát!
Már úgy is oda van az emberek hite!

A GRÓFNŐ. Azt mondják, hogy velünk nem állasz szóba se'!

A FIATAL EMBER. Ön ifjú francia s agg osztráknak hiszik!

A GRÓFNŐ. Azt mondják: lelketet pulyává gyöngítik!

A FIATAL EMBER. Rosszúl tanítják... csalják!..

A GRÓFNŐ. És nem tudod atyád
Történetét!...

A HERCEG (*földrezen*). Azt mondják oda át?

A FIATAL EMBER. Mit válaszoljunk nekik?

A HERCEG (*szenvedélyesen*). Mondják azt...

(*Ebben a pillanatban egy ajtó kitárul. Dietrichstein belép. A herceg odafordul és nagyon természetesen.*)

Grófom, ön?

Nos?...

DIETRICHSTEIN. Obenaus!

A HERCEG. Ah, leckét adni jön
A történetből? - Várom!

(*Dietrichstein kimegy. - A herceg a fiatal emberhez és a grófnőhöz fordul és az elszórt öltöny-
darabokra mutat.*)

Rakjanak

Most össze mindent... késlekedve... csak
Minél tovább... minél kényelmesebben...
S lapuljanak meg, ott, a szögletben!

(*Dietrichstein visszatér Obenaus báróval. - A báróhoz.*)

Üdvözlöm, kedves báró!

(*Hanyagul a fiatal emberhez és a grófnőhöz, egy spanyol falra mutatva.*)

Most pedig

Távozzanak!... Ott összeszedhetik,
Ott hátul!

(*Obenaushoz.*)

A szabóm!

OBENAUUS. Ah!

A HERCEG. S az anyám
Varró-kisasszonya...

OBENAUS. Ah! Ah!
A HERCEG. Zavarja tán?
OBENAUS (*helyet foglal Dietrichsteinnal együtt az asztal végén*).
Csöppet sem!

TIZENKETTEDIK JELENET.

A REICHSTADTI HERCEG, GRÓF DIETRICHSTEIN, BÁRÓ OBENAUS
és a spanyolfal mögött a GRÓFNŐ és a FIATAL EMBER,
akik csendesen szedik össze portékáikat és élénken figyelnek.

A HERCEG (*leül tanáraival szemben*).
Uraim, ha tetszik? Hegyezem
A ceruzát... és mindjárt jegyezem,
Ha szép eszmét, vagy fontos adatot
Kapok önöktől.

OBENAUS. Folytathatjuk ott,
Ahol elhagytuk a minap. Tehát
Ezernyolcszázöt...

A HERCEG (*irónját faragva*). Térjünk erre át.

OBENAUS. Ezernyolcszázöt...

A HERCEG. Fényes hírű név
Nagy tett nincs benne?... Üres ez az év?

OBENAUS. Micsoda év?

A HERCEG (*a papirjára hullott ceruzaport lefujja*).
Ezernyolcszázöt.

OBENAUS. Ezt.
Kurtán érintjük. Ah, súlyos kereszt,
Nagy gyász borúlt a legitim jogokra!
(*Pózba vágja magát, hogy valami nagy frázist mondjon*.)

- Emelkedjünk föl ama fenső fokra,
A történet magaslatára, mely...

A HERCEG. Tehát nincs benne semmi fontos? Ej!

OBENAUS. Egy volt. Igen. Most jut eszembe, lássa,
A régi naptár visszaállítása!
- Később a britt s a spanyol udvarok,
Veszélyben lévén az isteni jog...

A HERCEG (*szeliden*). De hát a császár?

OBENAUS. Melyik?

A HERCEG. Az atyám!

OBENAUS (*kitérve*). Nos, ő...

A HERCEG. Nem hagyta el Boulogne-t?

OBENAUS. De!...

A HERCEG. Lám,
Elhagyta!... S hol volt?

OBENAUS. Hát... hát... itt!

A HERCEG (*csodálkozó arckifejezéssel*). Ne mondja.

DIETRICHSTEIN (*hirtelen*). A bajorokra volt akkortájt gondja.

OBENAUS (*folytatni akarva*).

Aztán Pozsonyban létrejött a béke,
Egészen úgy, amint azt ő felsége
Az osztrák császár óhajtotta...

A HERCEG. És
Ez a pozsonyi béke ugyan mi?

OBENAUS (*tudákos általánosságban*). Hát kötés,
Egyezmény, összhang, melynél fogva egy
Egész korszak lezárul...

A HERCEG. Ah!

(*Ceruzájára néz.*)

Letörött a hegy!

OBENAUS. Ezernyolcszázhet...

A HERCEG. Ejha!

(*Nyugodtan újra hozzáfog a ceruza-hegyezéshez.*)

Ugyan vágatva megy!

Szép korszak, mondhatom!... Nincs benne semmi!

OBENAUS. Van!

Tessék jegyezni, fenséges uram:
A portugál király, az egyház hű fia...

A HERCEG (*mindegyre szelidebben*).
De kérem, hát a császár?

OBENAUS. Melyik?

A HERCEG. A francia.

OBENAUS. Ezernyolcszáznyolc... eddig semmi fontos!
Jön a tilsiti béke...

A HERCEG (*ártatlanul*). Ó bolondos
Korszak! Hát akkor egyebet se tettek,
Csak békét, mindig csak békét kötöttek?

OBENAUS (*folytatni akarja*). Mert Európa...

A HERCEG. Ah, most összegez!

OBENAUS. Még nem! Majd később!... Majd ha vége lesz...

A HERCEG. Hát más is történt?

OBENAUS. De...

A HERCEG. Mi?

OBENAUS. Hercegem!

A HERCEG. Nos hát, mi történt? Mondja meg nekem!

OBENAUS *(dadogva)*. Én... nem tudom!... Ma tréfás kedve van...

A HERCEG. Nem tudja? Hát megmondom én uram!

(Föhláll.)

Ezernyolcszázöt, október hat...

DIETRICHSTEIN és OBENAUS *(fölpattannak a helyükről)*. Fenség!

A HERCEG. Mikor nem várta senki, s azt mondták képtelenség

Hogy támadjon a sas, hisz nincs már ereje...

Mikor már megszűnt fájni a Bécs okos feje,

Abban a bölcs hiszemben, hogy London most a cél:

Kimegy Strassburgból! Átszáll a Rajnán, mint a szél,

A császár...

OBENAUS. Császár?...

A HERCEG. És ön jól tudja, hogy melyik!

Württemberg, Báden hódol... uruknak ismerik...

DIETRICHSTEIN *(elrémülve)*. Nagy Isten!

A HERCEG. Ausztriát megtáncoltatja jól,

Murat a kürtöt fujja és Soult marsall dobol.

Wertingennél, Augsburgnál néhány tábornagy ül

Tündöklő diadalt, - úgy mellékételül!...

OBENAUS. Szent ég!

A HERCEG. Csodás-szép a manővere!

Igen, csizmáit sem vetette le

S már Ulm alatt áll. Elchingenre támad

Ney. - Oda van. A császár jelentést ír: vidámat,

Rettentőt és szerényet. - Ostrom. - A vár, szegény

Nem állja ki. S október tizenhetedikén

Lerakja fegyverét - ah teringette, már is! -

Huszonhétézer osztrák s tizennyolc generális!

- A császár megy tovább!

DIETRICHSTEIN. Megfagy a szó a számban!

A HERCEG *(mindig erősebb hangon)*.

Novemberben: Bécs, Schönbrunn... Itt hál,

Itt a szobámban!

OBENAUS. Az ég nevére, fenség!

A HERCEG. Nem száll hüvelybe kardja.

Az ellenséget - érzi - most a kezében tartja.

Egy este így szól: Holnap! - És reggel, jó korán

Sas-szeme végigvillog az ezredek során,
Amint vágat előttük: «Végezzünk, katonák!
Egy jó villámcsapás mindent a porba vág!»
A törzskar mámoros. És mint a tenger árja
Hullámszik a sereg. És áll a császár: várja,
Hogy ébredjen a nap. Most látja kelni! Ott
Ragyog a hegyfokon, arcával szemtől-szembe.
És egy mosollyal ezt a szép napot
Le-inti a világtörténelembe!

OBENAUS (*kétségbeesve Dietrichsteinra néz*).
Dietrichstein!

DIETRICHSTEIN (*konsternálva*). Obenaus!

A HERCEG (*növekvő lázzal föl s alá jár*).

Két tábor lent hever!

Két császár, akiket a császár tönkre ver!...
És húszezer fogoly!...

OBENAUS (*utána kullog*). Ha tudná ő Felsége!

DIETRICHSTEIN (*hasonlóképpen*).

Ha ezt meghallanák...

A HERCEG. A hadjáratnak vége!

A tó jegén halottak, véres, kevert halomban!

És nagyatyám eljött atyámhoz nyomban,

Az égő tűzhöz!...

DIETRICHSTEIN. Fenség!

A HERCEG (*kérlelhetetlenül skandálva*). Az é-gő tűz-höz mondom!

OBENAUS. Hallgasson már... Ne szaporítsa gondom!

A HERCEG. És nagyatyámnak kegyesen megadta

Atyám a békét!

DIETRICHSTEIN. Óh jaj, hagyjuk abba!

A HERCEG. És a tömérdék elvett lobogó,

Amit fölosztanak! Nyolcat kap Páris!

(*A grófnő és a fiatal ember lassan-lassan kijött a spanyolfal mögül, halványan és remegve. Lábujjhegyen, folyvást a herceget hallgatva, összecsomagolt portékáikkal az ajtó felé igyekeznek. De annyira meg vannak hatva, hogy a dobozok és skatulyák kiesnek a kezükből és nagy zajjal a földre hullanak.*)

OBENAUS (*visszafordul és észreveszi őket*). Ó!

A HERCEG (*folytatva*). Ötvenet a szenátus!

OBENAUS. E férfi és e lány!

DIETRICHSTEIN (*feléjük rohanva*).

Hordják el magukat, de rögtön!

A HERCEG (*kitörő hangon*). Azután

A Notre-Dame-nak ötven!

OBENAUUS. Jaj!

A HERCEG (*magánkívül, olyan mozdulattal, mintha ezer meg ezer zászlót osztana szét.*
Aki nem kapott,
Csak jöjjön!... Itt a zászló!

DIETRICHSTEIN (*lökdősi a grófnőt és a fiatal embert, akik a szétgurult holmikat kapkodják föl a pádimentomról*). Hamar a kalapot! -
Csak gyorsan a ruhát!

(*Taszigálja őket kifelé.*)

El kellett volna rég
Szelelniök!

A HERCEG (*kimerülten egy karszékbe dől*),
A zászlók!

(*A grófnő és a fiatal ember távoznak.*)

DIETRICHSTEIN. Itt voltak!... Szörnyűség!...

A HERCEG (*fuldokló köhögés jön rá*). A zászlók!

DIETRICHSTEIN. Szépen állunk!... Kár volt tüzelni, kár?

A HERCEG. Egy szót se szólok többet!

DIETRICHSTEIN. Késő hallgatni már!
Mit szól Metternich ő kegyelme, mit?!
Rajtunk kívül még ketten voltak itt!

A HERCEG (*homlokáról törli a verejtéket*).
Különben is elég volt mára!... Nem?

(*Újra köhög.*)

Professzor úr...

DIETRICHSTEIN (*vizet önt a pohárba*).
Köhög? Igyék hát!

A HERCEG (*miután egy korty vizet ivott*). Azt hiszem
Hogy a históriában elég jól haladok?

DIETRICHSTEIN. Könyv nem jött hozzá, az szent!

OBENAUUS. Tudom, dühöngeni fog
Metternich úr...

A HERCEG (*hidegen*). Ne szóljanak neki!
Különben is dühét nem rajtam önti ki...
Vigyázzanak!

DIETRICHSTEIN (*halkan Obenaushoz*).
Igaz!... Kurtán bánhatna velünk!
Jobb lesz, ha csak az anyjával beszélünk!

(*Kopog Mária Lujza ajtaján.*)

A hercegnő?

SCARAMPI *(megjelenik a küszöbön).*

Beléphet! Már kész van Ő felsége.

(Dietrichstein bemegy Mária Lujzához. Esteledik. Egy inas lámpát helyez a herceg asztalára).

A HERCEG *(Obenaushoz.)* Remélhetem, hogy kurzusának vége

Ad usum delphini?

OBENAU *(égre tárt karokkal).* Ó irgalmas egek!

De hogy jutott hát hozzá!... De hogy tudhatta meg!?

TIZENHARMADIK JELENET.

A HERCEG. MÁRIA LUJZA.

MÁRIA LUJZA *(rendkívül izgatottan belép. Remek báli toilette van rajta. Vállain köpeny. - Obenaus és Dietrichstein elpárolognak.)* Mit hallok újra?... Szörnyű!...

Ez nem vezethet jóra!

Nos, magyarázza meg, hogy...

A HERCEG *(a nyitott ablakon át mutatja neki az alkonyodó vidéket).*

Mily édes alkony-óra!

Anyám, ah nézze!... Itt-ott egy elkésett madár,

S szeliden bágyad, szürkül az aranyos határ!

A fák...

MÁRIA LUJZA *(meglepetve, közbevág).*

Ej, milyen ujság! Rajongsz a szép, remek

Természetért?

A HERCEG. Talán.

MÁRIA LUJZA *(újra szigorú akar lenni).*

Nos, magyarázza meg!...

A HERCEG. Ó szívja be, anyám, e kedves illatot!

Az erdő jött be véle, úgy érzem...

MÁRIA LUJZA *(neheztelve).* Nem adott

Még választ arra...

A HERCEG *(szeliden folytatva).* Minden kicsi szellő

Egy ágat hoz magával!... S nem borzalmat lehellő,

Mint zordon Macbethé, sőt bájjal van tele

Ez a csoda. Mert Birnám erdeje

Csak járt, rohant, mindig félelmesebben,

De most az erdő a magasba lebben,

És száll, röpül az alkony illatán!

MÁRIA LUJZA *(elhülve néz rá).*

Egyszerre költő lettél?

A HERCEG. Úgy látszik.

(Messziről jövő báli zene.)

Ó anyám,
Hallgassa csak!... Keringő!... Banális, könnyű, de
Míg ide száll útközben a köznapi zene
Milyen nemessé válik!... Tán onnan jön, ahol
Borongva járt a mester tüzes titán-szemével,
S egy ciklamen körül, az erdön valahol,
Találkozott útjában Beethoven szellemével!

MÁRIA LUJZA (*alig akarva hinni a füleinek*).
Előbb a nagy természet és most a zene? Lám!
Ezért is lelkesülsz?

A HERCEG. Ha akarom, anyám!
De én nem akarom! Ne hasson zene rám!
Ne rontsanak pulyává rejtélyes hangjai!
Hisz úgy is... olyan estén; amilyen a mai,
Döbbenve kell magamban valamit észrevennem,
Valami szökeséget, mely búra lágyul bennem!

MÁRIA LUJZA. Ah, ez a valami, fiacskám, én vagyok!

A HERCEG. Nem mondtam.

MÁRIA LUJZA. Gyülölöd?

A HERCEG. Szeretlek!

MÁRIA LUJZA (*becézgető hangon*). Volna ok
Kemény pirongatásra!... Te rosszúl bánsz velem!
Atyám s Metternich hozzánk jók voltak!... Istenem,
Hálásabb is lehetnél!... Gróffá akartak tenni,
De én azt válaszoltam: «Nem! Herceggé kell lenni
Az én fiamnak!... Ez cím!... A grófság nem elég!»
- Reichstadti herceg lettél!

A HERCEG (*recitálva*). És sok valami még:
Gross-Bóhen, Tirnovan, Kron-Pornitz... chen ura.

(*Szándékosan úgy hangsúlyoz, akadozva, erőltetve, mint egy francia.*)

Ha rosszúl hangsúlyoztam, bocsánat!

MÁRIA LUJZA (*kedves duzzogással*). Alkura,
Sok purparléra volt szükség, igen,
Megállapítani rangod, hercegem!
S a dekrétum mily szépen, okosan
Mily finoman volt írva!... Jogosan
Bámulhatod fogalmazásukat!
Tapintatuk sehol föl nem akadt.
Ha volt kényes pont, bölcsen félre tették.
Atyád nevét egyszer sem említették!

A HERCEG. Miért nem írták mindjárt: az atyja ismeretlen?

MÁRIA LUJZA. Nincs herceg itt, nincs Ausztriában egy sem,
Aki tenálad kedvesebb lehetne,
És gazdagabb... És annyi jót tehetne!

A HERCEG. Nincs gazdagabb...

MÁRIA LUJZA. Sem kegyesebb, ha mondom!

A HERCEG. És Ausztriában!

MÁRIA LUJZA. Drága kis bolondom,
Élvezd tehát a boldogságodat!

A HERCEG. Nagyobbat tán a túlvilág sem ad!

MÁRIA LUJZA. Első vagy a főhercegek után!

És egy napon nőül fogsz venni tán
Egy hercegnőt... vagy pedig egy vidám,
Szép főhercegnőt, fenséges családom...
Sarját... avagy...

A HERCEG *(egyszerre elborul)*. Kis trónját egyre látom!

Így láttam egykor, mint apró gyerek!
Kis támlás trón-szék, mint a dob, kerek,
És aranyos! Ó ez a szép arany
Még fényesebb most: Szent Ilona van
Mögötte!... És a támlány közepén
Egy kis betűt láttam ragyogni én,
Egy N betűt, mely akkor - Istenem
Milyen idők! - dacolva mondta: Nem.

MÁRIA LUJZA *(zavartan)*. De...

A HERCEG *(vad hévvel)*. Úgy van! Látom azt az N betűt
A mit királyok szent vállára sűt
Hatalmas kézzel, mint a bélyeget!...

MÁRIA LUJZA *(dölyfösen)*.
Királyok vérért én adtam neked,
Én, az anyád!

A HERCEG. Ej, mit tegyek veled!
Nem kell nekem!

MÁRIA LUJZA. Felséggel van tele!

A HERCEG. Szerintem inkább híg, erőtelen!

MÁRIA LUJZA *(felháborodva)*.
Hát Ötödik Károly vérére nem
Vagy büszke, mondd?

A HERCEG *(mindjobban nekihevülve)*.

Nem, nem! Mert ez a vér
Másokban is csörög!... De az már sokat ér,
Hogy bennem - és csak bennem! - egy hadnagy vére lángol,
Aki világot verni rohant ki Korzikából!
E gondolatától lelkem szinte részeg!
Sírhatnék, ha kezem kék vonalára nézek!

MÁRIA LUJZA. Franz!...

A HERCEG. Friss véremnek csak árthat a régi!
Ha van bennem királyi vér: vegyék ki!

MÁRIA LUJZA. Hallgass!

A HERCEG. De mit beszélek! Hiszen ha volt is bennem,
Tudom, régóta nincs már! Nyugton lehet pihennem!
Birokra kelt a két vér, csatáztak ah rogyásig,
És az önét, mint mindig, megkergette a másik!

MÁRIA LUJZA (*magánkívül*). Hallgass, reichstadti herceg!

A HERCEG (*gúnyosan mosolyogva*). Metternich, a csaló,
Rá írta «életemre: Reichstadti herceg!» - Ó
De hasztalan fáradság!... Mindegy, akármit írt!
Mert tartsa csak napfényre az átlátszó papírt,
Kitetszik rajta mindjárt e szó: Napóleon!

MÁRIA LUJZA (*elrémülve hátrál*). Fiam!

A HERCEG (*utána megy*).
Reichstadti herceg, azt mondja? Tagadom!
Ön nem szólít valódi nevemen!
Az én nevem, az igazi nevem
A tömeg ajkán reszket, ha felém
Suttogják: «A kis Bonaparte.»

(*Csuklón ragadja és rázza.*)

Én
Az ő fia vagyok! És nem is akarom,
Hogy más legyek!

MÁRIA LUJZA. Istenem, a karom!
Fáj...

A HERCEG (*elereszti a csuklóját és átöleli*).
Ó anyám, bocsánat!

(*A leggyöngédebb és legfájdalmasabb részvétellel.*)

Eredj a bálba hát!
Feledd el a fiad sok hóbortos szavát!
Láz volt!... S ne tudjon erről Metternich maga sem.
Nem kell, hogy elmondd néki.

MÁRIA LUJZA (*már kissé lecsillapodva*).
Nem, úgy-e, kedvesem?

A HERCEG. Lágy zene-hangot ringat felénk az esti szellő...
Nem, nem! Ne szóljon semmit!... Így legalább a kellő
Nyugalma megmarad!... Feledjen!... Ah, hisz ön
Olyan hamar feled!

MÁRIA LUJZA. De én...

A HERCEG (*úgy beszél hozzá, mint egy gyermekhez és tolja észrevétlenül az ajtó felé*).

Csupa öröm
Ahogy Pármában él, a Salla-palotában!

Csak arra emlékezzék!... A gondot hagyja nálam!
A szomorúság mély, fekete árnya
Hogy illenék tündöklő homlokára?
Ne foglalkozzék semmivel, anyám!
A hűséggel sem!... Ezt csak bizza rám!
Kettő helyett is hű leszek! Nekem
Könnyen megy az! - Ah, forrón szeretem,
Jobban, mint hinné! - Ó engedje meg,
Hogy most a bálba e szelid kezek
Gyöngéden tolják. Jó estét!... Vigyázzon
A nedves füre, kérem!... Cipője át ne ázzon!

(Homlokán csókolja.)

E csóktól visszatér lényének összes bája.
- S hajdísze nagyszerű!

MÁRIA LUJZA *(élénken)*. Valóban? Úgy találja?

A HERCEG. Remek-szép az idő. A kocsi várja lenn.
Mulasson jól, mama! Jó estét!

(Mária Lujza távozik. A herceg tántorogva visszatér, leroskad íróasztala előtt, arcát kezeibe temeti.)

Istenem.

Szegény anyám!

(Változott hangon. - Könyveket és irományokat tol maga elé a lámpa alá.)

Dolgozzunk!

(Távozó kocsi robogása. A hátsó ajtó nesztelenül, rejtélyesen kitárul és megjelenik Gentz, aki egy melegen betakargatott nőt vezet be.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

A HERCEG, azután ELSSLER FANNY és pár pillanatig GENTZ.

GENTZ *(félhangon, miután hallgatódzott)*.
Elhajtott.

(Rászól a hercegre.)

Fenség!

A HERCEG *(megfordul és észreveszi a nőt)*. Fanny!

ELSSLER FANNY *(leveti a hirtelen magára kapott köpenyt és ott áll ragyogó ballet-kosztümben rövid, rózsaszínű patyolat-szoknyában, lábhegyen, kitárt karokkal)*.
Ferenc!

GENTZ *(félre, lassan, kifelé)*.

Mindjárt keblére fog rohanni!
Nagy álmait megfojtja két forró, puha kar!

FANNY *(a herceg karjai közt).*
Ferenc!

GENTZ *(távozóban).* Bravó!

FANNY *(szerelmes hévvel).* Ferencem!

(Az ajtó becsukódik Gentz után. Fanny gyorsan eltávolodik a hercegtől és nagy tisztelettel, meghajtva magát.)

Fenség!

A HERCEG *(bizonyosságot szerezve Gentz távozásáról).*
Elment!

(Fannyhoz.)

Hamar!

FANNY *(könnyed ballerina-szökéssel, egy pirouette után, a herceg íróasztalára ül).*
Sokat tanultam mára!

A HERCEG *(helyet foglal az asztal előtt és türelmetlenül).*
Folytassuk!

FANNY *(kezét a herceg hajára teszi és lassan, csinos szemöldökét redőkbe vonva, mint aki fáradtságosan betanult dolgokat akar emlékezetébe idézni, recitálni kezd, annak a hangján, aki egy megkezdett elbeszélést folytat).*

...Mialatt

A csöndes éjszakában Ney szüntelen haladt,
Vitéz tábornokok: Gazan...

A HERCEG *(szenvédélyesen ismételve, hogy a lelkébe vésse ezeket a neveket).* Gazan!...
Tudom!...

FANNY. Suchet...

A HERCEG. Suchet!...

FANNY. Vonultak ágyúkkal az úton
Sűrű, nehéz sorokban. A menetet bezárta
Pitymallat-tájban a császári gárda...

- Független. -

MÁSODIK FELVONÁS.

A csattogó szárnyak.

Egy évvel később, a schönbrunni palotában.

A lakk-terem.

Az összes falak régi lakkal bevonva. Csillogó fekete mezőin aranyos tájképek, kioszkok, madárkák és kicsi emberkéek. A keret mindenütt faragott és aranyozott fa, nehézkes, pompás német rokokó. A mennyezett főpárkánya apró lakklemezekből áll. Minden ajtó csupa lakk és az ablakközökön értékesebb, finomabb fénymáz.

Hátul, két lakk-mező közt, magas ablak.

Oldalmélyedésein csillog a fénymáz. Ha kinyitják, látszik az erkély. Ezt az erkélyt a park világosságában fekete, kovácsolt vasból készült kétféjű sas osztja ketté.

Széles kilátás a schönbrunni parkra.

A nyírott levelű, szobrokkal végigrakott bozótfalak közt francia ízlés szerint rendezett virágágyak; és messze, a sík terület végén, távolabb, mint a szökőkút márványcsoportja, pázsitos dombtetőn, fehér ívtornácaival a levegő kékségébe rajzolódva, emelkedik a *Gloriett*.

Két ajtó jobbról; két ajtó balfelől.

Az ajtók közt, egymással szemben, két erős, súlyos fali-állvány. És az állványok fölött, császári koronával értékes aranyrámákban, két osztrák ős kevély arképe.

Ez a helyiség annak a lakosztálynak a szalonja, ahol a reichstadti herceg lakik, a kastély egyik szárnyában. A két baloldali ajtó a herceg szobájába nyílik, ugyanabban, ahol I. Napóleon halt, amikor - két ízben - Schönbrunnban lakott. A jobboldali ajtók a kívülről ide vezető termek sorozatára nyílnak.

A herceg ezt a termet választotta dolgozószobájául. Nagy asztal, könyvvvel, irománnyal, tervrajzzal telerakva; Európa óriás térképe, félig kigöngyölten. Az asztal körül több karosszék a szomszédos *Gobelin Zimmer*-ből. Az aranyozott famunka közepes, de a belefoglalt szőnyegek csodálatraméltók.

Az első színfalnál, balra, kissé ferdén, nagy állótükör; csak a fekete, fénymázás hátlapja látszik.

A baloldalt levő fali-állványon kegyeletesen elrendezve: francia gránátossüveg, vörös vállrojtok, egy kard, egy patrontáska stb. És az állvány mellett, a falhoz támasztva, fehérszíjjas ócska puska, föltűzött szuronnyal. A másik állvány üres.

A terem egyik szögletében, valamelyik bútoron, rengeteg skatulya. Csaknem mindenfelé: szanaszét heverő könyvek, lovagostorok, luxusfegyverek, korbácsok stb.

A függöny felgördültekor egy tucat inas áll sorfalat gróf Sedlinsky előtt. Vallatja őket. Közvetlen közelében egy ajtónálló.

ELSŐ JELENET

SEDLINSKY, LAKÁJOK, AJTÓNÁLLÓ.

SEDLINSKY (*karosszékekben ül*).

Ez minden?

ELSŐ LAKÁJ. Minden.

SEDLINSKY. Holmi gyanúsabb dolgokat...

MÁSODIK LAKÁJ.

Nem láttunk.

HARMADIK LAKÁJ. Nincs étvágya.

NEGYEDIK LAKÁJ. Olvas... nagyon sokat.

ÖTÖDIK LAKÁJ. És rosszul alszik.

SEDLINSKY (*az ajtónállóhoz*). Nos, megbízható
A környezet?... mind?

AJTÓNÁLLÓ. Valamennyi jó.
Mind hivatásos rendőr.

SEDLINSKY. Köszönöm.

(*Fölkél, hogy távozzék.*)

Ha váratlan a herceg ide jön,
Meglaphet itt... Megyek!

ELSŐ LAKÁJ. Nincs senki bent.
A herceg, rendőrfőnök úr, kiment.

MÁSODIK LAKÁJ. Mint rendesen.

HARMADIK LAKÁJ. Egyenruhában.

NEGYEDIK LAKÁJ. És
A tiszti környezettel.

AJTÓNÁLLÓ. Manőver lesz.

SEDLINSKY. Mesés
Tapintat és szimat: ez itt a fő!... A fül,
A szem csak lesse folyvást, de észrevétlenül!

AJTÓNÁLLÓ (*mosolyogva*). Diskrécióra kipróbált!

SEDLINSKY. Mindenki jól vigyázzon,
De nagy buzgóság nélkül! Valaki buzgó: fázom!
- A kulcslyukon ne hallgatódzanak
Egyszerre mind!

AJTÓNÁLLÓ. Egy van megbízva csak.

SEDLINSKY. Melyik?

AJTÓNÁLLÓ. A piemonti.

SEDLINSKY. Okos legény, tudom.

AJTÓNÁLLÓ. Ezt minden este ide bujtatom,
Mihelyt bement a herceg.

(Balra mutat, a herceg szobája felé.)

SEDLINSKY. Ott van?

AJTÓNÁLLÓ. Most nincs!... Mivel
Az éjszakát virrasztva tölti el:
Nappal, ha nincsen honn a herceg, egy
Karszékben alszik. Ámde visszamegy
Helyére nyomban, hogyha visszatér
A herceg.

SEDLINSKY. Csak virrasszon!... E fickó kincset ér!

AJTÓNÁLLÓ. Hű szolga.

SEDLINSKY *(az asztalra pillant)*. S a papírok?

AJTÓNÁLLÓ *(mosolyogva)*. Mind átkutatva már.
Mind, rendőrfőnök úr!

SEDLINSKY *(lekucorodik, hogy az asztal alá nézzon)*.
No jól van. S a kosár?

(Hirtelen letérdel, mert apró papírfoszlányokat lát a szőnyegen, a kosár körül.)

Papírfoszlányok? Ej!... Kezünk hadd szedje föl!...
Úgy látszik, hogy levél!... Tudjuk meg, hogy kitől?

(A hivatalos kíváncsiság erőit vesz rajta. Már egészen az asztal alatt van, buzgón kaparász és a fölszedett papírszeleteket olvasni akarja. Ebben a percben egy ajtó jobboldalt kinyílik és belép a herceg katonai kíséretével: Hartmann tábornokkal, Foresti kapitánnyal stb. A lakájok azonnal sorakoznak. A hercegen egyenruha; zöld hajtókás, végig begombolt fehér kabát; ezüst medvekarmok a kézelőn; nagy, fehér köpeny a vállain. Fekete kétszarvú kalap (bicorné) a fején. A kalap fölhajtott karimáján odatűzött tölgyfa-levél. A mellén a Mária Terézia és a Szent István-rend csillaga. A kardkötőn nagy, fekete-sárga bojtok. - Csizmák.)

MÁSODIK JELENET

A HERCEG, SEDLINSKY, A FŐHERCEGNŐ,
AZ ORVOS, FORESTI, DIETRICHSTEIN.

A HERCEG *(futó pillantást vet az asztal alól kikandikáló lábakra és nagyon természetesen)*
Hogy van, Sedlinsky úr? Ej, lám, lám!

SEDLINSKY *(ijedt arccal, négykézláb)*. Hercegem...

A HERCEG. Egy kis malőr!... Bocsásson meg nekem...
Megyek már vissza.

SEDLINSKY *(már fölállott)*.

Bár úgy tetszhetik,
Hogy én... igen... itt voltam...

És pedig

Négy-kéz-láb. Ráismertem.

(Észreveszi a főhercegnőt, aki sietve jön. - Könnyű nyári kosztüm, nagy szalmakalap, a hóna alatt díszesen bekötött album. Az albumot és napernyőjét az asztalra teszi. Arca nyugtalanságot árul el. - Amikor belép, a herceg hozzáfordul és bágyadt hangon.)

Semmi ok,

Hogy aggódjék

A FŐHERCEGNŐ. Azt mondták...

A HERCEG.

Itt vagyok!...

Nincs baj!...

A FŐHERCEGNŐ *(megfogja a kezét)*. De...

A HERCEG.

(Látva Dietrichsteint, aki szintén sietve, aggodalmas képpel jön és hozza magával Malfatti doktort.)

Ó az orvos!... Én nem vagyok beteg!

A mellem elszorult!... Ugyan ne féljeteK!

Ott hagytam a parádét, de nincs baj!... Túl sokat

S erősen kiabáltam!...

(Az orvoshoz, aki e közben a pulzusát tapogatja.)

Únom a dolgukat!

(Sedlinskyhez, aki az általános emóció közepette lopvást el akar osonni.)

Szép öntől - s én nyíltan magasztalom! -

Hogy rendben tartja íróasztalom!

Nagyon kényeztet. Már minden barátja

Lakájom lett az ön kegyéből... látja!

SEDLINSKY (*zavartan*).

Fenséged azt hiszi?...

A HERCEG *(fesztenül)*. S valóban boldog volnék,

Ha jobban szolgálnának!... Ha széjjel nem bomolnék

Hanyag kötésük révén a nyakkendőim csokra!

De lomposan kell járnom!... Sőt - mert az inasokra

Kedves gróf, ön vigyáz itt - ezt is jegyezze meg:

Csizmáim pár nap óta kevésbé fényesek!

(Kéztyűjét huzogatva leül, miután kardját és kalapját tisztí szolgájának adta, aki elviszi azokat. - Egy lakáj frissítőkkal telerakott tálcát helyez az asztalra.)

A FŐHERCEGNŐ *(ki akarva szolgálja a herceget).*

Ferenc...

A HERCEG (Sedlinskyhez, aki megint az ajtó közelébe férkőzött).

S ön, gróf úr? Megkinálhatom!

SEDLINSKY. Nem, Fenség... én már...

AZ ORVOS.

Jóllakott nagyon!

Szabad vagyok, *de...* minden levelem
Először más olvassa!... Fogoly vagyok-e? Nem
Én vagyok a függetlenség maga,
De... egy lakáj áll minden éjszaka
Ajtóm elé...

(Egy szürkülő, egészséges, nagy legényre mutat, aki a tálcáért jön és átmegy a színpadon, hogy magával vigye.)

Tessék megnézni! Az!...
Szabadságod üres szó? Nem igaz!
Fogoly vagy? Nem! Mi vagy hát? No majd megmondom, ó te
Bohó reichstadti herceg: te vagy a *nem-fogoly-de*.

DIETRICHSTEIN *(fanyar mosollyal)*.
Örvendek... ritka vígság!...

A HERCEG. Igen! Rarissime!

DIETRICHSTEIN *(meghajtja magát és távozni akar.)* Fenség...

A HERCEG *(komolyan)*. A címem: Serenissime!

DIETRICHSTEIN. Hogyan?

A HERCEG. Re-nis-si-me! A címosztogatáskor
Jutott nekem! Megillet!... Eszébe jusson máskor!

DIETRICHSTEIN *(üdvözli a herceget)*. Megyek!...
(Távozik.)

HARMADIK JELENET.

A HERCEG, a FŐHERCEGNŐ.

A HERCEG *(a főhercegnőhöz, keserűen)*.

Ah, nagyszerű!... Mi? Serenissime!

(Egy karosszékbe veti magát. Látja, hogy a főhercegnő fölveszi az asztalról az albumot.)

Mi az, kis néném? Mit hozott ide?

A FŐHERCEGNŐ. A császár nagy herbárium.

A HERCEG. Mi?

A nagyapám híres növényei?!

(Elveszi tőle az albumot, a térdeire fekteti és kinyitja.)

A FŐHERCEGNŐ. Ma reggel adta kölcsön!

A HERCEG *(nézegeti az albumot)*.

Nagyon szép.

A FŐHERCEGNŐ *(rámutat egy lapra)*. Úgy-e, te

Tudsz latinul: mi ez a fekete

Nagy, száraz szörnyeteg?

A HERCEG. Egy rózsa.

A FŐHERCEGNŐ. Hallod-e,
Veled valami történt!... Most mintha szomorúbban...
És...

A HERCEG *(olvas)*. *Bengalensis*.

A FŐHERCEGNŐ. Ah, Bengáliából!

A HERCEG *(gratulál ahhoz, hogy a latin szó értelmét eltalálta)*.
Úgy van,
Nagyon helyes!

A FŐHERCEGNŐ. Mi bánt?

A HERCEG. De semmi... semmi!... Hadd!

A FŐHERCEGNŐ. De én tudom!... Prokesch barátodat,
Mert osztályosa volt merész reményeidnek:
Elküldték messze útra!

A HERCEG. De adtak érte, hidd meg,
Bő kárpótlást: Marmont tábornagyot!
Frankhonban megvetették!... És a hitehagyott
Most Bécsbe jött. Bókot zsebel be itt,
Mint az atyám gaz árulója.

A FŐHERCEGNŐ. Csitt!

A HERCEG. Velem jár, hogy megrontson engem is
És szívemből apámat...

(Kitörő indulattal.)

Ah, én...

(Rögtön megfékezi magát, nézi a herbáriumot és mosolyogva mondja.)

Volúbilis.

A FŐHERCEGNŐ. Egy kis ígéret, amit én most kérek,
Megtartjuk, Fenség?

A HERCEG *(kezet csókol neki)*. Mindent megigérek
Hisz oly kegyes!... Úgy aggódik miattam!

A FŐHERCEGNŐ. Jutalmul, hogy ajándékokskát adtam...
Mi?... Augusztus tizenötödikére?!

A HERCEG *(föhláll és rámutat a baloldalt levő faliállványon elhelyezett tárgyakra)*.
E szép emlékek... hogy a fiú vére
Fölpezsdüljön a multtól!

(Egymásután megérinti őket.)

Egy kis darab kova! -

A gárda süvege!... Derék, vén puska!...

A FŐHERCEGNŐ *(ijedt mozdulatot téve)*. Na!

A HERCEG. Nincsen megtöltve!... S még egy!...
Annak örültem ám!

A FŐHERCEGNŐ *(gyorsan)*. Hallgass!

A HERCEG *(titokszerűen)*.
Ne félj!... Eldugtam!

A FŐHERCEGNŐ *(mosolyogva)*. Hová, kis banditám?

A HERCEG *(szobája felé mutat)*.
A barlangomba!

A FŐHERCEGNŐ *(most ő lapoz - ülve - a herbáriumban)*.
Hallgass ide hát!...
Igérd meg - - látod... a te nagyatyád
Olyan szelid...

A HERCEG *(fölvész egy papirlapot, mely a herbáriumából esett ki)*.
Mi száll ott? Ni, egy darab papír!

(Olvas.)

«Ha a diákság lázong, nyugodni most se bír'
Be kell sorozni őket...»

(A főhercegnőhöz.)

Azt mondta, hogy szelid?

A FŐHERCEGNŐ *(lapoz a herbáriumban)*.
Imád a császár téged! Jósága...

A HERCEG *(más papirlapot vesz föl. Szintén a herbáriumából esett ki)*.
Mi ez itt?

(Olvas.)

«Ha még tovább is háborogni fognak,
Elrendelem -; sortűz a lázadóknak...

(A főhercegnőhöz.)

Jósága?...

A FŐHERCEGNŐ *(idegesen)*. Ósdi kissé, bevallom magam is,
De kitűnő vén ember.

A HERCEG. Két lelkű! Jó s hamis!

(A herbáriumot becsukja.)

Szelid herbárium! Belőled gyilkoló
Végzések hullanak ki!... Ferenc császár, a jó,
Nagyon hasonlít hozzád!... Egyébiránt pedig
Fölöttébb népszerű! Erősen szeretik!...
- Szeretem én is, szívből!

A FŐHERCEGNŐ. Ó sokat,
Mindent elérsz, ha egyszer támogat!

A HERCEG. Bár támogatna már!

A FŐHERCEGNŐ. Igérd meg hát nekem:
Nem fogsz elszökni, kedves hercegem,
Míg nem beszéltél a szívére!

A HERCEG *(kezet nyújt neki)*. Nem!
Igérem szentül!

A FŐHERCEGNŐ *(parolázik vele, azután megkönnyebülten fölsóhajt)*.
Ez szép tőled!

(Vidáman.)

Én

Meg is hálálom mindjárt...

A HERCEG *(mosolyogva)*. Te, kedves nénikém?

A FŐHERCEGNŐ. Hát nekem is van egy kis befolyásom!

Keresztül vittem, hogy valaki lásson...

Akit nagy útra küldtek... akiért

Te bántódtál... Egy szóval: visszatért!

Prokesch barátod itt van!

(Napernyőjével háromszor a padlóra üt. Az ajtó kinyílik, Prokesch belép.)

A HERCEG *(Prokesch felé rohan)*. Végre! - Végre!

(A főhercegnő diszkrétén kioson, mialatt a két jó barát ölelkezik.)

NEGYPEDIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH.

PROKESCH *(félhangon, bizalmatlanul nézve körül)*.

Ha meghallják!... Csitt, csitt az ég nevére!

A HERCEG *(fennhangon, nyugodtan)*.

Legyen nyugodt! Hallják, igaz, de szépen

El is hallgatják!

PROKESCH. Mit mond?

A HERCEG. Próbaképpen

Mondtam merész, kihívó szavakat, -

És árulóm még egyszer sem akadt.

PROKESCH. Ez különös!

A HERCEG. Kidobták pénzüket

Rendőr uraimék. A földadó süket,

Úgy gondolom.

PROKESCH *(élénken)*. S a grófnő?... Semmi hír?

A HERCEG. Még semmi!

PROKESCH. Ó!

A HERCEG *(kétségbeesve)*. A lelkem szinte sír!

Ah, elfelejt!... Vagy nem tud!... Vagy mivel...

Mily örültség volt, hogy nem szöktem el

Tavaly!... Nem!... Így jobb!... Szívem és fejem

Éretted tisztább!... Ó de, Istenem,
Most elfelejtenek!

PROKESCH. Csitt!

(Körülnéz.)

Dolgozó szobája?

Nagyon szép!

A HERCEG. Khínai... Elragadó a bája!
Köröskörül arany-szín madarak!
Tömérdek törpe és sunyi alak
A falakon!... És minden csupa lakk!
Itt, itt helyeztek el, e fekete lakásban,
Hogy itt, e bútorok közt, e fényes, cifra gyászban
Még szebben tündököljön fehér egyenruhám!

PROKESCH. Herceg!

A HERCEG *(izgatottan föl s alá jár)*.

Igen!... Sugárzik az udvar kegye rám
Hülyéket adtak mellém kíséretül! Az ám!

PROKESCH. És félév óta mit csinál itt, Fenség?

A HERCEG. Dühöngök.

PROKESCH *(az erkély felé megy)*.

Schönbrunn én nem ismerem még.

A HERCEG. Ah, kriptá!

PROKESCH. Ott a dombon jól fest a Gloriett!

A HERCEG. Gloárra vágyom... és gloár helyett
Kapk kis - gloriettet!

PROKESCH *(megint előre jön)*. A park ösvényein
Kényére lovagolhat.

A HERCEG. A park nagyon kicsiny!

PROKESCH. És ott a völgy!

A HERCEG. A völgy is szűk, hogy benne
Galoppozhassunk!

PROKESCH. És önnek mi lenne
Elég nagy tér?

A HERCEG. Mi?... Európa!

PROKESCH *(le akarja csillapítani)*. Csitt!

A HERCEG. Ha olvasom a nagy mult lapjait,
S a roppant fénytől elkábult fejem'
Időnkint kissé föl-föl emelem;
Ha becsukom Plutárkot; ha sírva hagyom el
Bárkádát ó nagy Cézár; ha glóriát lövell
Minden betű, amíg atyámra, Hannibálra
És Nagy Sándorra nézek...

De ó Franciaország! Ha már pusztulni kell
Császári hercegednek: mért kisebbíteni, ládd,
Betegségének bájos, költői oldalát?
Nem rémdrámába illő gyilkos por tüze éget:
Szegény reichstadti herceg, a lelked öl meg téged!

PROKESCH. Fenséges úr!...

A HERCEG. Ah, úgy van!... A lelkem!... A nevem!
E nagy név, melyben ágyúk dörögnek szüntelen,
Harangok zúgnak-búgnak!... S azt dörgik a fülemben,
Azt zúgják, azt a vádat: Te méla kóros, gyenge!
Hallgass, harang! Ne szólj ó ágyú dörgő szája!
- Mit méreg? Kell-e más, mint börtönöm homálya?

(Az ablak felé megy.)

Szeretnék nagygyá lenni tetteiben, hatalomban,
S nincs más, csak homlokom, hogy ablakokra nyomjam!

(Visszatér Prokeschhez.)

Sokszor feledni akarok. - Lovamra
Vetem magam és nyargalok rohanva.
Egy vágyam van csak: futni szakadatlan,
Amíg a gyors mén összedől alattam
S ábrándom is kidől, halálra fárad!
Nem nézem meg a nagy jegenyefákat.
Nem nézek rájuk! Mért jusson eszembe
A francia gránátosok süvegje?!
Azt sem tudom már, hogy mi a nevem...
Futok, futok!... Beszívom kéjesen
A porfelhő, a tajték, a tiprott fű szagát!
Mikor legyőztem mindent, a dicsvágyat magát,
Mikor lihegve, ittas-boldogan
Megállítom végtére a lovam,
Megálllok önfeledten a rónaságon végre:
Fölnézek - és mit látok? Egy sas lebeg az égre!

(Székbe roskad. - Pár pillanatig az asztalra könyököl. - Fejét a két keze közé szorítja. - Azután tompább hangon.)

- Csak bizhatnék magamban!... Volnék erős hitemben!

(Aggodalmas pillantással tekint föl Prokeschre.)

Mit gondol rólam, mondja... Hisz ön jól ismer engem!
Prokesch! Ha nem volnék több, mint a nagy emberek
Fiai rendesen!... Gondolni sem merek
E szörnyűsége! Metternich ugyan
Táplálja bennem buzgón a gyanút!
Tisztét cselekszi. Osztrák. Tehát igaza van.
De minden szava jég és a szívemre fut!
Fázom, ha szellemét bonbonniére gyanánt
Kinyitja s édes szóval bús kétségekbe ránt!

- Mit érek? Szóljon nyíltan! Van mód előre menni?
Ön ismer engem! Szóljon: tudnék-e császár lenni?

(Kétségbeesve.)

Nem kell a trón... inkább a sírba omlok,
Ha homlokom nem Bonaparte-homlok!

PROKESCH *(meghatva)*. Herceg...

A HERCEG. Feleljen őszintén nekem:
Becsülhetem magam'?... Megállhatok-e fenn?
Vagy nem lehet belőlem uralkodó soha?
Fejem nagyon nehéz? Kezem nagyon puha?
Ne rejtsem semmit el gyengéd szavak megett:
Mit gondol rólam?

PROKESCH *(komolyan, mind a két kezét megragadva)*.
Fenség!... ha minden herceget
Ilyen kétség gyötörne... ilyen gond szállna rájuk:
Nem volnának e földön csak nagy, dicső királyok!

A HERCEG *(átöleli és örömében fölkiált)*.
Köszönöm, ó Prokesch!... Megmentett!... Tünni látom
A szörnyű rémeket mind! - Dolgozzunk hát, barátom!

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH, azután TERÉZ.

(Belép egy lakáj. Tálcán leveleket hoz és leteszi az asztalra. Ugyanaz a lakáj, akit a herceg az imént úgy mutatott be, mint ajtajának az éjjeli őrét és akit az ajtónálló piemontinak nevezett.)

PROKESCH. Sok levelet kap, hercegem... Sokat!

A HERCEG.
Nők írják. Ó a szép asszonyokat
Hozzám eresztik.

PROKESCH. Szép siker!

A HERCEG. Íme
A nimbusz átka!

(Átvesz Prokeschtől egy felnyitott levelet.)

«Gyönyörű szeme
Oly bús volt tegnap, páholyában...» Ó,
Széttépjük mindjárt.

(Eltépi és másikat vesz át.)

«Ah, e ragyogó
Homlok...» Széttépjük.

(Eltépi. Prokesch oda nyújtja neki a harmadikat.)

«Tegnap láttam önt
A Práterben. Lóháton ült. Köszönt...»

(Mint föltebb.)

Széttepjük.

PROKESCH. Mind egy kaptafára megy.

A HERCEG (a negyediket is átveszi).
«Fenség, oly ifjú s járatlan...» Ez egy
Stifts-dáma! - Tépjük!

(Az ajtó halkán kitárul és Teréz megjelenik.)

TERÉZ (félénk pirulással). Pardon, hercegem...

A HERCEG (hangjára odafordul).
Ah, lám, ön az kis forrás?

TERÉZ. Mért mondja ezt nekem
Minduntalan? E név...

A HERCEG. Oly édes, tiszta - és
Úgy illik önhöz!

TERÉZ. Holnap Pármába utazom...
Anyjával...

A HERCEG (erőszakoltan mosolyog).
Egy könyűt hát! Mert a szívem nehéz!

TERÉZ (szomorúan). Ah, Párma!...

A HERCEG. Ibolyák hazája, úgy bizony!
Ha nem tudná anyám, emlékeztesse majd!

TERÉZ. Igen, fenség! Ég önnel!

(Lassan kifelé indul.)

A HERCEG. S a fenség így sóhajt:
Illanj tovább, Kis forrás!

TERÉZ (megáll). Mért... «Kis forrás?»

A HERCEG. Mivel
Bús lelkem' sokszor üdítette fel.
A kristály-tiszta víz, mely ott szunnyad szemében
S ott szökdel a szavában. Adjó! Köszöntöm szépen!

TERÉZ (az ajtó felé megy, de a küszöbön megáll, mintha még várna, remélne valamit).
Nincs több, amit még...

A HERCEG. Nincs több.

TERÉZ. Ég önnel!

(Kimegy.)

A HERCEG. Összetépem!

HATODIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH.

PROKESCH. Látom!...

A HERCEG *(révedezve)*. Szeret!... S bolond én: tétlen állok!

(Más hangon.)

- De nem regényt - históriát csinállok!

A taktikából adj leckét nekem!...

Prokesch, folytassuk!...

PROKESCH *(kigöngyöl egy - magával hozott - papirtekercset és az asztalra teríti)*.

Íme, hercegem,

Egy csata-terv. Vegye szemügyre hát.

Bírálja meg.

A HERCEG *(a nagy asztalt rendbe hozza; könyveket, fegyvereket félretol, hogy a csatatere számára helyet csináljon)*. Előbb a skatulyát!

Fa-katonáim vannak benne!... Ott van

Kedves barátom... abban a sarokban!

A magyarázat jobban üt ki, csak

Legyen velünk e harcos, kicsi sakk!

PROKESCH *(a játék-katonákkal teli dobozt odaviszi a hercegnek)*.

Előnyt, hibát lásson meg, ez a fő!

A HERCEG *(kezét a skatulyára teszi és újra elszomorodik)*.

Ím, Második Napóleon dicső

Ármádiája!

PROKESCH *(szemrehányó hangon)*. Herceg!

A HERCEG. Nagyon vigyáznak ám!

- Fölnyithatod! - Még a fa-katonám,

Még az is osztrák!... Kérlek, adj egyet ide...

(Egy fakatonát Prokesch odanyújt. A herceg átveszi. Oda se néz. Szemével helyet keres az asztalon, ahová a katonát fölállíthassa. Amikor már elhelyezte, rápillant és meglepetve fölkiált.)

Lám!

PROKESCH. Mi az?

A HERCEG *(egészen elhűl; fölveszi a katonát és nézi)*. Testőr-gránátos?

(Prokesch más katonát nyújt oda.)

Egy vértés!...

(Valahányszor Prokesch katonát ad a kezébe.)

Egy utász!...

Itt egy könnyű lovas; - Itt egy huszár! Csudás!

Be vannak újra festve az apró, gyöngye fácskák!

Mind franciákká váltak e harcos figurácskák!

(A skatulyához rohan és maga veszi ki a katonákat fokozódó ámulattal.)

Mind francia!... Mind francia!...

PROKESCH.

Ki tette?

A HERCEG. Valaki mindet újra átfestette,
Újjá faragta, mondom!... Ó e tett
Szerzője...

PROKESCH. Ki?

A HERCEG. Csak katona lehet!

PROKESCH. Miért?

A HERCEG *(közelről mutatja neki a kis katonákat)*.

A kék kabáton hét gomb. Véletlen ez?

Gallér, hajtóka, mind, mind pontos, tökéletes!

A kezelő, a puskaszíj, a csizma,

A kis bakancs, a bornyú, a harisnya:

Mind itt van!... Mind! A jó öltöztető

Semmit sem feledett el!... A legkisebb redő,

A legkisebb zsinór: mind itt van a helyén!

Csákó, süveg a katonák fején!

Mind hű, igaz! A legutolsó szeggel

Sincs hátralékban!... Összetett kezekkel,

Forrón köszönöm azt, amit tettél velem

Te ismeretlen harcos, aki örömtelen

Börtön-magányomat fényessé, víggá titted,

Mikor e kicsi gárdát számomra megfestetted!

Ó mondd, ki az a hős, te apró hadsereg,

- Más nem lehet, csak hős, ennyire gyermeteg! -

Aki kabáttal, bojtjal s mindennel fölruházott,

Hogy pompás színetektől szegény, könnyekben ázott

Szemem ragyogjon újra?... És hogy tudta ijesztő

Kémeimet rászedni?... Ki az a gyöngéd festő,

Aki bajuszkát rajzolt a pici ajakakra,

A tarsolyt, patrónáskát mindenkinek megadta,

S a tisztekét tündöklő aranyba mártogatta?

(Növekvő rajongással.)

Hadd jöjjenek ki! Mind, ahányan vannak!

Zöld vállroljtukkal íme ott rohannak

A könnyű lovasok!... Ez egy csoport vadász!

És portyázók amott!... Dicső feltámadás!

Ki, csak ki, apró győző! Dicsőség hű fia!

Ó nézd, Prokesch! A nagy ármádia

Itt volt e skatulyában!... Nézd, ott a széles kengyel!

A mameluk-lovasság!... Itt vágtnak a lengyel

Dsidások!... Vértörp piros plasztikonjuk ismerős!

És itt az eklerörök!... Mind bátor, büszke hős,

Amint cikáznak szerte, szép amaránt-színekben

Hah, a gránátosok! Csákójuk tolla legyen!

Fehér lábszárukon jobban pirul a vér,

Amint szuronyt szegeznek s övék a csatatér!

És itt egy más csapat, tömött sorokban állva!
Ezek fekete lábbal rohannak a halálba!

(Mély sóhajjal.)

Mint a szegény, ábrándos, méla rab
Az erdőt- látja, ha néhány darab
Forgácsból készült, zöldre festett fával
Babrálhat: én e kis ármádiával
Hőskölteményt csinállok!

(Hátrálva távozik az asztaltól.)

Valóban... a kerek
Fa-talpak eltűnnek már!... Úgy tetszik, e sereg
A távolságtól törpül el csupán!

(Visszaugrik az asztalhoz és lázasan rendezgeti az apró csapatokat.)

Vezessük a hadat, mint egykor az apám!
Csináljunk új Wágrámot, új Eylaut!

(Fölragad egy kardot a faliállványon levő fegyverek közül és keresztbe fekteti a kis csatatéren.)

Ez a kard,
Ez a Duna!...

(Rámutat a képzelt pontokra.)

Ott Essling!... Ott Aspern!... Arra tart
A balszárny!... *(Prokeschhez.)*

Gyorsan! Vess át egy papiros hidat
A csillogó acélon!... Hozd katonáidat
Sietve!... Molitor itt csap le Bellegárdra!
És itt megy át a hídon...

(Metternich pár pillanattal előbb belépett. A herceg háta mögött áll - aki az akció hevében az asztal elé térdelt, hogy annál jobban rendezhesse a katonákat - és nézi a manővert.)

HETEDIK JELENET.

Előbbieket, METTERNICH, azután EGY LAKÁJ.

METTERNICH *(nyugodtan)*. A hídon? Mi?

A HERCEG *(összerezzen és megfordul)*. A gárda!

METTERNICH *(monoklijával nézeget)*.
Ej, asztalára most csak franciák jutottak,
Osztrákot nem látok! Hol vannak?

A HERCEG. Megfutottak.

METTERNICH. Lám! Lám!

(Fölvesz egy kis katonát: forgatja.)

Ki volt a tisztelt mázoló?

A HERCEG *(szárazon)*. Ki?... Senki!

METTERNICH. Ön volt?... Hát csak arra jó
E csecse-játék, hogy tönkre tegye?

A HERCEG *(elsáppadva)*. Kegyelmes úr!...

(Metternich csönget. Egy lakáj lép be. Ugyanaz, aki az imént.)

METTERNICH *(a lakájhoz)*. Markolja, föl s vigye!
Azonnal dobja ki a katonákat!...

(A herceghez.)

Ön

Majd ujakat kap.

A HERCEG. Nem kell! Köszönöm!
Ha már játékot adnak: legyen hős, nagy remek!

METTERNICH. Milyen légy... helyesebben: milyen *méh* csípte meg?

A HERCEG *(ökölbe szorított kézzel közeledik hozzá)*.
Vigyázzon, mert a gúnyt nem tűröm!... Ebben.

A LAKÁJ *(aki a katonákat viszi, amint elhalad a herceg mögött, súgva és gyorsan)*.
Hallgasson!
Én megfestem újra! Szebben!

METTERNICH *(már kifelé indult, de a herceg fenyegető szavaira visszafordul és gőgösen felel)*. Mi tetszik?

A HERCEG *(hirtelen lecsillapodva, erőltetett alázatossággal)*. Semmi!... Semmi!... Igazán!
Rossz kedvű voltam és eljárt a szám!
Bocsásson meg...

(Félre.)

Van egy hű emberem!

Hallgathatok!

METTERNICH. Jelenteni merem,
Hogy itt van a barátja. Elhoztam.

A HERCEG. A barátom.

METTERNICH. Marmont tábornagy.

PROKESCH *(elfojtott indignációval)*. Marmont!

METTERNICH *(Prokeschre néz)*. Igen!... Örömmel látom
A herceg oldalán. És itt nincs senkisé, sem,
Akit jobb szemmel néznék!

PROKESCH *(a fogai közt)*. No már azt elhiszem!

METTERNICH. Itt van.

A HERCEG *(nagyon kedvesen)*. Hadd jöjjön!

(Metternich kimegy. Alig tette be maga után az ajtót, a herceg levágja magát a karosszékbe és kétségbeesetten az asztalra borul.)

Ó hír!... Dicsőség!... Hatalom!
Atyám!... Bíborpalást!... Sasok!... Császári trón!

(Nyílik az ajtó. Azonnal fölemelkedik és nyugodtan, mosolyogva, természetes hangon üdvözlí Marmont-t, aki Metternichhel együtt belép.)

Hogy van, tábornagy úr?

METTERNICH *(el akarva távolítani Prokescht).*

Nézzük meg egy kicsit

A fenséges lakosztályt...

(Prokescht karonfogja és magával viszi. A herceg magára marad Marmont-nal.)

NYOLCADIK JELENET.

A HERCEG, MARMONT, pár pillanatra METTERNICH és PROKESCH.

MARMONT *(a herceg intésére leül).* Utólszor vagyok itt,
Mert róla többet már nem mondhatok.

A HERCEG. Kár!... Jól beszélt!... Hiánya fájni fog!

MARMONT. Hű képet adtam Fenségednek én.

A HERCEG. Hű képet!... Nincs több?

MARMONT. Nincs.

A HERCEG. Talán legény-
Koráról... mikor ifjú volt s szegény...

(Marmont nem-et int.)

A HERCEG. Hát összegezzünk: nagy volt.

MARMONT: Nagy

A HERCEG. De tán
Ön nélkül... hogyha nincs ott a csatán...

MARMONT. Én gátoltam meg olykor...

A HERCEG. A bukást!

MARMONT *(fölbátorodik).* Vakon bízott, meg sem hallgatva más...

A HERCEG. Szerencse csillagában!

MARMONT. Elégtétel nekem,
Hogy íme egyetértünk, fenséges hercegem!

A HERCEG. Tehát, amint mondtuk...

MARMONT. Ó igen...
Jelentékeny volt, mint tábornok... ám
Egészben véve... mégis...

A HERCEG. Ön nyomorult! Silány!

MARMONT *(förláll).* Mi az?

A HERCEG. Kivettem mindazt, ami emlék
A nagy császárral önben meggyülemlek,
És ami önt is ragyogóvá tette,
Bár nem akarta!... Most kimerítette
Végképp magát!... Üres!... Én önt most elrugom!

MARMONT (*halotthalványan*). De én... én...

A HERCEG. Áruló vagy, kétszínű bajnokom,
Ragúza hercege!... Tudom, mind azt mondtátok:
«Miért ne én?» mikor a pajtás nézett rátok
A trónus magasából!... De hogy te!... Te, akit
Úgy szeretett, úgy pártolt, úgy a magasba vitt,
Bár katonái zúgtak!... Harminc éves korodban
Már tábornaggyá lettél!

MARMONT (*szárazon helyreigazítja*).
Harmincöt éves voltam!

A HERCEG. És íme, áruló! - A nép az árulásra
Új szót talált... Pirulsz? - Igen!... «E l r a g u z á l t a»
Ezt mondják széltiben elárulta helyett!

(*Egyszerre fölpattan és Marmont felé megy.*)

No hát ne hajtsd le némán a fejed!
Felelj azonnal!... Halljam, mi a válasz?
Nem a reichstadti herceg előtt állasz:
Most Második Napóleon beszél!

MARMONT (*nyugtalanul hátrál*).
Jönnek!... Metternich!... Komoly a veszély!...
Ha ezt meghallja!... Szigorúan büntet...

A HERCEG (*a kinyíló ajtóra mutat, rendkívül büszkén*).
Áruljon el másodszor is bennünket!

(*Összefont karokkal, dacos tekintettel áll. - Csönd.*)

METTERNICH (*Prokesch-sel hátul átmegy a színpadon*).
Csevegjenek!... Folytassák!... Csak rajta, rajta... Nem
Háborgatom!... Prokescht a parkba vezetem,
A r ó m a i r o m o k h o z, ahol bált rendezek
Metternich állítólag egy romlatag, beteg
Világot képvisel, mely összedől maholnap,
Ínyére van tehát, ha romokon táncolnak!
Viszontlátásra!

(*Kimennek. Pár pillanatnyi csönd.*)

MARMONT (*tompa hangon*). Fenség, én hallgattam.

A HERCEG. Nem raguzált!... Ez igazán hallatlan!

MARMONT (*megfog egy széket*).
Csak konjugálja ezt az új ígét:
Leülök!

A HERCEG. Mi?

MARMONT. Ragúza hercegét
Nem sérti már!... Mert ön csodás, remek
Volt az imént!

A HERCEG. De magyarázza meg...

MARMONT. Szídtam a császárt? Egyebet se tettem
Tizenöt évig!... Folyvást hevítettem
E balga mérget. De ha van mentségem:
Tudom, ön nyújtja legelőször nékem!
Én nem láttam viszont a császárt!... Lássá,
Ez az igazság!... Hódító varázsa
Nem ért el hozzám!... Láttam volna csak,
Megtérek hozzá! Hány híres lovag,
Hány büszke hős árulta el hazám
Javára, népünk érdekében!... Ám
Ők látták újra! Valamennyien látták!
Ez a különbség!... Látták és imádták!
Meg voltak mind hódítva!... S én megvagyok: - ma este!

A HERCEG. Miért?

MARMONT *(hirtelen föllángolással)*.
Mert újra láttam!

A HERCEG *(örömeiben szinte fölsikolt)*.
Nagy ég! Hogy érted ezt te!

MARMONT *(a herceg felé mutat)*.
A homlok... és a szem, mely villámot lövel...
A mozdulat!... Megsérthet. De én nem megyek el!

A HERCEG. E szó sokat jóvá tesz, ha őszinte, igaz!
Ah áruló, tőled jön a buzdító vigasz,
Melytől virulni kezd csüggedt reményem fája!
Hogyan! E törpe homlok, e keskeny mell dacára?

MARMONT. Láttam!

A HERCEG. Röpülök újra! Fel, a magasba fel!
Most megtudnék bocsátni! - Miért árultad el?

MARMONT. Fenséges hercegem...

A HERCEG. Miért! Ti többiek?

MARMONT *(csüggeteg kézmozdulattal)*.
A fáradtság, uram!

(Hátul a jobboldali ajtó pár pillanattal előbb zajtalanul megnyílt. A félig nyitott ajtón át látható a lakáj, amint a beszélőkre figyel. Erre a szóra: «fáradtság» belép és az ajtót halkán behúzza maga után, mialatt Marmont őszintén nekiheevülve tovább beszél.)

Könyörgöm, értse meg!
Gázolni vért, sarat! Leverni szüntelen
A ránk támadt világot!... Hisz győzni szép, de nem
Pihenni a babéron: végzetnek mostoha!
Mindig Bécs, Berlin, - és Páris soha!

Örökké úton!... Mindent újra kezdünk!
Agyunk elkábul!... Oda van a testünk!
Lóháton ülni... ellenséget látni
Folyvást!... Belefáradtunk végre!...

A LAKÁJ (*mennydörgő hangon*). Hát mi?

KILENCEDIK JELENET.

A HERCEG, MARMONT, FLAMBEAU.

A HERCEG és MARMONT (*megfordulnak és látják a lakájt, amint a szín háttérében összefont karokkal áll*). Ah!

A LAKÁJ (*lassankint Marmont felé közeledve*)

A silányak, kicsinyek!... Igen!
Akik haladtunk némán, betegen,
Sebekkel rakva, talpig rongyosan,
Jól tudva, hogy mások számára van
A hercegség és a javadalom;
Sosem remélve, hogy a hatalom
Ránk mosolyog; hogy az a híres pálca,
Mely ott lappang mindnyájunk tarsolyába',
Egyszer nekünk is a kezünkbe hull;
Akik lépdeltünk szakadatlanul,
És sohasem léptünk elő, soha
Akik izzadtunk, reszkettünk, noha
Nem félelemtől; akiket a láz,
A kürt-szó, mely fülünkbe harsonáz,
S a dal, amit útközben egyre fúttunk:
Tartott csak lábon, hogy még menni tudtunk:
Akik - bizony! - tizenhét éven át
Tarisznyát, kardot, löfegyvert, kovát,
- A bornyuról nem is szólván, ahol
Sosem volt étel! - összeadva jól:
Ötvennyolc fontot vittünk szakadatlan;
Akik a forró afrikai napban
Nagy, medvebőrös, súlyos süveget
Hordtunk fejünkön; az orosz jeget,
Havat pedig csákó nélkül tapostuk;
Hispániából Ausztriába hoztuk
A lobogót egy-túrban, sétaképpen;
Roppant sarukból úgy húztuk ki éppen
A lábunkat, két kézre fogva, mint
A sárgarépat; és köhögve mind
Kegyetlenül: beálltunk a Dunába
Egy kis lábvízre; éhen, mint a cápa,
Elkezdünk falni... de robogva jött
Egy cifra tiszt s a zászlóalj előtt
Felordított: «Az ellenség!... Előre!»

Egy varju-mellet nyersen, nyakrafőre
Bekaptunk; vagy - ahogy csak lehetett,
Olyan hamar - csináltunk sorbetet
Döglött lovak véréből s némi hóból;
Mi...

A HERCEG *(görcsösen fogja mind a két kezével a szék karfáját; szeme lángol; előre hajlik)*.
Végre!...

A LAKÁJ. ...akik a tüzes golyótól
Nem féltünk éjjel... de vad dühbe jöttünk,
Ha reggelenként csapkodtak előttünk,
Mert fölzavartak álmainkból...

A HERCEG *(mind jobban előrehajlik, az asztalra könyököl, - majd elnyeli a szemével ezt az embert)*. Végre!

A LAKÁJ. Akik mentünk forró homokra, jégre
Éhes gyomorral, zordan, mint az átok...
Csak mentünk, mentünk...

A HERCEG *(ragyog a boldogságtól)*. Végre!... Egyet látok!

A LAKÁJ. Csak mentünk, hogy harcoljunk - egy öt ellen! -
És harcoltunk, hogy menjünk! Vállon, mellen
Sebforradással!... Mentünk!... Mind, a hányan
Csak voltunk, pőrén, feketén, soványan,
De vígan lépve ezredünk dalán:
Mi elfáradva nem voltunk talán?

MARMONT *(megdöbbenve, zavartan)*. De...

A LAKÁJ. S bár a hála önöket illette,
Mi tartottunk ki nagy-hiven mellette!
Önök királyi abrakot kerestek!...

(A herceghez.)

Igen, fenség! Ahol lélekkel esznek,
S dicsőséget csak: abban a fehér
Fényes kintinban százszor többet ér
Húsos fazékjaiknál a száraz kenyérem!

MARMONT. Ki ez a szolga?

A LAKÁJ *(katonás állásban)*. Flambeau a nevem!
Az!... Flambeau, János-Péter-Szerafén,
Vagyis: Flambard! Mert izzok, mint a szén!
Ex-örmester. Granátos. A gárda katonája.
Bretagni vér az apja. Pikárdi a mamája.
Tizennégy évvel bátran fölcsapott.
Keresztvizet Marengónál kapott.
Káplár-zsinór. Majd örmesteri bot.
Bot és finom selyem-harisnya, mely
Kicsorduló öröm-könnyekben ázik.
Az év: ezernyolcszázkilenc. A hely:
Schönbrunn!... Igen! Mert Schönbrunnban tanyázik,

Schönbrunnban és Sans-Souciban a gárda!
A császárral tizenhat évig járta
Mind véges-végig az egész világot!
Tizenhat roppant csatatéren vágott
Az ellenségre. Így vehetjük sorra:
Austerlitz, Eylau és Somo-Sierra,
Eckmühl, Essling, Wagram, Smolensk... Elég lesz!
Mondjunk satöbbit! Vagy harminchat véres
Szurony-roham. Kapott néhány sebet.
És csakis a gloárért: - ingyen verekedett!

MARMONT (*a herceghez, ingerült hangon*).
Csak nem hallgatja végig nyugodtan ülve?

A HERCEG. Nem!
Mert illik, hogy fölálljak!

(*Fölemelkedik a székről.*)

MARMONT. Kegyelmes hercegem...

A HERCEG (*Marmonthoz*).
Fenséges könyveinken a cimtáblák önök!
Önökre néz minden szem! A hírnevük örök!
De nem volnátok semmik, ti fényes emberek,
Ha millió betűként e fekete sereg
Nem igazodnék sorba, alázattal tele,
Hogy nagy történetet csináljatok vele!

(*Flambeauhoz.*)

Flambeau, fakatonák derék festője te!
Ha most elgondolom, hogy kémlelő szemed
Egy teljes hónap óta bánt, bosszant engemet!

FLAMBEAU (*mosolyogva*).
Ó, ó, mi már régebben ismerjük egymást Fenség!

A HERCEG. Mi?

FLAMBEAU (*naiv, becsületes ábrázatával közelebb jön*).
Hát nem emlékszik rám?

A HERCEG. Mi egymást? Képtelenség!

FLAMBEAU. Csütörtökön! Saint Clouban... Bár nagy az évek száma,
Emlékszem még! Duroc tábornagy és egy dáma
Nézték Fenségedet!... Saint Cloud parkjában ott
Történt egy reggel!... Nézték, amint halkan szopott
Egy ifjú dada keblén. Olyan szép volt a szentem,
Olyan fehér a melle, hogy szinte megdöbbentem.
A marsall rám szól: «Jer csak!» - Azonnal oda mentem.
De nagy zavarban voltam. Remegés
Fogott el. A császári gyermek... és
Az udvarhölgy fényes ruhája... meg
A marsall... az a hófehér, remek
Kebel!... Egy szóval: reszketett a toll

A medvebőrös kucsmán. Fenséged látta jól,
Elgondolkozva nézte... sokáig nézett rája...
Aztán tejes-mosolyra huzódott kicsi szája.
Nem tudta, mit csodáljon: a vérvörös színét-e,
Vagy azt, hogy úgy leng, táncol? Én meghajoltam végre.
Hát egyszer érzem ám, hogy kis kacsója támad,
S ugyancsak tépi és morzsolja bőbitámat.
Kemény hangon Duroc rám szól e pillanatban:
«Csak hagyjad Ő Felségét! Csak hagyjad!» Hát én hagytam.
Amint ott térdepeltem, nevettek ám ugyancsak!
Az udvarhölgy, a marsall, a dada: - mind kacagtak
Amint fölállok, látom: csupa vörös a fű,
S egy szál merev, csupasz drót maradt a nagyszerű
Tollbokrétából. «Menj csak! Majd egy pár sort írok
Hogy kapj bokrétát, kettőt!» - Így szól hozzám Duroc.
Ragyogva robogok a laktanyára. Hát
Fölzúg az adjutáns: «Hé, ezt a katonát
Ki koppasztotta meg? Azonnal ide állj
S felelj!» - És én feleltem: A római király!
- Egy szép csütörtök-reggel, sok évvel ezelőtt,
Így ismertem meg, Felség!... Hanem azóta nőtt Fenséged.

A HERCEG. Ó nem! Inkább törpévé sorvadok!
Hisz akkor Felség voltam. Most csak Fenség vagyok!

MARMONT (*Flambeauhoz, mogorván*),
A nagy bukás után elmentél... és hová?

FLAMBEAU (*végigméri*). Akárhol jártam is, nem lett belőlem...

(*Szemébe akarja vágni a szót, de a herceg jelenlétében fékezi magát és csak az első betűt mondja ki*). Á....

Igen!... Először Solignac-hoz álltam,
Aztán meg Didier-vel konspiráltam...
Felsültünk. Láttam, hogy' lőtték agyon
Agg Dávidot s Miard-t, a gyermeket: Nagyon
Sirattam mind a kettőt. In kontumáciám
Ítélnék engem is halálra. Ám
Álnév alatt Párisba visszatérek.
Egy nap erősen forr bennem a méreg,
És asztalt vágok egy testőr fejéhez.
Elnökölök vad puncs-ivók közt, véres
Szónoklatokkal. Egy hónap alatt
Hatvan sou-t költök. S az a gondolat,
Az a remény az ételem, fenn-tartóm,
Hogy az a Másik valamelyik parton
Mégis kiköt majd. Rengeteg kalapban
Sétálgatok. Verekszem szakadatlan.
Vagy harminc párbaj. Beziersbe szállok
Nagy hirtelen s pompásan konspirálok.
De rajta veszünk. Elítélnék nyomban
In kontumáciám. No jó. Lyonban

Termek hamar. Segítek a fiúknak.
 De mindnyájunkat a tömlöcbe dugnak.
 Én megszököm. In kontumáciám
 Újabban is halált szabnak ki rám.
 De hő vágyam megint Párisba hajt,
 S beugrom a bazár-komplottba. Majd
 Amerikába iramodom át
 És meglelem Lefèvre úr nyomát.
 Hozzá megyek. Aztán előfogom:
 «Mi a teendő, hős tábornokom?»
 - «Folytatjuk ott, ahol elhagytuk!» - És
 Hajóra szállunk. Szirt. Hajótörés.
 Lefèvre úr, mint egyszerű utas,
 A vízbe fúl. Alá megy, mint a vas.
 Én tudok úszni. És úszom, - siratván
 Szegény Lefèvre-t. Másnapra viradván:
 Napfény... sirály... kék víz...mentő hajó!...
 Kihúznak és visznek Frankhonba. Jó.
 Saumurban újra összeesküszöm.
 Kudarcc. Törvényszék. Én vizen, tüzön
 Túljárok újra és lelkem vidám.
 Ki konspirál most? Carron kapitány
 Toulonban. Bravó! Oda lantolok.
 De rosszra fordul menten a dolog.
 Borocska mellett túl-sokat beszélünk.
 Lefegyvereznek és elbánnak vélünk.
 Aztán megint halált rónak ki rám,
 Mint annyiszor, in kontumáciám!
 Egy kissé Görögországba szököm
 S vért csapolok a kontyos törökön.
 Frankhonba egy szép júliusi reggel
 Beállítok és megyek a tömeggel
 Mely éppen barrikádokat csinál.
 Vágok, lövök... s mire a nap le-száll:
 Már trikolór leng a fehér helyén
 Szép lobogó. De mert a tetején
 Hiányzik még egy fényes valami,
 Egy szárnyas jószág - ön jól tudja, mi! -
 Tovább megyek és vígan konspirálok
 Romagna síkján. Újra pórul járok.
 De ott Fenséged egy kuzinja látta
 Balsorsomat...

A HERCEG (*élénken*). Hogy hívják?

FLAMBEAU. Cameráta!...
 Vívómesternek ő hozzá beállunk...

A HERCEG. Ah! (*mindent megért már*).

FLAMBEAU. Toskánában!... Vívunk, konspirálunk!
 Míg végre itt egy jó állás akad, -

Jó és nehéz... Hamis papirokat
Bőven kapok. Megérkezem ide.
És...

(Kezeit dörzsöli, csöndesen kacag hunyorít a szemével.)

Itt vagyok, mint tetszik tudni! - De
Naponkint látom grófnőmet. Lyukat
Találtam lenn a parkban. Régiség.
Valamikor Fenséged vájta még,
Mikor Robinsont játszott. Okosan
Belébujok. Két szűk nyílása van.
Az egyik csupa hangyaboly. A másik
Csupa csalán. Nos, Flambeau odamászik.
Vár. Jön a grófnő. Album a kezében.
Turista. Ott ül egy kis kerti széken,
S Flambeau a sárban. Ő, a drága lélek,
Rajzolgat, mint egy britt hölgy... s én beszélek,
Mint egy sugó, a lyukból kifelé.
Beszélgetünk - nem fáradunk belé: -
Miképp tegyük császárrá!

A HERCEG *(rövid szünet mulva meghatottságán erőt vesz).*

Hú legény,
Hűségédért mivel fizessek én?
Te, aki annyit bajlódtál velem,
Mit kérsz te, mondd?

FLAMBEAU. Húzza meg a fülem!

A HERCEG. Mi?

FLAMBEAU *(vidáman)*. Egy medve többet kérhet-e?

A HERCEG *(ez a katonás bizalmasság kissé zavarja)*.
Ex-medve?...

FLAMBEAU. Rajta! Jőjjön hát ide!...
Úgy!... A nagy ujj s a mutató... az állás
Helyes!

*(A herceg meghúzza Flambeau fülét, de ügyetlenül és - akarata ellenére - kevély mozdulattal.
Flambeau a száját elfintorítja.)*

Nem így!... Ah más a fülcibálás!
Ön még nagyon princ!

A HERCEG *(összerezzzen)*. Úgy?

MARMONT. Balsors fia,
Mért mondod ezt?

FLAMBEAU. A princ, ha francia,
Csak fél-hibának számít!

A HERCEG *(aggodalmasan)*. Ó de hát
Látják-e bennem, mondd, a franciát,
Ha itt vagyok?

FLAMBEAU. Igen, mindenki látja.

(Körülnéz.)

Nem illik ön e cifra palotába.

Nehéz!... Túlfényes!...

MARMONT *(csodálkozó arccal)*. Látod?

FLAMBEAU. A fivérem

Párisban kárpitos!... Szeretnék, kérem,

Épp úgy csinálni - ha lehetne! - mint

A franciák, az ő módjuk szerint!

Itt egy karosszék! Louis-Quinze!... Ragyog!...

Csinos butor!... Szakértő nem vagyok

Túlságosan, de van két jó szemem!

(Erős, nagy kezével pehelyként ragad föl egy karosszéket és túlcifrán, német modorban aranyozott fájára mutat.)

Van cifraság, én édes Istenem,

E karszék fáján!

(Leteszi és az aranyos fa közé foglalt gobelin-szövetre utal.)

De a kelme!... Csak

Tessék megnézni!... Ez dalol!... Kacag!

Ez aztán ízlés!... Ez mindent levág!

Miért? Ön tudja: - goblén!... A világ

Legszebb szövetje!... Ott: terpeszkedik

A köznapi laposság!... Itt pedig:

Neves a báj, az elegancia!

- Ön is Frankhonban készült! Fenség, ön francia!

MARMONT *(a herceghez)*. Csak vissza hát!

FLAMBEAU. Frankhon földjére szálljon!

A becsületrend szép keresztjén álljon

Egy kis császár megint!

A HERCEG. Ki van most a helyén?

FLAMBEAU. Ki? Negyedik Henrik király!... No én

Ezt értem! Ő is hős volt! De tudom:

Nevetne szívből nagy Napóleon,

Ha látná, hogy nőtt díszes álszakáll,

Henrik formában!... Fenség, látta már a

Keresztet?

A HERCEG *(mélán)*. Ah csak a kirakatokban!

FLAMBEAU. A melleken kellett vón látni!... Jobban

Festett a posztón!... Egy csöppecske vér,

Mely lecsorog... s amint alábbra ér:

Zománc, arany lesz; zöld sugarakat

Lövell szét. Ékszer, mely sebből fakad.

A HERCEG. Flambeau barátom, a te melleden

Bezzeg pompásan állhatott!

A HERCEG. Hogy jutunk odáig?
Mi a teendő?

FLAMBEAU. Ejnye, semmi más
Fenséges úr, csak egy kis pakkolás!

A HERCEG. Ah!

FLAMBEAU (*hirtelen*). Semmi ah!... Kilencedike van ma.
Mire a hónap harmincig rohanna,
A Pont-Neufön sétálhat... csak legyen
A holnap esti bálon hercegem,
Amit Venceszlász rendez.

A HERCEG és MARMONT. Kicsoda?

FLAMBEAU. Metternich! (Vencel-Nepomuk-Lotár És Kelemen.)
Csak menjen el oda,
És több ah-ot ne halljunk soha már!

MARMONT. Te komplottról beszélsz itt!

FLAMBEAU (*vidáman, olyan mozdulattal, mintha bejegyezné valami listába*).
Jó uram,
Nem félek, hogy leleplez: - benne van!

A HERCEG (*büszke tartással*).
Nem! Marmont nem kell!

MARMONT. Ó de igen! Én
Beállok, Fenség!

(*Flambeauhoz.*)

Fickó, annyi tény,
Hogy a fejemre nem virágot téptél!
Ugyan keményen a lábamra léptél!

FLAMBEAU. De föllépésem szép volt!

MARMONT. Oktalan!...

FLAMBEAU. Igaz!... De a természetembe' van!
Többet csinálok, mint amennyi kell.
A pusztá jelszót még valamivel
Megtoldom. Ha verekszem, süvegemre
Rózsát tűzök fel!... Vesse bár szememre
Hibámat, így van: fényűző vagyok!

MARMONT. A grófnő mellé tán beállhatok...

A HERCEG (*indulatosan*). Nem! Marmont nem kell.

FLAMBEAU. Hagyja, hercegem!
Hadd vásárolják szépen vissza!

A HERCEG. Nem!

MARMONT (*Flambeauhoz*). Jó névsorom van! Gazdag ez a lista!
Egy raj békétlen... és sok royalista!
Aztán Maison, a nagykövet, barátom!

FLAMBEAU (*élénken*). Javunkra lesz! Igen! Javunkra! Látom!

A HERCEG (*fájdalmasan*). Megalkuvást!... Máris megalkuvás!

(*Kétségbeesetten.*)

Nem! Marmont nem kell! Inkább bárki más!

Marmonttól nem kell áldozat nekem!

MARMONT (*meghajtja magát*).

Szót fogadok, fenséges hercegem,

Hanem előbb feláldozom magam!

(*Kimegy.*)

FLAMBEAU (*beteszi az ajtót és visszajön*).

A vén kujonnak most igaza van!

TIZEDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU.

A HERCEG (*lázasan föl s alá jár*).

Jó!... Elmegyek!... Nem maradok e házban!

De bizonyítsd be, hogy özvegyi gyászban

Él most is Frankhon... most is kesereg

Atyám után!... Igen, mindent merek,

Ha még gondolnak ránk szeretve!... Ha

El nem feledtek!

FLAMBEAU (*lágyan, érzékenyen*). Önöket?... Soha!

(*Kihúz a zsebéből valami hosszú és háromszínű tárgyat. Diadalmasan meglobogtatja a feje fölött, azután a herceg kezébe nyomja.*)

A HERCEG. Flambeau, mi az?

FLAMBEAU (*nagy nyugalommal*). Nadrágkötő, uram!

A HERCEG. Bolond vagy?

FLAMBEAU. Szép ám, a mi rajta van!

Tessék megnézni!

A HERCEG. Arcképem!

FLAMBEAU. Az ám!

Úrnak való portéka!... Igazán!

A HERCEG. De Flambeau!...

FLAMBEAU (*tubákos-pikszist húz ki a kis zsebéből*).

Egy szippantás? Tetszik?

A HERCEG (*zavartan*). Ej...

FLAMBEAU (*int a hercegnek, hogy nézzen oda*).

Ni, a szelencén egy csinoska fej!

A HERCEG. Ah, én vagyok!

FLAMBEAU *(nagy selyemzsebkendőt göngyöl ki, amelyet a kolportőrök árulnak).*

S e nagy, kék keszkenő!

Milyen jól fest középütt - üsse kő! -

A római király?!

(A zsebkendőt egy karosszék támlányára teríti.)

A HERCEG. De...

FLAMBEAU *(hirdetésfélét mutat föl).* Falragasz.

Nagy, színes képpel! Alacsony s magas

Falak számára!...

A HERCEG. Én vagyok! Megint én!
Lóháton!

FLAMBEAU. És a ló ficáncol! -

(Pipát prezentál.)

Szintén

Helyes darab. Egészen jó pipa!

A HERCEG *(a pipa faragott fejében magára ismer).*

De Flambeau!...

FLAMBEAU. Nincs itt egy mákszem hiba.

Arcképe pompás!

A HERCEG *(nem tudja, sírjon, nevéssen).*

Én...

FLAMBEAU *(folyvást huzogál ki a zsebéből különböző apróságokat).*

Kokárda!... Tessék!

Föltűzheti parasztság és nemesség!

A HERCEG. Hát ez?

FLAMBEAU. Medaillon! Furcsa kicsi ékszer!

A HERCEG. Megint én!... Mindig!...

FLAMBEAU. Nem lehet elégszer!

S ez a pohár? Mi van fölvésve rája?

(Poharat húz ki a livréjéből.)

A HERCEG *(olvassa a poháron levő fölírást).*

«Ferenc, reichstadti herceg!»

FLAMBEAU *(tányért vesz ki a mellénye alól.)*

Ne csodálja,

Ha kis pohárhoz tányér is kerül!

A HERCEG *(mindjobban elámul).*

Tányér?

FLAMBEAU *(mindent az asztalra tesz, abban a sorrendben, ahogy a zsebeiből kihúzza).*

Igen!... Most hadd rakom körül!

Szalvéta! - Kés! - Tojástartócska!... Pardon,
De oly szépen néz, éppen itt, e tartón!

(Karszéket tol elő.)

A teríték most teljes, hercegem!

A HERCEG *(leroskad a székre).*

Flambeau!

FLAMBEAU *(növekvő lelkesedéssel).*

De van még más is! Van nekem
Piros nyakkendőm! Csupa glória!
Középen a Napóleon fia!
Arany himzésű, finom varratú!
- Van kártyám is, ahol ön az adú!

A HERCEG *(lelkendezve nézi, amint hull, hull a sok apróság az asztalra).* Flambeau!

FLAMBEAU. Emlékkönyv!

A HERCEG. Flambeau!

FLAMBEAU. Minden! Minden!

A HERCEG *(zokogásba tör ki).*

Flambeau!

FLAMBEAU. Mi az? Könny!? Nincs helyén, szerintem!

(A karosszék támlányára terített zsebkendőt megragadja.)

Törölje le a Római királlyal!

(Letérdel a herceg mellé és törli a könnyeit a keszkenővel.)

Azt mondom én hűséges szolga-szájjal:

A vasat addig ütjük, míg meleg;
Öné a nép s öné a hadsereg;
Csak úgy maradhat trónján a király,
Ha bonapartisták sorába áll;
Pöffeszkedik a koronás kakas,
De sohasem lehet belőle sas;
A francia nem tud lélekzeni,
Ha nincs a lég dicsőséggel teli;
Egy körtén - a Lajos Fülöp feje -
Arany-keretnek nincs méltó helye;
Az ifjúság Önt a magasba tolja,
Amíg Beranger dalait dalolja;
Jöttén meggyógyúl valamennyi seb...
- Azt mondom: Versailles százszor kedvesebb
Schönbrunnál!

A HERCEG *(föláll).* Jól van! Hát szökjünk!... Hamar!

(Katonazene hallik kívül. A herceg összerezzen.)

FLAMBEAU *(az ablakhoz futott).*

A díszlépcsőn a gárdazenekar!...

A császár jön!...

A HERCEG (*kijózanodva*). A császár!... Nagypám!...
Igéretem!...

(*Flambeauhoz.*)

Nem kell számítani rám...
Ne még!...

FLAMBEAU (*nyugtalanul*). Patvarba!...

A HERCEG. Még szólok vele.
Talán megnyerhetem javamra. De
Ha este jössz őrzálni s valamit
Meglátsz e helyt, derék Flambeau, amit
Nem szoktál látni nálam: akkor ez
Kétségkívül annak a jele lesz,
Hogy megszököm!...

FLAMBEAU (*pajkos ujjongással*).
Hopp!... Trallala!... S a jel?

A HERCEG. Meglátod majd!... Addig hallgatni kell!...

FLAMBEAU. Jó, jó... de...

(*Az ajtó kinyílik. Flambeau gyorsan elmegy a herceg közeléből és rakosgatni kezd a szobában. A küszöbön egy nemes magyar testőr tűnik föl; ezüstzsínóros piros egyenruha, sárga csizma, párdubőrös kacagány a vállakon; a prémes kalpag ezüst-forgójában hosszú, fehér toll.*)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, EGY NEMES TESTŐR.

NEMES TESTŐR. Fenség!

FLAMBEAU (*nézi a nemes testőrt, félre*). Házőrző ebek,
Szép tollatok van!... Mily büszkén lebeg!

A HERCEG. Mi történt? Nos?

NEMES TESTŐR. A császár jött meg. Azt
Mondták neki: «Ma nemes és paraszt
Beléphet Felséged elé. Ma van
A fogadónap. Jöttek is sokan
Nagy messzeségből!» És ő nyájasan:
«Szabad az út! Mind kedvesek előtttem!
De mert Schönbrunnba mint nagyapa jöttem:
Ötötől hatig a hercegnél leszek.
Ott várjanak a többi gyermekek,
Az unokámnál!» Feljöhetnek?

A HERCEG. Tessék!
Nyíljon ki minden ajtó!... Első a köteleesség!

(*A tiszt kimegy. A felvonás végéig lenn a parkban folytonosan játszik a katonai zenekar.*)

TIZENKETTEDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU.

A HERCEG *(amint látja, hogy egyedül vannak, hirtelen rámutat az asztalon szanaszét heverő tárgyra)*.

Ezekből egy kis csomagot nekem!

Gyönyörködöm majd bennük odabenn!

FLAMBEAU *(nagy gyorsasággal valamennyit a selyem keszkenőbe gyömösözi)*.

A keszkenőből kis batyut csinállok!

- Mi lesz a jel hát?... Ah, parázson állok!

A HERCEG. Rá fogsz ismerni, Flambeau, annyi szent!

- Az osztrák himnuszt játsszák odalent?

FLAMBEAU *(a kendő csücskeit összefogja, hogy csomóba kösse)*. A Marseillaise különb ám, az ebadta!

A HERCEG. A Marseillaise!... Kivált mikor riadva

Bevégzi! És a hangok fölszárnynak!

Atyám szerint: «Bajussza van e dalnak!»

FLAMBEAU *(kötöz, bogoz)*.

A néphimnusznak meg pofaszakáll!

A HERCEG *(ostornyelet vesz föl az asztalról, átszúrja vele a batyut és a vállára teszi)*.

Egy kis motyót megbír az ember válla!

Így menni vissza, batyusan, gyalog,

Frankhonba!... Te!... Nem volna rossz dolog!

(Mint egy kis ujonc, a kék batyut pajkosan himbálva megy a szobája felé.)

FLAMBEAU *(követi a tekintetével és egyszerre nagyon elérzékenyedik)*.

Milyen bohó és ah mily kedves ön!

- Ilyennek most először látom!

A HERCEG *(megáll a szobája küszöbén és visszafordul)*. Ó

Egy kissé ifjú? Egy kissé bohó?

Igaz, igaz, jó Flambeaum!

(És mélyen meghatva.)

Köszönöm!

- Függyöny. -

HARMADIK FELVONÁS. A szétnyíló szárnyak.

Ugyanaz a dekoráció.

A parkra néző ablak még mindig nyitva van. De a park koloritja más. A lemenő nap pompás színei árasztják el a háttért. A Gloriette aranyos fényben tündököl.

A könyvekkel rakott asztalt jobbra tolták, hogy nagy, szabad térhez jussanak. Nem trónt, hanem tágas, párnás karosszéket állítottak be, hogy az agg császár méltóságosan és mégis, patriarchális kényelemmel ülhessen rajta.

A függöny felgördültekor bevezetik az audienciára jelentkező népségeket. Álldogálva vára-koznak. Suttogó beszélgetés mindenfelé. Mindegyik papirdarabot tart a kezében. Arra írták a kárnivalójukat. Vasárnapi díszbe öltözött polgárok; elhunyt katonaszisztek özvegyei fekete gyászban; parasztok és parasztasszonyok a birodalom minden részéből: csehek, tiroliak stb. Nemzeti viseletek tarka keveréke. Az arciérek (paszomántos piros kabát, feketebársony haj-tóka és kardszj, fehér térdnadrág, magasszárú csizma, kétszarvú kalap, lecsüngő kakastoll-csomóval) mozdulatlanul állanak a jobboldali ajtóknál. Kacagányos, daliás magyar nemes testőr sűrög-forog a színpadon. A vegyes tömeget hátrafelé szorítja, az ablak felé, baloldalt, a reichstadti herceg lakosztályába vezető zártajtók irányában.

ELSŐ JELENET

NEMES TESTŐR, ARCIÉREK, PARASZTOK, NŐK, GYERMEKEK stb....
azután I. FERENC CSÁSZÁR.

A NEMES TESTŐR.

Sorjába mind! - Öreg, csitt! - Okos légy, kicsike!

(A második, jobb színfalnál levő ajtóra mutat.)

Onnan jön majd a császár! - Ne álljatok ide!

Vigyázz, te hórihorgas!... Ne mozgolódj sokat!

EGY FÉRFI *(félénken)*. És itt megy el előttünk?

A NEMES TESTŐR. Itt! És írástokat

Át fogja venni majd!... Mindenki tartsa készen!

(Papirzörgés. A kis papirlapok remegnek a kihallgatásra jövők ujjai közt.)

Csak kurtán!... A meséket hagyjátok el egészen!...

(Mindenki sorakozik. A testőr az asztal mellé áll, azután mintha most jutna eszébe, figyel-meztető hangon.)

És hogyha jön, ne térdepeljete!

Tilos!...

EGY NŐ *(félre)*. Tilos?... Hiába tiltja meg...

(Az ajtó kitárul. A császár belép. Mindenki letérdel.)

A CSÁSZÁR *(nagyon egyszerűen)*.
Csak keljetek föl! Talpra gyermekek!

(Közelebbről jön. A kis papirdarabok mindjobban remegnek. A császár hosszú, bús feje olyan, amilyenek az arcképei mutatják. De az arc rendkívül jóságos. Úgy van öltözve, - őszinte bonhomiával - mint egy jó módú polgár: hosszú szürke kabát, szalmaszínű mellény; szürke térdnadrágja csizmákba fut. Elveszi egy asszony folyamodványát, olvassa és az utána jövő kamarásnak adja.)

Megduplázzuk a nyugdíját!

AZ ASSZONY *(földig hajolva)*. Uram,
Felséges úr!

A CSÁSZÁR *(átvette és elolvasta egy paraszt kérvényét)*.
He! He! Jó ára van
Egy pár ökörnek!... Drága most a jóság!...

(Az írást a kamarásnak adja.)

Megadjuk!

A PARASZT *(áradozó örömmel)*. Ó atyánk!... Ó, ez a jóság!

A CSÁSZÁR *(egy parasztasszony kérvényét olvassa és adja át most a kamarásnak)*.
Megadjuk!...

A PARASZTASSZONY *(áldó kézmozdulattal)*.
Ó, Ferenc apám!...

A CSÁSZÁR *(megáll egy szegény ember előtt, akire ráismer)*. Megint?
No öregem, hogy vagytok odakint?

A SZEGÉNY EMBER *(forgatja kezében a kalapját)*.
Csak megvagyunk!

A CSÁSZÁR *(miután a kérvényt a kamarásának adta, egy öreg parasztasszony elé ér)*.
Anyókám, mi a baj?

AZ ANYÓKA *(mialatt a császár a kérvényt olvassa)*.
A tyúkok néha döglenek, jaj!
Hiszen tudod...

A CSÁSZÁR *(átadja kamarásának az írást)*.
Jó!... Majd kapsz valamit!...

(Írást vesz át egy tirolitól; miután belenézett.)

Népénekes?

A TIROLI. Tudok jódlizni!...

A CSÁSZÁR *(mosolyogva)*. Mit,
Te jódlizol?... Badenbe jössz!... Igen!
Holnap fiacskám! És dalolsz nekem!

A KAMARÁS *(jegyzí az átnyújtott íráson)*.
A neve?

A TIROLI *(gyorsan)*. Schnauser!

A CSÁSZÁR *(megáll egy magas, meztelen térdű legény előtt).*
Hegylakó?

A HEGYLAKÓ. Tanyám
A nagy, havas bérc, messze innen!... Ám
Legforróbb vágyam... hogy fiakkeres
Lehessek Bécsben!...

A CSÁSZÁR *(vállat von).* Hogyha vágyad ez,
Hát teljesítjük!...

(A kérvényt átnyújtja kamarásának és más folyamodványt vesz ki egy tagbaszakadt jómódú parasztgazda kezéből: félhangon olvassa.)

«Egy gazdálkodó
Óhajtja, kéri, hogy Ferenc, a jó,
Szerezze vissza lányát, akit egy
Cseh üveges megrontott...»
(Visszaadja kérvényét.)

Csak eredj,
S add nőül hozzá, hogyha szereti!

A GAZDA *(leverten).* De...

A CSÁSZÁR. Pénzmagot majd én adok neki,
A - vőduradnak!

A GAZDA *(kiderült képpel).* Boldoggá teszed!

A KAMARÁS *(jegyez).* Neve?

A GAZDA *(gyorsan).* Schmoll János!

(Alázatosan hajlong a császár előtt.)

Csókolom kezed!

A CSÁSZÁR *(írást vesz át egy fiatal pásztor kezéből, aki mélyen meghajtja magát. Nagy köpenybe van burkolva. A császár fennhangon olvas).*

«Tiroli pásztor, árva és szegény, -
Elvette földjét sok markos legény,
Atyjának ádáz ellenségei...»
- Ah, megható. - «Add vissza most neki
Apai jussát!... A hegyet, mezőt!...»
Megkapja! Hozzánk nem hiába jött!

(A kérvényt átadja kamarásának, aki jegyez rá.)

A KAMARÁS. Mi a neved, kis pásztor? Csak bátorság!

A PÁSZTOR *(fölegyenesedik).*
Nevem... reichstadti herceg! Jussom: Franciaország!

(Ledobja köpenyét és ott áll fehér egyenruhában. Mozgás. Ijedt csönd.)

A CSÁSZÁR *(kurtán).* Eredjete ki mind!

(A tisztek egy pillanat alatt kiürítik a termet. Az ajtókat becsukják. A nagypapa egyedül marad az unokájával.)

MÁSODIK JELENET.

A CSÁSZÁR, A HERCEG.

A CSÁSZÁR *(dühöt remegő hangon)*.

Mi ez?

A HERCEG *(mozdulatlanul és még mindig a kezében tartva kis pásztorfövegét)*.

Ha más nem volnék,

Csak egy szegény tiroli és lábadhoz hajolnék,

Szegény tiroli pásztor, vagy egyszerű vadász,

Zöld süvegén kakastoll... csak ennyi, semmi más:

Hallgatnál a szavamra, megszánna engemet!

A CSÁSZÁR. De Franc!...

A HERCEG. Ó jól tudom, hogy irgalmas szemed
Meglát minden nyomort!... De hogyha nemcsak én

Vagyok a gyermeked, hanem minden szegény

Alattvalód e földön: ó mondd, méltányos-e,

Hogy amikor bánatnak vagyok a betege,

Hogy akkor én kevésbé legyek a te fiad,

Mint ők, a legkisebbek!...

A CSÁSZÁR *(duzzogva)*. Föllépésed miatt
Haragszom rád!... Mi készítt eképp rohanni rám,
Mikor szegényeim volt audienciám?
Miért nem jöttél később? Miért nem egymagadban,
Hogy négy szemközt beszéljünk.

A HERCEG. Abban a pillanatban,
Akartalak meglepni, mikor szíved kinyílik!

A CSÁSZÁR *(mogorván, székében hátradőlve)*.
Szívem!... Szívem!... Ilyesmi elvégre mégsem illik!
Tudod-e, hogy merész vagy?

A HERCEG. Tudom, hogy érdekemben
Mindent tehetsz!... Tudom, hogy könny ragyog e szemben
S boldogtalan vagyok!... Ah, azt tudom csupán,
Hogy nem bírom tovább... s te vagy a nagyapám!

A CSÁSZÁR *(nyugtalankodva)*.
De itt van Európa!... Te elfelejtetéd ám,
Hogy Metternich is itt van!...

A HERCEG. Te vagy a nagyapám!

A CSÁSZÁR.
Gondolj csak Angliára!... Mindenfelé nagyok
Az aggodalmak!...

A HERCEG. Felség, én unokád vagyok!

A CSÁSZÁR. De...

A HERCEG *(közeledik hozzá)*.

Tőled kérem, várom, hogy oltalmadba végy!
Ó Szír, van jogod arra, hogy csak nagyapa légy!

A CSÁSZÁR *(puhulni kezd)*. De...

A HERCEG *(még közelebb)*.

Úgy-e nagyapa, van rá jogod, szíved,
Hogy a hatalmas császárt egy percre félretedd?

A CSÁSZÁR.

Ej, mindig sunyi voltál!... Hízelt a neved!

A HERCEG.

Lásd, akkor nem szeretlek, ha úgy állsz szemtől szemben
Mint az a komoly arckép a tágas dísz-teremben,
Nehéz palást a vállon, aranygyapjú a nyakban!

(Még közelebb megy.)

De így tetszel nekem!... Ilyen szelíd alakban!
Hajadnak lágy ezüstje amint alá remeg...
Mellényed... nagy kabátod... e jóságos szemek!
Olyan vagy, mint egy édes, egyszerű nagyapó!
- El tudnál kényeztetni!...

A CSÁSZÁR *(morgósan)*. Hallgass!

A HERCEG *(letérdel az agg császár lábai elé)*.
Szó ami szó:

A francia tallérről el is tűnhetne már
Lajos Fülöp nagy szája!... Nem volna érte kár!

A CSÁSZÁR *(nem akar mosolyogni)*. Csitt!

A HERCEG. Nem nagyon imádod e Bourbon-fajt? Igaz?

A CSÁSZÁR *(simogatja a herceg haját és eltűnődve)*.

A többi főherceghez te nem hasonlítasz!

A HERCEG. Valóban?

A CSÁSZÁR. Ki tanított e pajkosságra, mi?

A HERCEG. A Tüileriákban, ott kezdtem játszani!

A CSÁSZÁR *(ujjával megfenyegeti)*.

Rátérünk? Ej, fiacskám!

A HERCEG. Ah, még ma visszatérnék.

A CSÁSZÁR *(komoran nézi a térdelő gyermeket)*.

És nem feledted el? Emléke most is él még?

A HERCEG. Homályosan...

A CSÁSZÁR *(pillanatnyi habozás után)*.

S atyádé?

A HERCEG *(lecsukott szemmel)*.

Egy ember áll előttem...

Karjára vett egy embert és szorított erősen

Valami nagy csillaghoz!... Féltem, sírva fakadtam
És szorítása közben éreztem szakadatlan,
Hogy az a gyémánt-csillag a szívembe hatott.

(Fölkel a földről és büszkén.)

- Felség, még most is ott van!

A CSÁSZÁR *(kezet nyújt neki)*.

Legyen!... Megtarthatod!

A HERCEG *(hévvel)*.

Így! Így... Csak bánj velem jól! Úgy-e, nagyon szeretted,
Mikor még kicsi voltam? A karjaidra vettél!...

Velem akartál lenni!... Az asztalodnál ettem!

Együtt ebédelgettünk, csak úgy magunkba', ketten!...

A CSÁSZÁR *(elmélázva)*. Ó kedves, boldog órák!...

A HERCEG. Hajam még hosszú volt.

Pármai herceg voltam.

(A székes karjára ül.)

Jó szíved pártfogolt,

Ha büntetést róttak rám! Te védtél egy magad!

A CSÁSZÁR *(mosolyogva)*.

Emlékszel, hogy' gyűlölted a ponny-lovakat?

A HERCEG.

Egy ponnyt hoztak egyszer; fehér volt, mint a hó;

De én toporzékoltam.

A CSÁSZÁR *(kacagva)*. Mert hát a ponny-ló

Rád nézve nagy sértés volt, parányi hercegem!

A HERCEG.

Dühöngve kiabáltam: Hah, nagy ló kell nekem!

A CSÁSZÁR *(fejét csóválva)*.

Magas, nagy paripára ülnél te most is!

A HERCEG.

És

A német *bonne-jaimra* hogy' hullott a verés!

A CSÁSZÁR *(belémelegszik a visszaemlékezésekbe)*.

Colinnek, tanítóddal, ástál egy nagy lyukat

A parkomban...

A HERCEG.

Robinsont játszottunk!

A CSÁSZÁR *(erős, kedélyes hangon)*. És a vad

Robinson, az te voltál!

A HERCEG.

Megbujtam a gödörben.

Egy puska, három fejsze s két nyíl hevert ott körben.

A CSÁSZÁR *(mindjobban neki hevülve)*.

Aztán őrt jöttél állni ajtómhoz...

A HERCEG.

Mint huszár!

A CSÁSZÁR.

S az asszonyok azontúl elkéstek egyre már!...

A sok udvari dáma mind azzal jött be, mind:

«Pardon, Szír, csókolóztam az őrről odakint!»

A HERCEG. Szerettél!

A CSÁSZÁR *(átöleli)*. És szeretlek!

A HERCEG *(lesiklik a nagyatyja térdére)*.

Ah, bizonyítsd be hát!

A CSÁSZÁR *(egészen ellágyulva)*.

Kis unokám!... Ferencem!...

A HERCEG.

Való-e, hogyha át-

Megyek Frankhonba holnap: Lajos Fülöp mehet?

A CSÁSZÁR. De...

A HERCEG.

Mondd az igazat!

A CSÁSZÁR.

Én...

A HERCEG *(egyik ujját a nagyapja szájára teszi)*.

Ne hazudj!

A CSÁSZÁR.

Lehet!

A HERCEG *(ujjongó örömmel megcsókolja)*.

Nagyon szeretlek!

A CSÁSZÁR *(teljesen le van véve a lábáról; semmivel sem törődik)*.

Úgy van!... Ezennel állítom:

Csak egy magad jelenj meg a strassburgi hidon,

Egy szál katona nélkül: pakolhat a király!

A HERCEG *(még erősebben csókolja)*.

Imádlak, nagyapa!

A CSÁSZÁR.

Te!... Megfojtasz te!... Fáj!

A HERCEG. Nem!

A CSÁSZÁR *(kacag és le akarja rázni magáról)*,

Bár hallgattam volna!

A HERCEG *(nagyon komolyan)*. Aztán a bécsi szél

Ártalmas a tudómnak. Maradnom kész veszély

Ah, Párist preskribálják az orvosok nekem!

A CSÁSZÁR. Valóban?

A HERCEG. Mert ott enyhébb a levegő!... Igen!..

S ha már ott kell időznöm, Párisban, nagyapám:

Máshol nem szállhatok meg, a Louvre-ban csupán!

A CSÁSZÁR. Ah! bah!

A HERCEG.

Ó ha akarnád!

A CSÁSZÁR *(már-már kísérletbe jön)*. Ajánlották nekünk

Néhányszor: hagyjuk szökni makrancos hercegünk'!

A HERCEG. Tedd meg!

A CSÁSZÁR. Hisz én akarnám!...

A HERCEG. Úr vagy!

A CSÁSZÁR. De a dolog
Mégis csak aggodalmas!... Ha arra gondolok!...

A HERCEG.
Ne hallgass a fejedre! Most rossz tanácsadó!
Nyílt, egyenes szívedből ömöljön ki a szó!
A császártól milyen szép volna, ládd,
Ha megbolygatná a históriát,
Hogy kényeztesse a kicsi fiát!
És azután hátrányos az se' lenne,
Sőt némi kis dicsőség volna benne,
Ha néha így szólhatnál: «Unokám,
A franciák császára!»

A CSÁSZÁR *(mindjobban elbájolva)*. Persze!... Ám

A HERCEG *(hevesen, erőszakosan)*.
Nem!... Így fogsz rólam szólani!...

A CSÁSZÁR *(végső habozással)*. Ah, ki bír...
De mégis...

A HERCEG *(esdekelve)*. Szír!

A CSÁSZÁR *(többé nem állhat ellent és a karjait kitárja)*.
Igen, Szír!

A HERCEG *(örömeiben fölsikolt)*. Drága Szír!

(Sírva és nevetve egymás karjaiba omlanak. Az ajtó nyílik. Metternich jön, díszruhában; arannyal hímzett zöld kabát, rövid térdnadrág, fehér harisnya: nyakában az arany gyapjú. Egy pillanatig mozdulatlanul áll és miniszter-szemmel nézi ezt a családi tablót.)

A CSÁSZÁR *(meglátja és gyorsan a herceghez)*.
Metternich!

(Nagyapa és unoka szétválnak, mintha tetten érték volna őket valami rosszban.)

HARMADIK JELENET.

A CSÁSZÁR, A HERCEG, METTERNICH.

A CSÁSZÁR *(nyugalmat erőltetve, a herceghez)*.
Mit se félj!

(Fölkel a székről, kezét a térdelő herceg fejére teszi és azon van, hogy a hangja szilárd legyen. Metternichhez.)

Azt akarom, hogy...

A HERCEG *(súgva)*. Vége!

A CSÁSZÁR *(sok erővel és fejedelmi méltósággal)*.

Azt akarom: uralkodjék e gyermek!

METTERNICH *mélyen meghajol*).

Helyes! Amint kívánja Ő Felsége!

(A herceghez fordul.)

A pártján álló néhány fő-embernek

Azonnal szólok.

A HERCEG *(csodálkozva)*. Féltem...

A CSÁSZÁR *(szintén csodálkozik egy kissé, de büszkén feszítve)*.

Ej, mit bánt?

Itt én parancsolok!

A HERCEG *(nagyatyját vidáman karon fogja)*.

Követ gyanánt

Kit küldesz majd Párisba, nagyatyám?

METTERNICH *(hátrább megy)*.

Helyes!...

A CSÁSZÁR *(a herceghez, arcát paskolva)*.

Mint császár, fogsz gondolni rám?

Meglátogatsz majd?

A HERCEG *(kedélyes fontoskodással)*. Néha, néha tán...

Ha elnapoltam kamaráimat!

METTERNICH *(mozdulatlanul jobboldalt, az asztalnál)*.

Föltéve, hogy garanciákat ad.

A HERCEG *(sugárzó arccal)*.

Mindent!

A CSÁSZÁR *(aki újra leült)*.

Elégedett vagy úgy-e, mondd?

(A herceg kezét csókol neki.)

METTERNICH *(hanyagul)*.

Ha tetszik, itt van mindjárt ez a pont:

Föloszlik több klub és gyülekezet!...

A szomszédságban nem tűrünk tüzet.

A HERCEG *(alig figyel oda, - a császárhoz)*.

Jó nagyapa!

METTERNICH. Még most is túl-erős

Tömjént kap a sok júliusi hős!

A HERCEG *(kezd figyelni rá)*.

De...

METTERNICH *(hidegen folytatja)*,

Összeforrt a Bonaparte-párt

A szabadelvüséggel... és ez árt!

Messük szét őket, amellet vagyok!

Az új szellem veszélyes, mert ragyog.
Üssön rá! Kurtán végezzen vele!
Lamennais-t üzze más országba...

A HERCEG *(egy lépést távozik a nagyapjától)*. De...

METTERNICH *(hidegvérrel)*.
Chateaubriand-nak is mutasson ajtót.
És azután... szorítsa meg a sajtót.

A HERCEG. Nincs szükség most efféle sajtolásra...

A CSÁSZÁR. De van!... De van!... Inkább, mint bármi másra!

A HERCEG *(még távolabb lép)*.
Bocsánat, Felség, ezzel a szabadság
Csorbúlna...

A CSÁSZÁR *(megütődve)*. A szabadság?

METTERNICH. És ne hagyják
A lengyel-kérdést föllobbanni!... És
Bolognában legyen szabad kezünk!...

A HERCEG *(ránéz)*. Ah, van-e több is?

METTERNICH. Van még egy kevés.
Im a nevek kérdése. Hogy' leszünk
A sok harctéri névvel?

(Szánakozó arccal a császár felé.)

Istenem,
Felséged mindig csak vesztes legyen?
A marsalloktól, annyi év után,
Vegyük most vissza...

A HERCEG *(kevélyen)*. Mit mond?

A CSÁSZÁR *(békítve)*. Hogyha tán...

METTERNICH *(szárazon)*.
Kész hóbort tőlük: hinni egyre még,
Hogy Felséged sok földje az övék!
Nincs rendjén, nincs, hogy tőlünk elorozzák
Helységeinket s egymás közt fölösszák
Francia földön, hangzatos nevekben!
Herceg, bizonynal egyetértünk ebben!

A HERCEG. Ó nagyapám!

(Egészen eltávolodott a császártól.)

A CSÁSZÁR *(lecsüggeszti a fejét)*.
Ez így van... így...

A HERCEG *(fájdalmasan)*. De hát
A szívemet nem te karoltad át,
Itt, az imént?

(Metternichhez fordul.)

Van még valami?

METTERNICH (*fagyos nyugalommal*). Van.
A trikolórt száműzni kell, Uram!

A HERCEG (*csönd. A herceg néhány lépést tesz és megáll Metternich előtt*).
E zászlót, herceg úr, kimosná nyomban ön,
Mely csupa vér alatt és mennybolt odafönn,
Mert termékeny iszonyban ázott az alja régen,
S a teteje remények sugárzó tengerében!
Kimosván mind belőle az ég és vér nyomát:
E dicstelen vászonnal mit kezdjek, mondja hát?
E kacagásra keltő, szálnalmas szemfedőt
Meghajtsam a Szabadság géniusza előtt?

A CSÁSZÁR (*dühösen*). Szabadság!... Már megint

A HERCEG. Szír, ne vegye zokon,
De velem a szabadság nagyon közel-rokon:
Atyai részről!

METTERNICH (*csufondárosan*).

Úgy van! A herceg úr nagyapja:
A dicsteljes Brumaire-nek ama famózus napja!

A HERCEG (*visszavág*).
És nagyanyám, uram, a nagy forradalom!

A CSÁSZÁR (*fölpattan a székről*). Boldogtalan!

METTERNICH (*diadalmaskodva*). Íme, az új nagyhatalom!
Republikánus császár!... Ha egyet int az ujja:
A *Marseillaise*-t a kürt kemény hangnemben fujja,
S a fuvolákról mollban ömlik a halk sóhaj:
«Őrködjünk, hogy a császárt ne érje semmi baj!»

A HERCEG. E kettő összefolyhat! Olyan dal lesz belőle:
Még a királyok is meg-megszaladnak tőle!

A CSÁSZÁR (*magánkívül*).
Szemembe mondja ezt? Ó, a botor!... A vak!

A HERCEG. Világosan látom már, hogy mit ajánlanak!

A CSÁSZÁR.
Mi lelte ma? Mi készti, hogy így neki hevüljön?

A HERCEG.
Franciaország trónján tehát - főherceg üljön?!

A CSÁSZÁR (*reszkető kezeit égnek emeli*).
Mit olvasott? Mit látott? Mért mond ily szörnyű szokat?

A HERCEG. Láttam pipát, zsebkendőt... láttam tojástartókat!

A CSÁSZÁR. Tisztára megbolondult!... Bolond határozottan!

A HERCEG. Igen, bolond vagyok, mert rátok számítottam!

METTERNICH. Annak, hogy nem tér vissza, csak ön az oka, ön!

A HERCEG. Szekér helyett díshintót kínáltok. Köszönöm!

A CSÁSZÁR. Már semmit sem kínálunk!

A HERCEG *(összefont karral)*. Kalitkát sem?

A CSÁSZÁR. Elég!

Vigyázzon jól magára, mert megkaphatja még!

A HERCEG. Én sas-fiók vagyok! Kalitja hasztalan!

A CSÁSZÁR. Igen, a Habsburg-sasnak számos fiókja van,

És ön, kis hercegecském, ezek közül való!

Tessék! itt az igazság!

A HERCEG. Sötéten szárnyaló
Bús kétfejű madár, unott, kegyetlen szemmel,
Osztrák sas, aki járod a komor éjszakát:
Egy nagy nappali sas lebbent fölötted át,
És látod vad zavarral, dühöngő félelemmel,
Kétkedve, mert e látvány számodra szörnyűséges.
Hogy egyik sasfiókod arany-tollakkal ékes!

A CSÁSZÁR.

És én még ellágyultam! Még könnyeztem vele!

(Körülnéz.)

Vigyék el könyveit!... Nem lesz több fegyvere!

(Kiabálva.)

Dietrichstein?

METTERNICH. Nincs jelen.

(A nap leszáll. A park ibolyaszínű lesz. A Gloriette mögött piros az ég.)

A CSÁSZÁR. Ne láss itt több hiú

Emléket, te szegény, idegbajos fiú!

Feledd, milyen atyád volt!

A HERCEG *(kimutat a parkra)*. Nos, tépessen ki hát

Széles parkjából minden ibolyát,

És valamennyi méhet úzzön el!

A CSÁSZÁR *(Metternichhez)*.

Szolgáit rendre változtatni kell!

METTERNICH. Ottó, Márk, Gottlieb, egynek sincs helye

Többé itt!

A HERCEG *(a nyitott ablakon át a ragyogni kezdő esti csillagra mutat)*.

A zsalukat szintén csukassa be!

Ott áll egy csillag. Tiszta fény egészen.

Eszembe juthat az övé, ha nézem!

A CSÁSZÁR. Új reglemánt kap Dietrichstein legott.

(Metternichhez.)

Írjon!

METTERNICH (*leül az asztalhoz és tintát keres a szemeivel*). Nincs tintatartó!

A HERCEG. Ott van, ott!...
Sajátom bár... de én átengedem!

METTERNICH. De hol van? Nem látom sehol se'...

A HERCEG. Nem?
Bronz és zöld márvány! A Minerva-fej!

METTERNICH (*mindenfelé néz*).
Hol, merre van? Nem látok semmit!

A HERCEG (*jobboldalt levő, egészen üres faliállványra mutat*). Ej,
A másikat hát!... Hisz láthatja jól.
Remek aranymű. Ott keresse.

METTERNICH (*ijedten tapogat a konzól márványlapján*). Hol?

A CSÁSZÁR (*nyugtalanul nézi a herceget*).
Miféle tintatartók?

A HERCEG (*mozdulatlanul, merev nézéssel*). Amiket
Atyám hagyott rám!

A CSÁSZÁR (*összerezzen*). Rád?

A HERCEG. Emlékeket...
Végrendeletben!...

(*Újra rámutat az üres konzól egyik pontjára.*)

S ott a pisztolyok...
A négy versailles-i pisztoly... Szép dolog.
Vegyéek el!

A CSÁSZÁR (*rácsap az asztalra*).
Ez már fölforralja vérem!

A HERCEG. Ne üsse azt az asztalt!... Látja, kérem
Már is lehullt konzuli kardja!

A CSÁSZÁR (*rémülten néz körül*). Én
Semmitse látok!

A HERCEG. Itt vannak! Felém
Bókolnak némán és mindannyian!
- «Mikor tizenhat éves lesz fiam,
Adják neki!» - Nem adtak semmit át!
De bár megszegte végső óhaját
A hitvány önkényt: itt vannak velem!
A lelkek itt van! Itt leng szüntelen
Minden kereszt és minden ékszer lelke!
Nincs hatalom, mely őket elperelje!
Három szekrényke mahagóni fából,
Sarkantyúk és szelencék a javából,

Minden cipőcsatt, minden térdszalag; -
Itt vagytok mind!... Kezemben tartalak!
Itt a gránáttal kirakott hüvely,
És az a penge, mely lángot lövel,
Mert egy örök-nap fényét szívta fel,
Úgy hogy, kihúzván, káprázik a szem,
És azt hiszed: a nap kél tüzesen!
A kardkötők is!... Ah, mindannyian
Itt vannak!

(Jobbra, balra, az egész szobában, az üres helyeken, láthatatlan tárgyakat jelöl meg a kezével.)

A CSÁSZÁR *(iszonyodva)*. Hallgass!

A HERCEG. «Mikor a fiam
Tizenhat éves, adják neki át!»
Atyám, pihenhetsz békén! Íme, ládd,
Itt vannak mind!... Még az egyenruhád
Még az is itt van! Mert álarc, csalás
Ez a fehér!... Valódi színe más!

(Mellére, vállára, karjaira csap.)

Nézd, itt piros szín, itt meg kék ragyog!
S nem ezredes -: gárdádban tiszt vagyok!...
Vadászaid palackjából iszom!
És nem hiába szántad, nem bizony,
Frigyes ébresztő óráját nekem,
Amit Potsdamból ah felségesen
Ragadtál volt el!... Itt van, ó atyám!
Tik-takja szívem dobogása!... Lám,
Ez ébreszt föl mindennap, kora reggel,
Ez kényszerít, hogy virrasztó szemekkel
Dolgozzam folyvást, írjak egyre-másra,
S méltóbbá váljak az uralkodásra!

A CSÁSZÁR *(elful a felháborodástól)*.

Nem! Trónuson nem lát a francia!
Nem lesz király egy parvenű fia!
Ámbár külszínre inkább az lehetnél
Mint az atyád, mert egy pár csöpp nemes vér
Van benned tőlünk!

A HERCEG *(halotthalványan)*. Hát mért álltatok
Atyám előtt úgy, mint az inasok,
Drezdában?!

A CSÁSZÁR *(indignált hangon)*. Egy káplár előtt?

A HERCEG. Aki
Leányt kért nőül... és adtak neki
Császár-urak!

A CSÁSZÁR *(olyan mozdulattal, mintha lidércnyomást akarna elűzni)*. Lehet! - Már nem tudom!
Leányom özvegy!

A HERCEG *(megáll előtte és rettenetes hangon).*

Én állíthatom,
Mert bármily balsors önre nézve: még
Én itt vagyok, la, mint bizonyíték!

(Szemben állanak egymással, ellenséges szemekkel.)

A CSÁSZÁR *(egyszerre meghátrál és panaszos hangon).* Ó Franc! Szerettük egymást! Fiam.

A HERCEG *(vadul).*

Nem! Nem! Ha itt vagyok, az annak a jele, emlékszel-e?
Hogy önt megverték! S értem, ha gyűlöl végtelen:
Bennem az élő Wágrám sétálgat e helyen!

(És átrohan a szobán, mint egy őrült.)

A CSÁSZÁR. Menjen ki!... Takarodjék!...

(A herceg szobája ajtajához siet, belöki, eltűnik)

NEGYPEDIK JELENET.

A CSÁSZÁR, METTERNICH.

A CSÁSZÁR *(visszahanyatlik a karosszékekbe).*

Ó! Ó! Az unokám!

METTERNICH *(fagyosan).* Nos, trónra lép?

A CSÁSZÁR. Soha!

METTERNICH. Jó lesz hallgatni rám,
Ez ebből a tanulság!

A CSÁSZÁR. Szörnyű, miket felel
Nagyatyjának! Hallotta?

METTERNICH. Igen, Felség! Le kell
A szarvát törni!

A CSÁSZÁR. Úgy van! Le, a saját javára!

METTERNICH. Különben császáromnak lehet belőle kára.
És a világbékének!...

A CSÁSZÁR. Megtörjük!

METTERNICH. Még ma este
A lelkére beszélek!

A CSÁSZÁR *(megtört, siránkozó hangon).*

Megbántott!... Átszegezte
A szívemet!... Hajh!

METTERNICH *(karját nyújtja, hogy fölsegítse a székből).*
Jöjjön!

A CSÁSZÁR *(görnyedten, botjára támaszkodva megy).*
Igen, ma este hát!...

METTERNICH. Kell, hogy jövőre másképp viselje itt magát!

A CSÁSZÁR.

Kegyetlenül megsértett!... Békémet dúlta fel!...

- Ó, ez a gyermek!...

METTERNICH (vezeti). Jöjjön!

(Kimennek. Még egyre hallik, amint panaszosan, gépiesen ismétli odakünn.)

A CSÁSZÁR. ...Rossz gyermek...

(Aztán semmi zaj. Az éj teljesen leszállott. A park színe mélységesen kék. Holdfény az erkélyen.)

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG (egyedül).

(Lassan kinyitja szobájának az ajtaját. Nézi, vajjon a császár és Metternich elmentek-e? Valamit rejteget a háta mögött. Hallgatódzik; a palota csöndes; a nyitott ablakon át csak az osztrák takarodó gyöngülő harsogása hallik. A trombitaszó távolodik a fák közt. A herceg előveszi a dugdosott tárgyat; atyjának egy kis kalapját. Közeleg, áhítatosan viszi a kalapot és az asztal végére, ahol Európának egy félig kigöngyölt nagy mappája hever, elszánt mozdulattal leteszi. Halk hangon.)

Itt a jel!

(A takarodó végképp a távolba hal. A herceg visszatér a szobájába. Mögötte holdfény árad. A terem egy részében előnti rejtelmes fényét s egészen az asztalig hatol, mely hirtelen fölragyog. A térkép vakító fehérségén a kis kalap most rendkívül fekete.)

HATODIK JELENET.

FLAMBEAU, azután egy inas és SEDLINSKY.

FLAMBEAU (jön jobbról).

Az óra itt.

(Körültekingetve megy át a szobán.)

Jel, hol vagy? Lássunk!... Alant-e? Fent?

(Ünnepélyesen, a herceg hangsúlyát utánozva.)

«Rá fogsz ismerni Flambeau, annyi szent!

(Keres.)

Fehér? Vagy fekete? Nagy-é? Vagy kicsi kend?

(Keresgélés közben az asztalhoz ér, észreveszi a kalapot, döbbenve megáll.)

Ah, itt van!...

(Az elragadtatás mosolyával, katonásan üdvözl.)

Kicsi és nagy!
(Az ablak felé megy.)

De hogyha itt a jel:
Grófnőmnek, aki lenn vár, mindjárt inteni kell!
(Már kivette a zsebkendőjét, hogy meglóbálja, de hirtelen visszateszi.)

Ó nem! Fehér zászlóval a grófnőmnek? Soha!
EGY INAS (átmegy a szobán, kis lámpát visz a kezében és a herceg szobája felé tart.)
A herceg úr lámpája...

FLAMBEAU (odarohan és kikapja kezéből.)
Hisz füstöl, ostoba!
Friss levegőt neki!... Azonnal kivezetjük!

(Az erkélyre megy.)
Háromszor meglóbáljuk!... Kanócat rendbeszedjük!...
(A kis csavart gondosan megfordítja és a lámpát visszaadja az inasnak.)
És íme, megvan!... Érted?
AZ INAS (vállvonogatva távozik).
Nincs benne semmi rossz?

FLAMBEAU. Nincs!
(Az inas belép a herceg szobájába. Flambeau - kezeit dörzsölve - visszajön, megáll a kis kalap előtt és tiszteletteljes familiaritással.)

Holnap illanunk már!
SEDLINSKY (belép a jobboldali hátsó ajtón).
A herceg?

FLAMBEAU (a baloldalt levő szobára mutat). Ott!... Szoros.

SEDLINSKY.
Vigyázat! - Örökdj' buzgón! Tudod: bizalmi állás!

FLAMBEAU. Tudom!
SEDLINSKY. Jól érdemeld ki! A rendőrfőnök hálás!

(Erősen ránéz.)
Te vagy a piemonti?
(Flambeau igent int a fejével.)

Légy buzgó, ez a fő!
FLAMBEAU. Itt állok minden éjjel, parancsra!
SEDLINSKY. Kitűnő!
És mit csinálsz?

FLAMBEAU. Ha Schönbrunnt már meglepte az álom,
(a jobboldali ajtókra mutat.)

Menek a két ajtóhoz és kétszer jól bezárom.
A kulcsok nálam vannak.

SEDLINSKY. Te nálad. Helyesen.
És mindig nálad?

FLAMBEAU. Mindig!

SEDLINSKY. S nem alszol?

FLAMBEAU. Sohasem!

SEDLINSKY. S ór-állomásod?

FLAMBEAU *(a hercegi szoba küszöbére mutat).*
Ott ni!

(Az inas kijött a herceg szobájából és jobbra el.)

SEDLINSKY. De itt az óra. Hadd
Záruljanak az ajtók.

FLAMBEAU *(bezárja kulccsal az első színfalnál levő ajtót.)*
Bezártuk!

SEDLINSKY. Kulcsokat
Lehúzni!

FLAMBEAU *(kihúzza és zsebébe teszi a kulcsot).*
Már lehúztuk!

SEDLINSKY *(a második színfalnál levő ajtó felé tart, hogy ezt is becsukhassa.)*
A császáron kívül

Nincs kulcsa senki másnak! - Szemes légy! - Csupa fül! -
Őrködj!

(El.)

FLAMBEAU *(a kulcsot kétszer megforgatja a zárban és hamis mosollyal).* Mint rendesen!

HETEDIK JELENET.

FLAMBEAU *(egyedül.)*

(A kulcsot a második ajtóból is kihúzza és zsebre teszi; azután gyorsan és nesztelen a kulcslyukak kis rézfityegőjét mind a két ajtón lebecsátja, hogy a nyílásokon senki se láthasson be. Halkan mondja hozzá.)

Előbb az ajtó zára
Hunyja be a szemét nyugalmas éjszakára!

(Biztos, hogy erről az oldalról senki se leshet rá; egy pillanatig még fülel; azután hozzá kezd a livrée-je kigombolásához.)

SEDLINSKY HANGJA *(az ajtón keresztül).*
Jó estét, piemonti!

FLAMBEAU *(összerezzen és ösztönszerű mozdulattal újra begombolja félig már kinyitott livréejét. De nyomban megnyugszik, amint a jól bezárt ajtókra pillant. Vállvonogatva,*

flegmatikusan vadászol, miközben livréejét lehúzza, összehajtja és a szoba egyik sarkában a földre teszi.)

Jó estét, grófom! Éljen

Hát boldogul!

(Visszatér, kevésbé köpcösen, paszomántos, félbársony, ujjas inasmellényében. A mellényt is kigombolja már.)

SEDLINSKY HANGJA. Menj! Állj őrt!

FLAMBEAU *(egy rántással leveti a mellényt, mely termetét még puffadtá tette és nagy büszkén):*
Lesz gondom rá, ne féljen!

(Soványan, izmosan áll most a néző előtt, régi, kékszínnű granátos frakkjában; alakját tökéletessé teszi a térdnadrág és a harisnya fehérsége.)

SEDLINSKY HANGJA *(távozóban).*

Nagyon helyes! Jó estét!

FLAMBEAU *(gúnyos üdvözetet int kezével a bezárt ajtó felé).*

Jó estét!...

(Szabadon mozog immár; hamarosan lesimítja uniformisát, egyenesre húzogatja kabátja ujjait; belemarkol gondosan fésült, púderes hajába, hogy heroikusan bozontossá zilálja; s odamegy a baloldali állványhoz, az ott őrzött emlékekhez; a kurta kardot felköti, a süveget a fejébe nyomja, a puskát megragadja; pár pillanatig az álló tükörbe néz, hogy granátosbajuszán egyet-kettőt pödörítsen; azután nagy ugrásokkal a herceg ajtajához szökik és fegyverbe áll.)

Íme, lám;

Átöltözködve gyorsan, lefogyva szaporán,
Bezárva hajnalig, nem látva senkitől,
Bozontos süvegét fejére csapva föl,
A hajdani kabátban magát kihúzva jól
(Karján a régi puska; jobb mellére hajol
Szabályosan a kéz); sok hosszú éjen át
Őrizve a fiút, mint egykor az apát,
Hatalmas, büszke jelszót magának adva fel,
Kevélyen arra, hogy nagy s bohó dolgot művel,
Fűzvéen egy éjszakát a másik éjszakához:
Im, így áll őrt Schönbrunnban egy francia granátos!

(Hosszában, széltében föl s alá kezd járni a holdvilágon mint egy igazi strázsa.)

Ma éjjel hát utólszor.

(Odapillant a herceg szobája felé.)

Nem tudtál róla! - És

Ne is tudd meg soha! - E rejtett fényűzés
Saját számomra van csak. Meg nem csodálja szem.
Merész fogásomért nem bókol senkisé.
Elég, ha én magamhoz így szólhatok: «Legény,
Ezt jól csináltad! Ez szép!»

(Pár pillanatig diadalmas szemmel állott; most újra sétálni kezd.)

Itt, Schönbrunn közepén
A kastélyban! - Mellettük! - Örültség, de ragyog!
Elégedett vagyok!... Nagyon boldog vagyok!...
Most...

(Kulcsörej hallik egy zárban, jobboldalt.)

Csapdában vagyok!

NYOLCADIK JELENET.

FLAMBEAU, METTERNICH.

FLAMBEAU *(hirtelen kiugrik a holdvilágból és egy homályos zugba menekül, balra, hátul).*

Ah, ördög és pokol,

Ki juthatott a kulcshoz!?

(Az ajtó kinyílik.)

METTERNICH *(belép. A termeken keresztül menve, súlyos, ezüst kandelábert vett föl valahonnan. Minden ágában ég a gyertya. Azzal világít magának. Bezárja maga után az ajtót és eltökélt, határozott hangon így szól:)*

Úgy! Metternich ma szól

S a herceg szarvait letörjük!

FLAMBEAU *(ráismer, elrémül).* Nepomuk!

METTERNICH *(az asztal felé megy, - és halkán, töprengő képpel).*

Igen!... Letörjük úgy, hogy nem marad nyomuk!

Tanuk nélkül... ma este...

(Leteszi az ágas gyertyatartót az asztalra és ebben a pillanatban észreveszi a kis kalapot.)

Lám, ujság ez nekem!

Ej, ej, hát önnek is van süvegje, hercegem?

(Mosolyogva.)

Sejtem: a főhercegnő adta e kalapot!

(A füveghez fordul.)

Itt vagy, legendás jószág? Rég volt, hogy...

(Leereszkedő, protegáló mozdulattal üdvözl.)

Jó napot!

(Gúnyosan, mintha hallaná, hogy a kalap tiltakozik.)

Mit mondasz? He?

(Int neki, hogy már késő.)

Beszélhetsz! többé nem félek én!

Kicsiny piramisodról hiába néz felém

Tizenkét fényes év!

(Megérinti az ujjával és impertinens módon kacag.)

Ím, ezt markolta hát,
Ahányszor fölemelte s lóbázta, hogy magát
Megtapsoltassa!... Itt vagy legendás, szent csudám!
Veled legyezte képét a nyert csaták után,
S a hányszor csak leejtett szórakozott keze:
Uralkodók hajoltak érted a porba le!
És most mi vagy? Kopott tárgy, mindössze arra jó,
Hogy lógj egy kis szögecskén. Egyébre nem való!
És hogyha most szörmédet az útra kidobom:
Vajjon hol végzed, ócska, kétszarvú kalapom?

FLAMBEAU *(a homályban, félre).*
A múzeumban!

METTERNICH *(forgatja kezében a kalapot).*
Íme! A híres kis kalap
Milyen rút!... S mért kicsiny? Van rá komoly alap!
Hogy kicsinek mond hassák?

(Vállat vonva és mindig gyűlölködőbb hangon.)

Egy pillantást vetek
Csupán rá s látom, hogy nagy! Igen nagy! Rengeteg!
Kis ember tesz ilyet föl, hogy megnőjjön vele!
- Mert az egész legendát, szent nimbuszal tele,
Egy kalapos csinálta! Hozzuk tisztába már:
A híres, a valódi Napóleon...

(Fordít egyet a kalapon és a világosság felé tartja, hogy olvassa benne a kalapos nevét.)

Poupár!

(Egyszerre fölhágy a gúnyos, perszifláló hanggal.)

De gyűlölségem él még, s ha nézlek, fölriad!
Először is gyűlöllek az alakod miatt
Harcterek denevére! Egymásba róva két
Éj-színű hollószárnyból! Gyűlöllek, mert te voltál,
Aki a dombtetőkön vést-jóslón fölvonultál;
Feljöttél, ádáz félkör, bukásaink egére,
Mint egy fekete napnak kerekded töredéke!
Gyűlöllek! Gyűlölettel néz a szemem le rád,
Mert ördögök bátyja mogorva karimád!
Szemfényvesztő kalap! Ha durván, hirtelen
Rátette trónra, népre, ármádiára: nem
Maradt alatta semmi!... Igen, gyűlöllek téged,
Mert bosszantott a gögöd, a nagy egyszerűséged,
Mely csak hivalkodás volt!... Mert ujjongtál, nevettél,
Hogy fényes koronák közt te csak hód-ször lehettél
Mert egy dacos, dühös kéz, mely az egész világot
Végig-vesszőzte: téged időnkint földhöz vágott
Mert tíz évig te voltál szörnyű lidérc-nyomásom!
Mert csúszó-mászó bókka meg kellett aláznom
Derekamat előtted!... És mert mikor Neki
Tetszeni vágyván, elmém buzgón kereste ki

A leghizelgőbb jelzőt: azzal a móddal adtál
Rugást, ahogy' időnkint a fej búbján maradtál!

(Mindenre visszaemlékszik és még izzóbb gyűlölettel folytatja.)

Mikor tiéd volt minden, - dicsőség, hatalom.
Új voltál s diadalmas: gyűlölt egész valóm!
És gyűlöllek ma is, legyőzött, ócska lom!
Gyűlöllek, mert kihatsz a tegnapról a mára,
S fenséges árnyékot vetsz a történet falára!
Gyűlöllek, mert kokárdád göggel mereszti rám
Nagy, jacobinus, véres, kerek szemét!.... Silány,
Zűrzavaros morgásod, mely kagylódból kiárad
Nagy, fekete csiga: nekem kín és utálat,
Mert remegő fülemben, amint kagylódra hajlik,
Egy haladó, nagy nemzet tenger-zúgása hallik,
Gyűlöllek, igenis, szívből gyűlöllek téged,
Mert korlátlanra tetted a francia-büszkeséget,
Te kétszarvú kalap, bennünket öklelő! -

(A kalapot az asztalra dobta és most föléje hajol.)

S gyűlöllek - a gyűlölség újulva ront elő: -
Mert volt Béranger-d, Raffet-d! Mert chanson emleget
S tömérdek rajz magasztal!... Mert a kopár sziget
Sugárzik rád örökké!... Nincs maradásom tőled,
Amíg minden legendát ki nem mosok belőled
Te dísztelen háromszög s azzá válsz, ami voltál,
Még mielőtt magadnak hiú dicskört raboltál:
Zsándár-kalap!... Mező-csősz kalapja! Semmi más!
Én tégedet...

(Egyszerre megáll; különösen hat rá a csönd, az idő, a hely. Egy kissé zavart mosollyal.)

De lám! Mily furcsa benyomás!
Mulattató valóban! itt ülök... s hirtelen
Elébbem tükrözi a multat a jelen...

(Kezével végig simítja homlokát.)

Amint bizalmasan itt fekszel, ó kalap,
S rád pillantok: húsz évvel leszek fiatalabb!
Húsz évvel ezelőtt épp így vetett oda,
Mikor lakása volt e fényes palota.

(Borzongva néz körül.)

Itt kellett előszobázni éppen.
Rakáson állott egy-egy szegletében
Főherceg, mágnás. Várták, hogy kilépjen.
S úgy néztek rád, alázattal teli,
Mint amikor dühöngve tiszteli
Egy raj oroszlán azt a kalapot,
Amit a szelidítő a ketrecben hagyott!

(Akarata ellenére távolabb húzódik, de nem tudja levenni a szemét erről a kalapról, mely fekete misztériumával uralkodik rajta.)

Épp így vetett oda!... S úgy fekszel csöndesen
Mint akkor! Fegyverek... papírok!... Azt hiszem,
Hogy ő dobott futtában e térképekre le!
Hogy Bonaparte úrnak vagy a lakása, te
Ódon schönbrunni kastély!... S ha megfordúlok én,
Hát látom a granátost a szoba küszöbén...

(Természetes mozdulattal odafordul és nagyot kiált, amikor a hercegi szoba küszöbén meglátja Flambeaut, aki egy lépéssel megint a holdvilágba állott.)

Hah!

(Csönd. Flambeau mozdulatlanul őrt áll. A bajusza és a bőrneműje hófehér. A sasos gombocskák tündökölnek a mellén. Metternich hátrál; dörzsöli a szemeit.)

Nem! Nem! Nem! Csak rémkép!... Káprázik a szemem,
Mert e kalapra nézett!... Csak álom vagy te, nem Valóság!

(Néz. Közeledik. Flambeau még egyre mozdulatlanul áll, a pihenő granátos klasszikus pózában; összefon karjai a szurony görbülőjén, mely kékesen villog.)

Holdsugárból van összefonva tán
E tündöklő kísértet? Hah, lássuk szaporán,
Lássuk, mi az?! Mi az?!

(Flambeau felé tart és keményen rá szól.)

Ki tréfál itt?

FLAMBEAU *(elébe szegzi a szuronyt).* Hahó
Megállj!

METTERNICH *(egy lépést hátrál).*
Ah, ezer ördög!

FLAMBEAU *(hidegen).* Odébb!

METTERNICH *(erőltetetten kacag és megint közeledni akar).*
A tréfa jó...
De azt hiszem...

FLAMBEAU *(szuronyt szegez).*
Megállj!

METTERNICH *(hátrál).* Nagyon mulattató!

FLAMBEAU.
Egy moccanás... és meghalsz! Azonnal!...

METTERNICH. Ej, de...

FLAMBEAU, Csitt!

METTERNICH. Bocsánat, én...

FLAMBEAU. Halkabban! A császár alszik itt!

METTERNICH (*dühösen*).

Tudod, hogy ki vagyok? Ausztria kancellárja!
Mindenható vagyok! Rangomnak nincsen párja!

FLAMBEAU. Eh, füttyölök rá!

METTERNICH (*elkeseredve*). Fickó! Reichstadtnak hercegével
Kívánok szólni!...

FLAMBEAU. Ujjé!

METTERNICH (*elhülve, megbotránkozva*).
Mit? Ujjé?

FLAMBEAU. Én e névvel
Egy csöppet sem törődöm! Reichstadt? Nem ismerem!
Van Auerstadti herceg! Az Elchingeni sem
Utolsó mondhatom! Hírük száll, mint a dal!
De Reichstadt? Az nem herceg!... Reichstadt: nem diadal!

METTERNICH. De Schönbrunnban vagyunk tán?

FLAMBEAU. Ott, hála égnek, ott!
Győztünk megint! A császár megint jól megrakott!
Majd elkezdünk söpörni! A fölgyúlt, régi lom
Repülni fog!

METTERNICH. Ki győzött? Mit fecseg ez?

FLAMBEAU. Barom!

METTERNICH.
De milyen évszám van most? Mit írunk? Azt hiszem,
Ezernyolcszáz -

FLAMBEAU. Kilencet!

METTERNICH. Megbomlik az eszem!

FLAMBEAU (*egyszer csak indul Metternich felé*).
Honnan jön? Ez gyanus! - Mit mászkál éjszaka?

(*Szigorúan.*)

Miért nem alszik otthon, az ágyában maga?

METTERNICH (*kevélyen*).
Én?

FLAMBEAU (*végig méri a szemével*).
Meg van rakva órrel a legkisebbke lyuk!
Ki engedte beszökni? Talán a mameluk?

METTERNICH. A mameluk?

FLAMBEAU (*megbotránkozva*).
Teremtőm! Hát már mindenki gaz!

METTERNICH. De...

FLAMBEAU (*nagy csodálkozással*).
Éjszaka besurrant a csarnokba? Igaz?

(Metternich ötöl-hatol.)

FLAMBEAU *(mindjobban elképedve).*

A rózsaszínű termen átsompolygott... s az ő
Nem látta önt? Nem állta útját a voltizsór?

METTERNICH.

A volt...

FLAMBEAU. A kis rotundán átlibbent Uraságod,
És díszes hajzatához egy yatagán se vágott?
Hát a fehér teremben káplárok nem időznek,
Akik arany-kályhákon teát és puncsot főznek?
Hát semmi ellenőrzés? Hát a lovasteremben
Nem állott egynehány csikóval szemben?
S természetesnek vélték a brigadérosok,
Hogy ön a folyosókon lábujjhegyen csoszog?

(Az indignáció tetőpontján.)

A kör-termen is átment és nem volt semmi gát?
Hah, a palota-nagy nem falta föl magát?
Mi?

METTERNICH *(a pontos részletek e nyugtalanító bőségétől egészen visszahátrál).*
A palota-nagy?

FLAMBEAU. Ej, hordja el a kecske:
Hát az a nagy kuvasz csak egy kis ölebecske?

METTERNICH. Bejöttem, mert...

FLAMBEAU. E kastély tulajdonképp malom?
Hogy jött át ennyi termen? Mennyei hatalom!
Mi történt a kapussal? Ittas volt, vagy beteg?
És hol volt a komornyik? Miért nem csipte meg?
És amikor idáig lopózott könnyű lába:
Hol volt a kamarás úr? Talán a fás-kamrába?
De...

FLAMBEAU. S ahelyett, hogy önt elverje: mit csinált
Az éji hadsegéd? Tán valcert komponált?

METTERNICH.

De...

FLAMBEAU. S mit csinált a mór? Tán Allah-t noszogatta?
Ezer szerencse még, hogy itt vagyok!... Ebadta,
Milyen szolgálat! Ó, ó!... Csak látná egyszer és
Szétütne köztük: - volna verés, verés, verés!...

METTERNICH *(magánkívül előre akar rohanni, hogy megragadja egy csöngettyű aranyos nyelét).*
Most már...

FLAMBEAU *(elébe áll és rettentő arckifejezéssel).*
Egy moccanást se!... Alvását ne zavarja!

(Meghatottan.)

Szunnyad!... A kis, babéros vánkos a fejealja!

METTERNICH *(karszékbe roskad, közel az asztalhoz)*

Ah, grandiózus álom! Ezt elbeszélem ám!

(Ujját a gyertyalánghoz érteti és azonnal visszarántja.)

De ez a láng itt...

FLAMBEAU. Éget!

METTERNICH *(tapogatja Flambeau szuronyának a hegyét; mert a gránátos még mindig szuronysegezve áll).* S e bagnét...

FLAMBEAU. Szúr, komám!

METTERNICH *(egy ugrással talpraszökken).*

Ébren vagyok!... De akkor...

FLAMBEAU. Csitt!... Szépen leheverni!

METTERNICH *(annak az embernek a szorongásával, aki azt kérdi magától, vajjon álmodta-e csak a történet tizenöt esztendejét).*

Hát nincs-e Szent Heléna?... Waterló sincs?

FLAMBEAU *(egyszerre lepottyan a felhőkből).*

Water... mi?

(Mozgás a herceg szobájában.)

A császár mozdul!

METTERNICH. Ó!...

FLAMBEAU. Hah, láncos-lobogós!

Sárgás-fehérek lettünk egyszerre, mint a kos?

(Figyeli az ajtóhoz közeledő lépéseket.)

Tapogat a kezével!... Most a tolóra tette!...

Ó az!... Mindjárt kijön!...

(Kétségbeesetten.)

Tessék!... Fölébresztette!

METTERNICH.

Nem! Nem!... Hiába mondd!... Nem ő az, aki jön!

Más nyitja ki az ajtót, más áll a küszöbön!

Nem rémítesz meg többé, bárhogya komédiázzál!

Nem!... A reichstadti herceg van ott! Tudom!

(Nyílik az ajtó.)

FLAMBEAU *(csengő hangon).* A császár!

(Tiszteleg. - Metternich hátra-szökken. - De a kis, zömök, rettentő körvonalak helyett - bár a tisztelgő gárdagranátos magatartása szinte azt a hitet kelti, hogy ő jön - egy szegény, túlkarcsú gyermek ingadozó alakja jelen meg az ajtó küszöbén, aki elhagyta könyveit - köhögve egyet-egyet - hogy megnézzé, mi történik a szomszédszobában és aki megáll, fehéren, mint a ruhája, fölemelvén dolgozó lámpáját. Ezt az alakot még nőiesebbé teszi a kikapcsolt gallér, a kilátszó hímzett fehérnemű és a lámpa-ernyő alatt világosabb szőkeségű haj.)

KILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, A HERCEG, azután LAKÁJOK.

METTERNICH (*ideges nevetéssel hozzárohan*).

Ha, ha! Ön az! Ön az! Nincs benne semmi kétség

Ah, mily boldog vagyok!

A HERCEG (*gúnyosan*). Honnan e nagy gyöngédség?

METTERNICH.

Azt hittem - - igazán - - úgy megcsalt

Hogy más lép ki az ajtón!

FLAMBEAU (*végképp fölébred abból az álomból, amibe belelovalta magát*). Azt hittem magam is.

A HERCEG (*Flambeau felé fordul és elrémül, amikor meglátja az egyenruháját*). Mi ez, nagy Isten?

FLAMBEAU. Luxus!

METTERNICH (*hozzáfért a csöngettyűhöz: megrázza és kiált*): Hé! Hollá! Szaporán!

A HERCEG (*Flambeauhoz*).

Fuss!... Menekülj!...

FLAMBEAU (*hátra fut*). Az ablak!

A HERCEG (*vissza akarja tartani*). Rád lő az ór!

FLAMBEAU. Talán!...

A HERCEG. Az erdő messze van!

METTERNICH. S míg oda ér, hiszem:

Kap egypár jó lövést!...

FLAMBEAU. Én gyorsan megteszem!

A HERCEG (*látva Flambeau livréejét a földön, lázasan*): Vedd föl livrédet!

METTERNICH (*odafut és ráteszi a lábát*).

Ó nem!...

FLAMBEAU (*nagy megvetéssel*).

Tartsd meg e rongy-ruhát!

A pillangó hernyóvá nem vedlik vissza!

(*Puskával, teljes felszereléssel az erkélyre rohan.*)

Hát

Viszontlátásra!

A HERCEG (*követi*). Állj meg!... Örültség a dolog!

FLAMBEAU (*hirtelen és halkán a herceghez*).

Csitt!... A Robinson-lyukban szépen meglapulok!

És holnap lát a bálon!

(*Fölhág az oszlopos korlátra.*)

A HERCEG. Örültség!

FLAMBEAU. Jókakát!
Én ott leszek!

(Eltűnik.)

A HERCEG *(utána kiált, felhangon).*
Ne üss zajt!

METTERNICH. Kitöri a nyakát!...

(Hallik, amint Flambeau az éj csöndjében nyugodtan rágyújt a Chant du départ-ra; «A győzelem dalolva...»)

A HERCEG *(megdermedve).*
Mit hallok?

METTERNICH *(elcsodálkozva).*
Énekel?

A HERCEG *(szorongva kihajol az erkély korlátján).*
Ah, mit csinálsz te lenn?

FLAMBEAU hangja *(a parkban).*

Fényt üzök!

(Folytatja:

«... útat mutat nekünk...»

Lövés. A dal félbeszakad. Pillanatnyi csönd és várakozás. Azután a hang újra kezd, már sokkal messzebb;

«A szabadság...»)

A HERCEG *(örömkialtóással).* Nem találta!

(Metternich szintén az erkélyre rohan és a herceg háta mögött követi szemmel Flambeau menekülését.)

METTERNICH *(bosszusan).* No lám, a szemtelen
Mily biztosan halad az éj-homályon át!

A HERCEG *(büszkén).*
Nem most először jár itt! Ismeri Ausztriát!

METTERNICH *(jobb felől besiető lakájokhoz, akiket egy kézmozdulattal kiharcol).*
Már késő!... Menjetek ki! Nem kellett nekem.

(A lakájok távoznak.)

TIZEDIK JELENET.

METTERNICH, A HERCEG.

A HERCEG *(Metternichhez, csaknem fenyegető hangon).*
A rendőrfőnök úrnak egy szót se'!

METTERNICH *(mosolyogva).* Hercegem!
Ha minket megtréfálnak, mi azt nem mondjuk el,

(S mialatt a herceg hátat fordítva neki, szobája felé tart, hányiveti hangon folytatja.)

Aztán nem is törődöm a hú medvéivel!

Ön nem Napóleon!

A HERCEG *(aki már szobája küszöbére ért: megáll, gőgösen szembefordul).*

És ki tagadja le?

METTERNICH *(az asztalon fekvő kis kalapra mutat.)*

Megvan a kis kalapja, de nincs hozzá - feje!

A HERCEG *(fájdalmasan fölkiált).*

Hozzám megint gyilkos szót röpített,

Hogy lelohassza bennem a hitet!

De hasztalan! Dacolva állok itt!

E szó most nem hegyes tű, mely szakít:

Ostorcsapás, melytől vágtatni kell!

Ágaskodom! Vad büszkeség fog el! -

Azt mondja: nincs hozzávaló fejem?

(Metternich elé megy és összefont karokkal.)

Hát honnan tudja?

METTERNICH *(egy pillanatig tűnődve nézi ezt a herceget, aki erős, magába bízó fiatalságának kitörő tüzével áll előtte, - azután metsző hangon):*

Honnan, hercegem

Honnan?

(Az égő kandelábert fölveszi az asztalról, odamegy az álló tükörhöz és magasra emeli a lobo-gó gyertyákat.)

Tekintsen a tükörbe csak!

E hosszú, bús arc!... Bágyadt vonalak!...

E szőkeség!... E súlyos haj-tömeg

Nyomasztó terhe!... Kérem, nézze meg!

A HERCEG *(nem akar a tükörhöz menni, de messziről, akarata ellenére, mégis oda néz).*

Nem! Nem!

METTERNICH. Nyomában baljós köd remeg!

A HERCEG. Nem! Nem!

METTERNICH. De úgy van! Még nem látja jól,

Hogy lelke német és merő spanyol!

Ezért oly bús, oly gőgös és oly bájos!

A HERCEG *(fejét elfordítja, de érzi a tükör vonzását).*

Nem! Nem!

METTERNICH. Hisz önt is untalan homályos

Kétségek gyötrik!... Ön - s uralkodó?

E sáppadt lágyság mire volna jó?

Ügye-fogyott király lehetne csak,

Olyan, akit - hogy le ne mondjanak -

Be szoktunk zárni!

A HERCEG *(odakap a kandeláberhez, hogy félre tolja).*
Nem! Nem!

METTERNICH. Vas-erő
Nem ül e főcskén!... Homloka merő
Ábránd és bánat!

A HERCEG *(nézi magát és kezét a homlokához emeli).*
Homlokom?

METTERNICH. Tagadja?
S ha hozzá nyúl: gyermek-kéz simogatja
E főhercegi homlokot!

A HERCEG *(ijedten nézi a kezét a tükörben).*
Kezem?

METTERNICH. E keskeny ujjak!... Nézze, kedvesem
Arcképeken, gyűrűkkel rakva, már
Láttunk ilyet!

A HERCEG *(elrejtí kezét).* Nem!

METTERNICH. S vonakodva bár:
Ismerje föl az ősök szemeit
Saját szemében!

A HERCEG *(tágra nyílt szemmel nézi önmagát).*
A szemem?...

METTERNICH. Ez itt
Jó, tiszta tükör!... Ugyanaz a szem,
Mely aranyos rájáú képeken
Máglyákra gondol, légiót sirat!
S ön, akinek finom lelkére hat
Minden kis aggály tépő gyötrellemmel:
Császárnak menne? Ön? Ezzel a szemmel?

A HERCEG *(dadogva, hogy magát erősítse).*
De az atyám...

METTERNICH *(könyörtelen hangon).*
Atyjából semmi sincsen

A fiúban!

(Erőszakosan a tükör felé viszi a kandelábert, bár a herceg görcsösen belekapaszkodott és többé nem bocsátja el.)

Tartsuk közel!... Tekintsen
Belé hát! - Atyja, ős-vér irigye:
Hogy a magáét vénebbé tegye,
Lopott e vérből! De amit rabolt:
A mélabú öröklött kórja volt,
A gyöngeség, a téb...

A HERCEG. Nem!... Irgalom!

METTERNICH. Nézze magát e tündöklő falon:
Nem látja halvány arcát?

A HERCEG. Már elég!
Ne többet!...

METTERNICH. Nézzen ajakára még!
Mily büszkén-pittyedt és milyen piros
E bab-száj! Ráismer úgy-e? Nos?
A Frankhonban levágott fejnek így
Duzzadt a szája!... Mert tőlünk irigy
És kapzsi atyja nemcsak vért, hanem
Balsorsot is csent! - Édes istenem,
Föl azt a gyertyát! Föl! Csak föl vele!

A HERCEG (*roskadozva*).
Nem!... Félek!...

METTERNICH (*csaknem a fülébe*).
Hah, nézhetsz-e úgy bele
Éjfél-szakán, hogy melléd ne suhanna
Egész fajod?... Az ott örült Johanna!
Üveg-koporsó leng ott csöndesen,
Sáppadt király-arc látszik benne...

A HERCEG (*kétségbeesetten küzd*). Nem!
Atyámnak izzó halványsága ez!

METTERNICH.
Rudolf is ott van! Nézd!... Ott révedez!
Oroszlánok kísérik!...

A HERCEG. Nem igaz!
Puskák! - Lovak! Az első konzul az!

METTERNICH (*a tükörben folyvást egy-egy komor ōsre mutat*).
Mély kriptában nézd, aranyat csinál!

A HERCEG. Nem, nem! Egyiptom szent gúláin áll,
S dicsőséget gyárt!

METTERNICH. Haha! Ötödik
Károlyt se látod? Ott surran pedig!
A szörnyű rém! Meghalt elevenen,
Hogy önnön temetését lássa!

A HERCEG (*fejvesztve*). Nem!...
Segíts, atyám!

METTERNICH. A zord királyi lak!...
Eskuriál!... A fekete falak!...

A HERCEG. Ó Compiégne! Ó Malmaison! Fehér
Kastélyok! Hozzám! Ajkam esdve kér!

METTERNICH. Itt vannak mind, mind! Nos, látod-e hát?

A HERCEG (*vadul kitörve*).
Arkóle dobja, fojtsd el a szavát!

METTERNICH. A tükörben megint harsogni fog!

A HERCEG *(meggörnyed, védekezik a kezével, mintha valami rettentő madár csapna le rá).*
Segítsetek, fényes diadalok!
Arany-sas, vágj a fekete sasokra!

METTERNICH. Meghalt a sas!

A HERCEG. Nem!

METTERNICH. És Arkóle dobja
Rég elrepedt!

A HERCEG. Nem!

METTERNICH. És e tág üveg
Csillámló lapját Habsburg tölti meg!
Hozzád hasonlít valamennyi!

A HERCEG *(magánkívül: ki akarja tépni Metternich kezéből a kandelábert).* Szét-
Hasítom hát e tükör üvegét!

METTERNICH. Hiába minden!... Meddő akarat
Ki nem foghatsz e bűbajos körön!
Majd mások jönnek!... Mások!

A HERCEG *(Metternich végre kiereszti a nehéz gyertyatartót és a herceg őrült mozdulattal a tükörbe vágja).* Széttöröm!

(Vad dühvel sujt: a tükör összetörik: a gyertyák kialusznak: nagy üvegcsörömpölés közt sötétül el a színpad. A herceg, mint aki lidércnyomástól szabadul, diadalujjongással rohan el a tükörtől.)

Mind eltűnt! Mind!

METTERNICH *(már a küszöbön, megfordul és mielőtt kimenne).*
Egy mindig megmarad!

A HERCEG *(e szóra megtántorul és őrült félelemmel kiált be az éjszakába):*
Nem én vagyok! Hiába fogja rám!
Nem én vagyok! Nem! Nem!...

(De a hangja elfúl, karjaival a levegőben hadonáz, kering a homályban és végre az összetört tükör előtt - szegény szánandó fehérség - ezzel a kiáltással zuhan le;)

Segíts, atyám!

- FÜGGÖNY. -

NEGYEDIK FELVONÁS.

A tépett szárnyak.

Mulatság a schönbrunni park *Római omladéka*i közt. A függöny felgördülésekor hegedű- és fuvolaszó lány zsongássá olvad össze.

A romok persze mesterségesek; de ügyes archeológ építette és rendkívül szerencsésen támasztotta egy fával benőtt halomhoz. Gazdagon ki vannak párnázva zöld mohhal, bámulatos lomboszat enyeleg velük és gyönyörűen festenek az éjszakában, mely nagytáncos és költői színnel vonja be az egész csoportot.

Hátul, festői omladékok közt, széles és nagyon magas római kapu. Megcsorbult ívén keresztül pázsitszegély látható messze távolban, amint vonul, mint egy bársony-ösvény, föl egészen a kékes keresztútig, ahol egy fehér szobor intésére mintha hirtelen megállana.

A kapu előtt kis halastó nyúlik el és a nádasban kő-istenek lappanganak.

Félig bedőlt oszlop-csarnokokon álarcosok járnak keresztül-kasul; az olasz komédiának minden tipikus alakja föl és alá hullámszik a lépcsőkön. Mert az ünnep kosztümös, az akkori divat szerint, s mely a dominót, a velencei köpenyt, a különös, tollas kalapokat, a nagy gallért, a csipkeshakát, édes cselszövegekre alkalmas fekete álarcot kedvelte.

Két nagy, gömbalakra nyezett narancsfák; egyiknek a tartójához rusztikus pad támaszkodik.

Majdnem mindenütt dombormű-töredék, repkénnyel befuttatott oszlopszár, levágott és alatt heverő márványfejek.

A lámpások ritkák és diszkrét, fénybogárszerű, zöldes világosságot árasztanak. A holdvilágot nem teszik tönkre.

A parknak ezt a - mulatságra szánt - részét rácsozat zárja körül és jobb felé látszik a kijárás, ahol libériás inasok a távozó vendégekre ráadják a felöltőket.

Balfelől, egészen az első színfalnál, gályákból font kapu vezet egy kis színházba. Ezen az oldalon, a háttér felé, folyik a mulatság; itt járják a táncot; a színpalak közül erősebb fény és egy-egy zajos zenehullám csap ki a színpadra.

A láthatatlan zenekar Schubert, Lanner, Strauss keringőit játssza, - igaz bécsi modorban, ernyesztő gráciával.

ELSŐ JELENET

ÁLARCOSOK, azután METTERNICH és a FRANCIA ATTACHÉ,
GENTZ, SEDLINSKY, ELSSLER FANNY.

VELENCEI BRÁVÓ (*a társához. Mutogatja, neki az átvonuló álarcosokat*). Te, ki ez a bolond?

(*A másik «nem»-et int a fejével.*)

És ez a monszinyór?

A MÁSIK. Biz' Isten, nem tudom!

AZ ELSŐ. És ez a hosszú orr?

A MÁSIK. Nem ismerem!

SZEMFÉNYVESZTŐ *(fölbukkan közöttük).*
Ah, pompás!

PAPRIKAJANCSI. Remek inkognitó!

POLICHINELLE *(átszalad hátul és derékon kap egy márkinét).* Fülét?

MÁRKINÉ. Ugyan minek!

POLICHINELLE *(titokzatosan).* Titkom' besúgni!... jó?
(Megcsókolja és menekül.)

PIERROT *(leül egy heverő oszlopra).*
Watteaunak...

POLICHINELLE *(újra fölbukkan a háttérben és derékon kap egy Izabellát).* A fülét?

PIERROT. ...e szoknyatábor itt...

IZABELLA. A fülemet?... Miért?

POLICHINELLE *(titokzatosan).* Titkom' besúgni! Csitt!
(Megcsókolja és menekül.)

PIERROT... roppantúl tetszett volna e bájos omladék
Festői díszletében!

ARLEKIN *(mélán, egyik lábát a medence kávéjára téve).*
Minden remeg; a lég,
A zene, a szívünk, a holdsütötte táj,
A kis tó halk vize!...

(Metternich, bő fekete dominó alatt hivatalos udvari öltönyében, jön a francia katonai attachéval, aki szintén hivatalos öltözékét viseli és fölötte fekete dominót: leereszkedően magyarázza neki az ünnepet.)

METTERNICH. Im, itt a félhomály
A fél csönd, attaché úr...

(A bal-háttér felé mutat.)

S ott távolabb a bál.

A zajban és a fényben...

ATTACHÉ *(bámészkodva).* Valóban...

METTERNICH *(hanyagul).* Úgy-e bál-

Elég csinos?

(Jobbra mutat.)

Ott...

ATTACHÉ *(tiszteletteljes csodálkozással).* Excellenciád -
Mint csicserőne visz a parkon át?...
Nagy tisztelet!...

METTERNICH *(karon fogja és affektált könnyedséggel);*
Csak hagyja, édesem!

A veronai kongresszusra nem
Lehettem büszkébb, mint e kerti bálra,
Ahol az éj s az erdő illatába
Mindenféle nagyúri parfum árad!...
Tessék megnézni... ott van a kijárat;
És arra hátrább, ott a ruhatár.
A távozó itt egy percig se vár,
Jelentkezik... s kezébe adnak szépen
Felöltőt, gallért...

(A baloldalt levő kapura mutat.)

S ott a színház, - éppen
Az Amorettek kútja közelében,
Pázsit-szalomban. Gyönyörű kis jószág.
Valódi ékszer ez a fess apróság.
Műkedvelő nagy-uraságok ott
«Mihály és»... szóval egy színdarabot
Adnak elő... Szerzője francia...
Hogy is hívják csak... Elegancia
És rózsavíz!...

ATTACHÉ. Hol vacsorálnak?

METTERNICH. Itt.

ATTACHÉ. Itt? *(Csodálkozva néz körül.)*

METTERNICH *(ráteszi a kezét egy narancsfa üstjére).*

Ó ne féljen, lesz harapni mit!
E zöld hordókat rendre behavazzák
Asztalkendővel... Aztán teríték
Fog záporozni rájuk!...

ATTACHÉ *(jó kedvvel).* A narancsfák?

METTERNICH *(el van ragadtatva, hogy az attachénak ennyire tetszik a dolog).*

Mind itt lesz egy csomóban. Ennyi még
Nem állott glédát. S minden gömb alatt
Két pár emberre vár ízes falat.

ATTACHÉ. Narancsok közt!... Felséges gondolat!...

METTERNICH *(szerénykedve).*
Ej, hát csak úgy! - Az államügy pedig...

(Egy lakájhoz.)

Nem kell több szláv tánc!... Befejezhetik!...

(A lakáj sietve megy ki balra. Megint az attachéhoz.)

Nem tűr halasztást. Hajnalig se' várok.
Szupé előtt megyek. A hoszpodárok
Választ kívánnak.

(Más lakájhoz, a színház belseje felé mutatva.)

A füzérek mélyen

Lelógnak ott ni...

(*Megint az attachéhoz.*)

Fő-fő szenvedélyem:

Bálrendezés!... És aztán, amikor
Robog a tánc s a jókedv árja forr;
A keleti kérdésre térek át!
Ah, mondhatom, nagy élvezetet ad,
Kedves dolog, hogy én szabok irányt
Népeknek és táncoknak egyaránt,
Mint Európa ítélő-birája...

ATTACHÉ (*meghajtvá magát*).
S az elegáns úri-divat királya!

GENTZ (*éppen az imént lépett be hátul egy fekete-dominóba öltözött álarcos hölgygel: közelebb jön, vidáman, kissé becsípve*).

Ah, Elegantiarum arbiter!
Igaz!... Nincs, aki opponálni mer!

METTERNICH (*hátrafordul*).
Deák diszkurzus? Ember, mit csinál?
Mit ittunk, hé?

GENTZ (*könnyedén tántorogva*). Rumocskát!

METTERNICH. Fannynál?
Sokáig volt ma nála!... És bizony
Elázott kissé!... Ó ez a viszony!...
Egészen elvesz úri tisztessége!

GENTZ (*indignálódva*).
Mit! Fanny?... Vége!...

METTERNICH (*hitetlenül*). Ah!

(*Meglátja Sedlinsky rendőrfőnököt, aki keresi.*)

Sedlinsky!

GENTZ (*szívére teszi kezét*). Vége!

SEDLINSKY (*Metternichhez*).
Egy szóra!

(*Halkan beszél vele.*)

GENTZ (*folyvást Metternichhez beszél, aki távolabb ment*). Vége!

(*A vele jött dominó hozzá lép és karon fogja. Hirtelen megfordul és más hangon.*)

Mért is hoztalak

Magammal, Fanny!... Az kellene csak,
Hogy megtudják: Ki csempészett ide!
Hogy Gentz révén jöttél e helyre te!
Egy ballerina!... Vakmerő dolog!

FANNY. Ej, hagyja!... Itt magamnak táncolok!

(Pirouettet vág. A francia attaché bámulva nézi.)

GENTZ *(élénken)*.

Megismernek, te!... Légy ügyetlen és
Táncolj rosszabbul!

METTERNICH *(Sedlinskyhez)*. Összeesküvés,
Azt mondja ön?

SEDLINSKY. Ma éjjel, itt e bálon,
A hercegért...

METTERNICH *(mosolyogva)*.
Nem félek többé!...

GENTZ *(megy a táncolva távozó Fanny után)*.
Várom

A megfejtést: e bálra mindenáron
Miért akartál eljönni?

FANNY. Szeszély!

(Keringőzve kilebben. Gentz utána. A francia attaché szintén.)

METTERNICH *(Sedlinskyhez)*.
Nem félek többé. Nincs már több veszély.
A herceg gögjét, becsvágyát halálra
Sebeztem. Nem fog eljönni e bálra.
Gyászol.

SEDLINSKY. De konspirálnak!...

METTERNICH *(vidáman)*. Ah, jeles!...

SEDLINSKY. Az asszonyok!...

METTERNICH *(vállat von)*. Bah!... Néhány kotnyeles!...

SEDLINSKY. Sok mágness-hölgy!...

METTERNICH *(gúnyosan)*. Ó!

SEDLINSKY. Lengyel és görög!
Grassalkovits hercegnő!...

METTERNICH. Ó örök
Hatalmak!... Ó a félsz halálra mar!
Grassalkovits!...

(Átmenő lakájhoz.)

Egy sandvicset, hamar!

SEDLINSKY. Kacag?... De csitt!...

(Egy csoport mályvaszínű dominóra mutat, akik titokzatosan gyülekeznek.)

Itt jönnek, nézze csak,
Hogy a homályban összesúgjanak!...

(Metternichet egy narancsfa mögé húzza.)

MÁSODIK JELENET

A MÁLYVASZÍNŰ DOMINÓK. METTERNICH és SEDLINSKY a narancsfa mögött.

ELSŐ DOMINÓ *(a másikhoz)*.

Veszélybe futni érte: szívem hő óhaja!

MÁSODIK DOMINÓ *(lelkes gyönyörrel)*.

Esküdjünk össze!

HARMADIK DOMINÓ. Könnyű aranyból a haja!

(Valamennyi összeesküvő kiejtése némi görög vagy lengyel akcentust árul el.)

ELSŐ DOMINÓ. Úgy tetszik, édesem, mint hogyha nimbusz lenne,

S tündöklő koronát látnék ragyogni benne!

MÁS DOMINÓ. Csodás, kettős bájával parancsoló uram lett!

Egy szőke Bonaparte, aki fehér, mint Hamlet!

TÖBB DOMINÓ *(kéjesen)*.

Esküdjünk össze!...

ELSŐ DOMINÓ *(komolyan)*. Stieger, a híres bécsi cég,

Csináljon színaranyból egy méhet!

MÁSODIK DOMINÓ *(hevesen)*. Szörnyűség!

Bécsben?... Soha! Soha!... Örültség volna!... Nem!

Készítse Odiót Párisban!... Úgy legyen!

MÁSIK DOMINÓ *(ünnepélyesen)*.

Ajánlom - és remélem, mindenki szót fogad -

Viseljünk állandóan ibolya-csokrokat!

MIND *(lelkesen)*.

Helyes!... Ez az, hercegnő!...

EGY DOMINÓ *(aki eddig nem beszélt)*. S még többre hivatott

E kör!... Hozzuk divatba az Empire-divatot!

ELSŐ DOMINÓ *(élénken)*.

De nem nappal!... Csak este!...

MÁS DOMINÓ. Nem kell még este sem!...

E kurta derekak borzasztók, édesem!

MIND EGYSZERRE. Mit! - Méh-kasok legyünk? Kell, hogy ellene szóljak!

Gondolja meg, szivecském! - Nem kell a fölfujt hólyag! -

METTERNICH *(kacagva előlép)*.

Ah, hölgyeim!

MIND *(rémülten fölsikítanak)*. Nagy Isten!

METTERNICH *(hahotázva nevet)*.

Tessék folytatni, kérem!...

Csak konspiráljanak!... Nem zavarom, ígérem!

Folytassák!... Hahaha!

(Folytonosan kacagva kimegy. Sedlinsky utána. Amint a kacagás végképpen elhangzott; az összeesküvők, akik minden irányban szétfutottak, lábhegyen újra közelednek és félkört formálnak a körül, akit hercegnőnek tituláltak az imént.)

A HERCEGNŐ. És most, hogy gyanúját
E léha fecsegés félrevezette, hát
Mutassuk meg neki, hogy száz Machiavell,
Száz Metternich, eszén túljár a női csel!

MIND. Brava!

A HERCEGNŐ. Mindenki tudja ma esti szerepét?

MIND. Tudjuk!

A HERCEGNŐ. Kis csapatunkat osszuk vigyázva szét!
(A mályvadominók szétoszlanak.)

HARMADIK JELENET.

MINDENFÉLE ÁLARCOS, GENTZ, a FRANCIA ATTACHÉ,
ELSSLER FANNY stb., azután TIBURCE és DE LORGET TERÉZ.

EGY CSOPORT ÁLARCOS *(üldözőbe vesz az oszlopsoron át egy hosszú orrú álarcost, aki eszeveszetten szalad).*

Haha! Be különös ez a nagy orrú vándor! -
- Fürstenberg, úgy hiszem! - Más nem lehet,
Csak Sándor! -

KROKODIL *(föltartja őket, hogy valamit mutasson nekik a színpalak közt).*
És az a táncos medve?... Ilyet látott-e Bécs?

(Az egész banda arra felé rohan, ahová a krokodil mutatott.)

GENTZ *(leült a padra. Fiatal nők környékezik. Nézi az átvonuló hölgyeket).*
A szomorú Elvira?

COLOMBINE. Csillag.

GENTZ *(hogy örömet okozzon neki).* Éjjeli mécs!

COLOMBINE. És minek öltözött az álszent Tekla?

GENTZ *(nevetve).* Ő?
Ma este Fanchon!... Fanchon, a kis nyögdecselő!...

A FRANCIA ATTACHÉ *(átmegy a színen, nyomon követve Elssler Fannyt).*
Ah, nem bírok rájönni, ki ez a dominó!
Angol nő volna?

FANNY *(fut előle).* Ó yes!

ATTACHÉ *(neki vont).* Német leányka?

FANNY. Nő!

(Eltűnik. Az attaché utána).

COLOMBINE (*Gentz mellett ül*).
És a vicomte, mint dózse?

KLEOPÁTRA. Palástja hosszú!...

GENTZ. Mit?
Hisz akkor a báróné mint Ádria van itt!

(*Tiburce jön Terézzel. Középkori kapitánynak van öltözve. Teréz ezüstös, kékes-fehér tunikát visel; vizililiomok és hosszú fűszálak omlanak le róla. Forráskosztüm.*)

TIBURCE. Tehát nem megy Pármába?

TERÉZ. Megyek. Csak egy napot
Késünk a bál miatt.

(*Álarcos nőre mutat, aki hátul, egy dominóba öltözött férfival, átmegy a színpadon.*)

Hercegnőm, nézze, ott
Sétálgat zöld köpenyben... Bombelle!...

TIBURCE (*éles hangon*). Szeretem
Hogy elmegy. A nemesség kötelez. És nekem
Régóta visszatetsző, hogy ön suttogva jár
A kis Napóleonnal. Nem türtem volna már!...

TERÉZ (*büszkén*). Tessék?

TIBURCE. Dicsekszünk azzal, fény hull belőle ránk,
Hogy fejedelmi ölben ült egy-egy ősanyánk;
Mert föl lehet emelni egy csipke keszkenőt,
Ha liliom van rajta; nem éri szenny a főt.
De becsületbe vágó s nem állunk szóba véle,
Ha ibolyát vagy méhet mutat a kendő széle!

(*Fenyegető hangon.*)

Azt mondom: jaj a farkas fiának!...

TERÉZ. Mit beszél?

TIBURCE (*gúnyos udvariassággal*).
Ha hűginkra éhes!

TERÉZ. Ön oly szavakkal él...

TIBURCE (*kurtán köszön*).

Csak intem, hogy vigyázzon!...

(*Távozik. Teréz utána néz, azután vállat von és átmenő csoportba vegyül.*)

MEDVE (*karonfogva vezet egy kínai nőt*).
Nos, a diplomatát

Mért nézi ki belőlem? Miből gyanítja?

KÍNAI NŐ. Hát
Abból, hogy karmait be tudja húzni szépen.

MEDVE (*szerelmes hévvel*). Ó ha szeretne!...

KÍNAI NŐ (*lábára csap a legyezőjével*).
Bőrét eladná örömeiben!...

(Ebben a pillanatban rengeteg perszóna lép föl XV. Lajos korabeli pásztorleánynak öltözve).

VALAMENNYI HÖLGY *(Gentz körül).*

Ó, ó!

GENTZ *(rémülten).* E pásztorlányka megette báránykáit!

POLICHINELLE *(átszalad a színen és a roppant pásztorleányt hirtelen átöleli).*

Fülét!?

A HÓRIHORGAS PÁSZTORLEÁNY *(vonakodva)*

Minek?

POLICHINELLE *(titokzatosan).* Megsúgom!

(Megcsókolja és elfut. Hallik, amint odébb, a fák közt, valakit újra szólongat):

Fülét?...

(Gentz és a vele lévő csoport érdeklődve megy a Polichinelle után. A reichstadti herceg pár pillanat óta Prokesch-sel együtt a színpadon van. Prokesch kabátján dominó. A herceget bő, ibolyaszínű köpeny takarja. Amikor a köpeny szétnyílik, fehér egyenruha tűnik elő. Báli-dísz; fehér selyemharisnyák, könnyű tánc-cipők. Álarcot tart a kezében és idegesen legyezi magát vele. Prokeschre támaszkodik, aki nyugtalanul néz rá. Alakja törődött, mozdulatai bátortalanok, fáradt ránc az ajkai körül. Látszik, hogy a Sasfiók tépett szárnyakat vonszol.)

NEGYEDIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH.

(Időnkint Álarcosok mennek át a színpadon.)

PROKESCH *(a herceghez).*

S ön búsan áll itt

E vígság közepette?... Metternich e szemet

Megtörte volna?...

(A herceg összerezzen.)

KÍNAI NŐ *(visszatér a medvével, aki nagy kődarabot visz a hóna alatt).* Mit visz?

A MEDVE *(flegmatikusan).* Kővé vált szívemet!

(Elsétálnak.)

PROKESCH *(a herceghez).*

Úgy látom, hogy a komplott pompásan áll!... Igen!...

(Levélkét húz ki a zsebéből.)

Ma reggel küldték titkon e sorokat nekem...

(Olvas.)

«Legyen a herceg pontos! És uniformisát

Ibolyaszín köpenybe burkolja!... Rajta hát!...

- Csak a ma esti bálra szólhat ez a levél...

A HERCEG.

S okvetlen asszony írta... egy asszony, aki fél,
Hogy hasztalan keres majd, ha nincs rajtam a jel!...
Követtem a tanácsot!... Másért se jöttem el,
Csakhogy csinos kalandot vadászak!

PROKESCH (*leverve*). Nem!

A HERCEG. De!...

PROKESCH.

A büszkén kitűzött cél, az összeesküvés?...

A HERCEG (*magához intézi a szavakat*).

Napfényes földön kis császári trón,
Melyből dicsőség csap ki ragyogón!
Bűn volna tőlem, nagy bűn, ha én ülnék föl rája,
Akin borong a balsors, az Eskuriál homálya!
S ha később rajta ülnék: a gyászos kezű mult
Nem nyúlna-e szívembe? Nem tenne nyomorult
Alakká, hogy soha el ne bocsásson többé?
Nem gyúrna át Rudolffá, vagy második Fülöppé?
Ahol a méhek dongnak, veszélyes ott pihennem!
Fölkelhetnék a szörnyet, mely még most szunnyad bennem.

PROKESCH (*kacagva*). De fenséges uram, ön örült!

A HERCEG (*összerázkódik és úgy néz rá, hogy Prokesch visszadöbben*).
Azt hiszed?

PROKESCH (*megérti, hogy a herceget mi bántja*)
Jóságos ég!...

A HERCEG (*lassan*). Igen!... Kínzó emlékezet!...
Cseh, vagy spanyol kastélyban: csak téboly volt a vége!
Ah, mindnyájának megvolt a maga örültsége!
Milyen lesz az enyém? A perc most kedvező!
No lássuk! Döntsük el! Szemeljük csak ki!... Bő
A választék, barátom!

(*Keserű kacajjal.*)

Figyelmes őseim

Szép katalógust hagytak az unokákra!... Im:
Legyek zene-bolond? Csillagjós? Madarász?
Vegyész? Kámzsaimádó?

PROKESCH. Mindent megmagyaráz
E szomorú beszéd!

(*Tompán.*)

Ah, a boldogtalan

Habsburgokkal hatott Metternich önre!...

A HERCEG. Van
Sok téboly itt... bizony van!... De hogyha keverünk
Több illatszert: belőlük új illatot nyerünk;

S az én agyam, e zordon velők zamatja, tán
Még szebbet produkál majd a többiek után!
Lássuk hamar: mi lesz az, mely engemet gyötör?
Tudom már!... Ami most itt a szívemből kitör,
És ami eddig titkon, lappangva járt velem,
Világosan megmondja: a buja szerelem!
Szeretni!... Ah, szeretni!... Folyvást szeretni csak!

(Öklével dühösen veri a száját.)

Amíg csókokban égsz el, gyűlölt osztrák-ajak!

PROKESCH. Fenség!

A HERCEG *(lázas gyorsasággal beszél)*.

De hisz rendén van! Okos dolgot beszélek!
Napóleon fia, mint Don Juán!... A lélek
Kettőnkben ugyanaz: mindig mohó, falánk,
S új hódításra szomjas!... Folyvást lobog e láng!...
Fönséges vér, amit megrontott mások vére,
Hogy ne lehessen méltó Cézár dicsőségére:
Erélyed itt él bennem! Végkép nem halt ki!... Lám:
Az elvetélt kis Cézár lehet még - Don Juán!
Ah, így jutok majd hozzá, hogy győztessé legyek!
Baljós byroni szívvel hódítani megyek!
Rombolni fog, pusztítani szerelmem égő láza!
Ily módon lesz belőlem apám új kiadása!...
- S ki tudja, fontosabb-e: legyőzni a világot,
Vagy egy percig szeretni s letépni egy virágot?
Végződjék hát ilyenmód a nagy legenda!... Jó!...
Váljék a hódítóból egy újabb hódító!
Legyek a barna hősnek szókés visszfénye én!
Férfiakat győzött le a harcok mezején...
Én majd egy sereg asszonyt!... S míg a szelet csapom:
Ábrándos holdvilág lesz austerlitzi napom!

PROKESCH. Fenség! E tréfa kínos!... Lever, ha így beszél!...

A HERCEG. Sok kék-kabátos rémet röpít felém a szél.

Rám kiabálnak rendre: «Nos, hova lett a cél?

A nagy császári éposz? A harci riadó?

A munkánk!... A dicsőség! Az omló vér, a hó,

A karddal írt történet... száz csatatér alattunk,

Ahol vívtunk, elestünk és diadalt arattunk:

Ez a tömérdek harctér, te kicsike fiú

Mondd, mire jó neked?» - ««Hogy tessek a hiú,

A bájos asszonyoknak!»» - Ó szép és szívet-orzó,

Ha járhatjuk a Prátert, míg tart a kocsi-korzó,

Egy Jénának keresztelt nagy, drága paripán!...

Austerlitz - a manóba! - ugyancsak hódít ám,

Ha kalpagomra tűzöm, mint forgót!...

PROKESCH. S volna lelke
Fenséges hercegem, hogy ily módon viselje?

A HERCEG. De volna, igenis!... Sőt arra gondolok
- Mert nyakkendőben jól áll s nimbuszt ad a dolog -
Hogy tű gyanánt hordom majd kicsi a sast!...

(A zenekar, mely egy ideig hallgatott, újra kezdi.)

Zene!

S immár nem vagy te több, ó Cézár gyermeke,
Mint Mozart Don Juánja!

(Gúnyosan mosolyog.)

Mozarté? Még azé sem!

A Straussé!

(Komolyan üdvözli Prokescht.)

Valcert járok!

(Kétségbeesett vidámsággal keringőzik.)

Ej, hadd legyenek egészen
Mi haszna, kedves jószág!... Bécsi csecse-becse!

(Távozni akar, de megáll, mert a főhercegnőt jönni látja.)

Ohó, a nénikém?

PROKESCH *(elréml a szemében villogó zavaros csillámtól).*

Az ég nevére ne!...

A HERCEG *(dacosan vonagló szájjal).*

Meglássuk!

(Félrelőki Prokescht, aki szomorúan áll ki az útjából és vánszorgó lépéssel a főhercegnő felé tart. A főhercegnő öltözeke nagyon egyszerű; rövid szoknya, parasztderek, vállkendő, kötény, fejkötő: és a Liotard híres képéhez teljesen hasonlatosan kis tálcát tart maga előtt: a tálcán egy csésze csokolád és egy pohár víz.)

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG, előbb a FŐHERCEGNŐVEL, azután TERÉZZEL.

A HERCEG *(a főhercegnőhöz, andalogva).*

Ah, a hársfák!... Mily édes, kábító
Illatjuk van ma este!...

A FŐHERCEGNŐ. Látta tálcámat?... Ó
Büszke vagyok rá!...

A HERCEG. Maszkja?...

A FŐHERCEGNŐ. *Drezdai csokoládés
Leány...*

A HERCEG. El-ra-ga-dó!... De tán egy kissé fád és
Unalmas árúciák ez?

Nem!...

A FŐHERCEGNŐ *(vidáman mellé ül)*.
Nos, úgy-e szép az élet?

A FŐHERCEGNŐ. S ily nagy öcsénk!...

A FŐHERCEGNŐ *(kissé elhúzódik mellőle).*
Igen nagy!...

A FŐHERCEGNŐ. Mit...

A FŐHERCEGNŐ *(nyugtalanul néz rá).*
Félek a szemeidtől!... Mi lel ma este téged?...

A FŐHERCEGNŐ *(tréfára akarja fogni a dolgot)*. Már
Értem, hogy mért beszélsz így... Álcot öltve jár
Az udvar itt ma este s mint égő szerelem
Pompázik a barátság!...

Egy kis unokahúgé!... Barátság, mondja ön?
De szerelemmé válhat, ha közelébe jön!...
A néni és kis öccse, a szép keresztmama
És a keresztfiú közt hamar kipattan a
Vad szerelem, mely jámbor barátnak öltözött!
A csokoládos lánykák s ezredesek között
Egy kis határvillongás könnyen megeshetik!...

A HERCEG *(csuklón ragadja, hogy maradásra kényszerítse, hangja rekedtes)*. Én pedig
Imádom ezt az érzést, mely mindent fölkavar
És forni kész szívemben!... Ó édes zűrzavar,
Ó érthetetlen mámor!...

(Távolabb megy.)

A HERCEG *(duzzogva)*. Mély tisztelet
A ceremóniának!...

A FŐHERCEGNŐ. Ferenc, Isten veled!
Nagy fájdalmat okoztál...

(Úgy megy el, hogy vissza se pillant.)

A HERCEG *(utána néz)*. Mi lesz a vége? Nos?
Lehullt a csöpp!... A tiszta barátság zavaros!...
Ám ebből a zavarból még szerelem fakad!
Várjunk!...

(Észreveszi Lorget Terézt, aki hátul a medence vizénél áll és a vállairól leomló hosszú fűszálakat belé merítgeti. - Elcsodálkozva;)

Ön itt, leánykám?... Nem az olaszokat
Igézi meg Pármában?

(Mustrálja Teréz kosztümjét.)

Nagy Isten, mennyi fű!...

TERÉZ *(mosolyogva és szemlesütve)*.
Úgy jöttem ide, mint Kis...

HERCEG *(emlékezve)*. Igaz!... Ah, gyönyörű!...
(Mélabúsan.)

Atyámnak ott a sziklán kicsiny forrása volt
Ez néki börtönében vigasztalást dalolt.
Schönbrunnak palotája az én Szent Ilonám!...
De édes vigasz nélkül én sem maradtam ám!
Ha már tömlöcbe csuktak: forrást is kaptam én!...

TERÉZ. S eddig miért került?

A HERCEG. Mert hittem, hogy kemény
Sziklámtól elfutok. De vége már!

TERÉZ. Hogyan?

A HERCEG. Lemondtam álmaimról!... Reményem oda van!...

TERÉZ *(élénken közeledik hozzá)*.
Szenved?

A HERCEG *(gyöngéd, könnyörgő hangon)*.
A kicsi forrás, hús balzsammal tele,
Üdítse meg a lelkem!...

TERÉZ *(egészen mellé simul)*. Rendelkezzék vele!

A HERCEG *(lassan)*.
És hogyha felzavarnám?

TERÉZ *(nedves szemeit ráemeli)*. Jól van... zavarja fel!...

A HERCEG *(változtatott hangon, szinte nyersen)*.
Jőjj a tiróli házba!... Tudod, hogy merre kell

Haladnod!... Még ma este!... Vadászlakomba! Benn
A sűrű erdő mélyén...

TERÉZ *(döbbenve hátrál)*. Eljöjtek, Istenem?!

A HERCEG *(gyorsan)*.

Jó, jó!... Ne mondj nemet. Ne mondj igent. Én várok.

TERÉZ *(nagy zavarban)*.

De...

A HERCEG *(megint a régi enyelgő hangján, a boldogtalan gyermek szomorú szavával)*.

Gondolj a szivemre; hogy' vérzik, hogy' sovárogo!

Naggyá nem lehetek!... A trón nem int már nékem!...

Ki kell sírnom magam': egy vállra van szükségem!...

(Fejével csaknem a Kis forrás meztelen vállára lankadt, amikor az út kövecsén fölhangzó lépések zajára hirtelen szétválnak. - Tiburce halad át - spadassin-köpenyében - a színpad hátulján. Karonfogva vezet egy asszonyt. Meglátva őket, beszélgetését félbeszakítja és fenyegető szemmel néz Terézre, aki megvető pillantással viszonzozza ezt a nézést és eltűnik a bálozók irányában. Tiburce - gáláns udvarlását folytatva - távozik. A herceg, aki nem ismerte föl Tiburce-t, int a jobboldali kijárónál álló lakájok egyikének: frakkjából papirlapot húz elő, ráfektet a térdére és gyorsan ír rá valamit.)

HATODIK JELENET.

A HERCEG, EGY LAKÁJ, azután ELSSLER FANNY és a FRANCIA ATTACHÉ.

A HERCEG *(a beírt papirlapot átnyújtja a lakájnak.)*

A kastélyba vigyék!... Nem térek vissza ma!...

Vadász-pavillonomban leszek az éjszaka!...

Vigye valaki rögtön. Aztán jelentsd nekem,

Hogy pontosan megtörtént.

A LAKÁJ *(meghajtja magát)*. Ez az egész?

A HERCEG. Igen!...

Reggel a szürke kancát!...

(A lakáj kimegy. - Elssler Fanny, most is álarcosan futva jön és meg-megfordul, hogy lássa, vajjon üldözik-e? Megáll, amint észreveszi a herceget, akinek az ibolyaszínű köpenyéből ki-kandikál a fehér uniformis.)

ELSSLER FANNY *(közeledik a herceghez és titokzatosan recitálja)*. ...«Legyen a herceg pontos...»

A HERCEG *(összerezzen és kiegészíti a Prokeschhez intézett levélke mondatát)*.

...és uniformisát... Satöbbi!

(Gúnyosan.)

Ó e fontos

Levélkét csakugyan nő írta, Prokeschem!

ELSSLER FANNY *(a fölbukkanó francia attachére mutat)*.

Várj!... Ezt a kullancs-maszkot rögtön csúffá teszem,

És visszatérek!...

A HERCEG (*mosolyogva*). Várlak!...

(*Fanny a romokon át elszalad: azon van, hogy az attaché nyomát veszítse. - A herceg izgatottan, dühösen jár föl s alá.*)

Zúgjon szívünkön át
Az april vad szeszélye!... Szeressünk!... Rajta
Hát!

(*A zene mind édesebbé válik. Párosával haladnak át a színen a homályt kereső álarcosok.*)

Hiába! Ez a sorsom! Törődjünk bele már!...
Szeressünk!...

(*Rámutat két álarcosra, akik szerelmes-bizalmasan lépegetnek a pad felé.*)

...mint ezek!... Mint valamennyi pár!

(*De hirtelen megrázkódik és egy narancsfa mögé szökken: mert a két álarcos beszélgetni kezd, abban a hitben, hogy egyedül vannak; és ebben a két álarcosban, akikre megvető kézmozdulattal mutatott, fölismeri Mária Lujzát és kamarását, Bombellest.*)

HETEDIK JELENET.

MÁRIA LUJZA, BOMBELLES, - A HERCEG (egy narancsfa mögött).

BOMBELLES (*megkezdett beszélgetést folytatva*).

Nagyon szerette önt?

MÁRIA LUJZA (*kacag*). Nincs más témája?... Kár!

BOMBELLES. Nincs.

A HERCEG (*olyan hangon, mintha fojtogatnák*).

Bombell!... Az anyám!...

BOMBELLES. Szerette?

(*Leül. Bombelles állva marad. Egyik térde a padon.*)

Nem tudom

De azt éreztem mindig, hogy nyugtalanítom.

Még a magas trónmennyezet alatt,

Ott is gyötörte az a gondolat,

Hogy nálamnál kisebbnek született.

Ilyenkor nyájas pillantást vetett

Nejére, hogy leplezze zavarát

S jó Lujzának hívott!... Tudja... hát...

Ilyesmi hat!... Nagyon jól bánt velem!...

S a gyöngédséget én is kedvelem.

Hisz végre is asszony vagyok!

BOMBELLES. Nem végre:

Legelső sorban!...

MÁRIA LUJZA. Ah, Bombell', az égre!

Tagadja tán, hogy van hozzá jogom?

(Könnyedén odavetve.)

Egy szavamat - emlékszem - mily zokon
Vették, mikor Blois-ban Saint-Aulair
A nagy bukást előttem mondta el.
Feküdtem még... és lábam csücske lent
A sima ágy-fán éppen úgy pihent,
Mintha Thomir faragta volna ki:
Kis empir-díszlet ott a mecsidi-
Bútor tövén. Egyszer csak oda pillant
A küldött. Láttam, hogy a szeme villant.
És én mosolygok s ajakamra jön
A kérdő szó: «A lábam' nézi ön?»
- Mert míg szíve a letiport hazán
Csüngött mély gyásszal: nézte igazán!...
Kacér voltam, mi? Nagy bűn, mondhatom!
Asszony maradtam!... S a császári trón
Előre látott összeomlásában
Hódítva győzött szép formájú lábam!

A HERCEG *(futni akarna, de nem tud, mint akinek lidércnyomása van: megkapaszkodik a narancsfába, hogy össze ne rogyjék.)*
Szeretnék futni!... Nincs bennem erő!...

BOMBELLES *(Mária Lujza karjára hajol).*
Karperecében ez a szürke kő?

MÁRIA LUJZA *(gyors érzékenyedéssel).*
Ah, könnyeznem kell... a szívembe csap,
Ahányszor nézem!...

BOMBELLES *(élénken).* Piramis-darab?

MÁRIA LUJZA *(ábrándosan).*
Onnan való, ahol szép Júlia
Szunnyad... s mellette Montecchi fia!

(Sóhajt.)

Eszembe jut...

BOMBELLES *(tiszteletteljesen protestálva).*

Az ég nevére kérem:

Irgalmazzon!... Neippergről ne beszéljen!

MÁRIA LUJZA. Neipperg bosszantja, izgatja magát.
A másikat mért emlegeti hát?

BOMBELLES *(olyan embernek a meggyőződésével, aki vetélytársának inkább akarja Napóleont, mint Neipperget):* Az más!...

(És több kíváncsisággal, mint féltékenységgel.)

Szerette?

MÁRIA LUJZA. Kit?

BOMBELLES. A másikat?

MÁRIA LUJZA. Ah, újra kezd?... Más tárgy nem akad?

BOMBELLES. Ilyen nagy embert kell...

MÁRIA LUJZA. Szeretni?... Nem

A langeszéért senkit, sohasem

Szerettek még! - Elég volt ennyi már ma!...

Beszéljünk most inkább magunkról...

(Kacéran.)

Párma

Nem lesz unalmas?... Szívesen marad?...

BOMBELLES. Féltékeny volt tán?

MÁRIA LUJZA. Leroy urat,

A nagy szabót, azonnal kidobatta,

Mert próba-közben, amikor föladta

A peplumot rám, megigézve állt ott

Ez a művész... és hangosat kiáltott

(Lecsusztatja maga mögött a bő kámzsás-köpenyeget, mely eltakarta kivágott ruháját.)

A vállaim láttára!...

(Gyémánttal rakott vállai előragyognak.)

BOMBELLES *(a férfi kielégített hiúságával és a royalista gyűlöletével).*

Ah, féltékeny?...

Akkor tehát Napóleon ma nékem...

MÁRIA LUJZA *(ijedten körülnéz a nagy indiskrécióval kiejtett név hallatára).*

Hallgasson!...

BOMBELLES *(önelégültsége nőttön-nő.)*

...egyhamar meg nem bocsátna,

Ha szép válláért itt rajongni látna!

MÁRIA LUJZA *(rendre utasító hangon).*

BOMBELL'!...

BOMBELLES *(kéjelegve abban, hogy bosszút állhat a dicsőségen).* Haragvó szemmel nézne rám,
Mert felségednek azt mondom...

(Leül a padra, mellé.)

A HERCEG.

Atyám,

Bocsáss meg, hogy maradtam!

BOMBELLES *(nézegeti a divatos hajfonadékot, mely Arlesienne-fejkötő módjára díszíti Mária Lujza fejét).* ...haját ma

Úgy viseli, mint egy provánszi lányka,

De sokkal szebb, mert sokkal szőkébb... sokkal!

MÁRIA LUJZA *(elgyöngyülve).*

Károly!...

BOMBELLES *(a válla fölé hajolva).*

Dühöngne, hogy mély, hosszú csókkal...

(De mielőtt ajkai Mária Lujza vállát érintenék: a reichstadti herceg nagyot kiáltva előront, torkon ragadja, ellöki a padról és földhöz vágja Bombellest.)

A HERCEG. Nem! Nem! Megtiltom! El... Lóduljon ön!

(Visszahátrál: dőbbenve ámul azon, amit tett: kezével végigsimítja homlokát és egyszerre:)

Ah, meg vagyok már mentve!... Köszönöm!...

MÁRIA LUJZA *(ájduldozva)*. Ferenc! Ferenc!

A HERCEG. Megmentve!... Milyen áldás!...

Mert tudja meg, hogy ez a bűsz kiáltás

Nem az enyém volt!... Se' a kéz, mely támadt!...

Én... én tiszteltem mindig az anyámat, -

Szabadságát is!... Ő volt hát!... Ah, ő

Robbant ki most, a bennem rejtező!...

Ő büntetett, ő tiprott, senki más!

Tudja, mi volt ez? Korz-kirohanás!

BOMBELLES *(aki fölállott, egy lépést tesz a herceg felé)*. Uram!...

A HERCEG *(fagyos méltósággal hátrál)*.

Önnel nem állok szóba! Érti?

(Bombelles megáll. Érti, hogy nem kérhet elégtételt. A herceg anyjához fordul, mélyen meghajlik előtte).

Felséges asszony, ha szavam nem sérti:

Pármában önt a Sála-palota

Már várja régen!... Menjen hát oda,

S éljen békével, éljen boldogan!...

A kastélynak két tágas szárnya van:

Színház és templom! Ön a közepén

Tartson egyensúlyt - ezt ajánlom én -

Isten s világ közt! - Mélyen tiszteltem!...

MÁRIA LUJZA *(remegő hangon)*.

Fiam!

A HERCEG. Ön asszony... és van joga - nem

Tagadhatom - hogy csak asszony legyen!

Tegye boldoggá fényes szerepe

A palotában!... Ám ismerje be

- És nagy, dicső férjének ez legyen

Bús bosszúja az ifjú özvegyén,

Ki gyászruháját nem becsülte meg -

Ismerje be, hogy hódoló tömeg

Azért rajzik csak ön körül, mivel

Örök nimbuszal ő ruházta fel!

Azért hódít szépsége, szőke bája,

Mert egykor ő volt a világ királya!...

MÁRIA LUJZA *(legérzékenyebb oldalán találva)*.

Nem hallgatom tovább!... Bombell', jerünk!

A HERCEG.

Tessék Pármába menni!... Ég velünk!...
Én meg vagyok már mentve!... Köszönöm!

MÁRIA LUJZA (*kifelé indul; Bombelles utána*).
Adjó, uram!

A HERCEG (*mozdulatlanul áll, rájuk se néz*).

Kéz, melyről ide fönn

Lehullt a gyűrű... mely jéggé fagyott
Alant a sírban... ó te elhagyott
Nemes kéz, mely tartottad homlokát,
Mikor, szegény, könnyezve dőlt le rád,
Mert én nem voltam a fia! Te kéz,
Te csupa áldás, csupa szenvedés,
Én árva-lelkem símogatója te:
Csókollak sírva, Jozefin keze!

MÁRIA LUJZA (*e név hallatára megfordul és igazi asszonyos gyűlölködéssel*).
Mit!... A kreól-nő!... Tudd meg: Malmaisonban...

(*Az ember érzi, hogy ez a nő most mindent kitalál*).

A HERCEG (*rettentő hangon*). Csönd!...

(*Mária Lujza megdöbbenve hátrál; hallgat; és a herceg nevesen folytatja*.)

Ha való ez: annál több okom van,
Hogy hű maradjak! Annál több okom!...

(*Mária Lujza jobbfelé megy és a bált Bombelles-lel együtt ott hagyja. - A herceg marad, egészen átalakulva, emelt fővel, indignációtól és tetterőtől remegve; - megmentve, ahogy az imént mondta. Már nem az, aki pár perccel előbb volt; unalom és kéjvágy keveréke, beteges, bájos szőke gyermek; most megint a heves, a fájdalomtól zaklatott ifjú. Ebben a pillanatban Metternich visszatér, befejezve a Sedlinskyvel folytatott társalgást.*)

NYOLCADIK JELENET.

A HERCEG; METTERNICH és SEDLINSKY néhány pillanatig;
azután ELSSLER FANNY.

METTERNICH (*elégedett hangon, Sedlinskyhez*).

Dacát megtörtem!... Ifjú gögje rom!...

(*De meglepetten fölkiált, amikor észreveszi a szilárd tartású herceget, aki a mult éjszaka fetrengeni látott egy tükör előtt.*)

Ön itt?

(*A herceg köpenye lecsúszott, amikor Bombelles-re rohant. Metternich látja osztrák ezredesi egyenruháját és megütődve teszi hozzá.*)

És ebben az egyenruhában?

A HERCEG.

Álarcos-bálra mindig maskarában
Kell jönni!...

SEDLINSKY *(halkan Metternichhez).*

Gőgjét a kegyelmes úr
Szétzúzta tegnap... ám arcátlanul
Merész maradt még romjaiban is!

METTERNICH *(elfojtja dühét és tréfálkozni próbál)*

Miért vonult e félhomályba kis
Ezredesünk?... Kiről ábrándozik?

A HERCEG.

A kis káplárról!...

METTERNICH *(kitörő félben).* Addig teszi, míg...

(Fékezi magát. Sedlinskyhez.)

Futárok várnak! Sürget az idő!...

(Távozik jobbfelé, a rendőrfőnök karján. Fogcsikorgatva dünnyögi:)

Kezddhetjük újra!

ELSSLER FANNY *(visszajött az imént. Amint látja, hogy Metternich Sedlinskyvel együtt kiment, gyorsan közeledik és suttogó hangon a herceg háta mögött).* Herceg...

KILENCEDIK JELENET

A HERCEG, ELSSLER FANNY. ÁLARCOSOK átvonulása.

(Visszafordul. Megismeri az álarcos asszonyt, akinek megígérte, hogy várni fogja.

Tűrelmetlenül tovább megy). Ez a nő!

Megint!... Nem! Nem!... Hiába jött ide!

Nem akarok...

FANNY *(csúfondárosan, álarcát pillanatra megemelve).* Megszökni?

A HERCEG *(meglepetten fölkiált).* Fanny!... Te?...

(Más hangon és közeledve hozzá).

Megszökni? És hogy?

FANNY *(szemével az átsétáló párokra kacsint).*

Rajta, hercegem,

Színlelje most, hogy udvarol nekem!...

Komoly dolog... Figyeljen minden szóra.

És mosolyogjon folyvást a csacska dominóra.

(Negédesen, szól hozzá.)

Cousineja itt van!...

A HERCEG *(nagyon meghatva, de közönyt színlelve).*

Ó?...

FANNY. Itt.

(A herceg kezét megfogja és a szívére teszi.)

Nézzé, kérem

Lüktet, dobog, akár egy premiéren!

- Fehér ruhád van rajta. Az a frakk,

Melyben a büszke sasfiók olyan

Mint egy sirály!... Fej-forma és alak

Hozzád hasonló. Úgy néz, komolyan,

Mint te. De most, hogy fekete haját

Arany szökére változtatta át:

Téged lát benne valamennyi szem.

A tükröt is rászédné, azt hiszem!

Tehát a míg

(Balra mutat, a kis színház kapujára.)

«Mihály s Krisztina» bent

Előadódik: te hamar köpenyt

Cserélsz grófnőnkkel...

A HERCEG (észbe kap). Álruhát kapok!

FANNY. Eltűnsz azonnal...

A HERCEG. Aztán jönni fog

Az álherceg!

FANNY. Jön!... Azután pedig

Nagy garraal megy ki!...

(A bal-kijáráásra mutat.)

A HERCEG. Ott künn követik

A rendőr-kémek, akik engem várnak,

S helyettem most az ő nyomában járnak...

FANNY. Schönbrunnba megy...

A HERCEG. Bezárkózik szobámba...

FANNY.

Elalszik mélyen s mire nagy-sokára

Fölébred holnap...

A HERCEG. Én már messze járok!

- De...

FANNY. Van de is...

A HERCEG. Van egy veszélyes árok!

Ha hercegünket megszólítja egy

Szerelmes, szép maszk, amikor kimegy?

FANNY.

Nincs rá eset. Nem tartja senki fel.

Mint egy balettet, úgy rendeztük el.

Tizenkét mályva-dominó fogadja

Kellő sorrendben. Kézről-kézre adja

Ez a mosolygó, fecsegő, kacér
Asszony csapat, míg a küszöbre ér.
- Mint egy fehér toll-lapdát az ütők,
Akkép röpítik egymáshoz a nők
Képmásodat. Jól van kifőzve, mondd?

ÁLARCOS CSOPORT *(átrohan hátul. Üldöz egy farkasfejű álarcost)*. Ki ez a farkas?

A FARKAS *(visszafordul üldözői felé)*. Hú!...

(Eltűnik a fák közt.)

A CSOPORT *(most egy udvari bolond után iramodik, aki nagy bakugrásokat csinál)*. S ez a bolond?

A BOLOND *(fut és csörgő botját rázza)*.
Cin! Cin!

(Mindnyája hahotázva kiszalad.)

FANNY *(folytatólag a herceghez)*.
Aztán kimégy a parkon át.

A HERCEG. A Hietzingi kapun?

FANNY. Nem!

A HERCEG. Merre hát?

FANNY.
Vigyázzunk!... Jönnék! - Nézzen most uram,
A legyezőmre...

A HERCEG. És mért?

FANNY *(kacérul legyezve magát)*. Rajta van
A park terv-rajza!... Látjuk az utat?
Vörös-szín. Íves. Ha tovább kutat:
Fehér kis kocka, zöldes-színű pety
A márványt és a fákat jelzi!... Megy...
Most balra fordul. Itt nem bukkan őrré.
A fácános mentén halad előre...

A HERCEG *(szeme a legyezőn)*.
E sok rovás?

FANNY. Mind fölfelé mutat

- Aztán lemenve, a szökőkutat,
A nagy tritont most megkerüli ön,
S e kis kapun itt mint császár kijön!
Megértettük?... A legyezőt bezárom!...

A HERCEG *(lázas örömmel)*.
Császár...

FANNY *(tréfálva)*.
Igen!... Díszhintó a határon!
A koronázás fényes, nagy batárja!

A HERCEG. S a kapunál?

FANNY. Ott egy bérkocsi várja!

A HERCEG. Mi?

FANNY. No ne féljen!... Pompás lovakat
Fognak beléje!

A HERCEG. És ez a fogat?...

FANNY. A randevú helyére vágat el!...

A HERCEG. Hová?

FANNY Bizony, kissé kerülni kell!...

Két óra-járás: a wágrámi-tér!

Grófnőnk kívánja!...

A HERCEG (*mosolyog*).

Bonaparte-vér!

- S Prokesch?

FANNY. Az ott lesz. Már írtam neki.

A HERCEG.

És Flambeau?... Vajjon, hogy' jut oda ki?

Meglátom-e?

FANNY. Ki tudja? Türelem!

(Beszélgetve a szín baloldalára vezeti. Ezen az oldalon, repkénnyel befuttatott nagy antik urna tövén, hosszú fűszálak közt omladékhalmoz hever. Mohhal kipárnázott oszloptöredék ülést kínál; és - laposan fekvő, kődarabhoz hasonló dombormű közelében - csonka szobor szakállas, roppant feje mereszti fehér szemüvegét és feketélő szájnyílását.)

Várjunk. - A hold szépen süt odafenn.

Üljünk le itt. Ön azt az oszlopot

Foglalja el...

(Rámutat az oszloptöredékre.)

én ezt a vén, kopott

Kő-istent... ezt a nagy Neptún-fejet.

(Komikus reverenciával a kőfejhez.)

Megengeded, jó Neptún, hogy helyet

Foglaljak itt?

A NEPTÚN-FEJ (*mély, síri hangon*).

Tessék leülni!

(Fanny ijedten visszahőköl és a fej kedélyesen folytatja).

Ám

A hangyákra vigyázzon, kis babám!

FANNY (*a herceg karjai közé menekül*).

A fej beszél, irgalmas Istenem!

A HERCEG (*egyszerre észbe kap*).

Ez a nyílás... ah, jól emlékezem...

A dudva közt még látom a nyomát...

Itt másztunk ki...

A HANG *(nyugodtan)*. Egy hangyabolyon át!

A HERCEG *(odahajlik az omladékhalmafra és tolja félre a bozótot)*.
Flambeau!

TIZEDIK JELENET.

A HERCEG, FANNY, FLAMBEAU, egyelőre láthatatlanul. - Künn álarcosok.

FLAMBEAU hangja, *(kedélyesen)*.

Robinson elrejtett lyukában...

ÁLARCOSOK CSOPORTJA *(kerget egy pojácát a szín háttérében)*. Hajrá!...

FANNY *(hirtelen előre hajlik és kezét Neptún szájára teszi)*. Csitt!... Maszkok!...

ÁLARCOSOK CSOPORTJA *(kiszalad)*.

Bravó!

(Hangjuk távolba vész.)

FLAMBEAU hangja *(a legnagyobb nyugalommal fejezi be a mondatot)*.

...egy magában!

A HERCEG. Mit!... Tegnap óta...

FLAMBEAU *(még mindig láthatatlan)*.

Itt pipázok szépen!

A HERCEG. E lyukban?

FLAMBEAU. Ezt jól megcsináltad!... Éppen

Olyan jól, mint az, aki hajdanába'

A medvebőrös kucsmát föltalálta.

A mameluk Pénteknek hívja!

A HERCEG *(nézegeti a mohos kődarabokat)*.

Nézem,

De már a giz-gaz fölverte egészen...

Nem látom tisztán!

FLAMBEAU. Jobbra, az ebadtát!

Ott, ahová most fújok egy kis vattát!...

(És a laposan heverő kődarab nyílásán keresztül bodorfüst gomolyog a csöndes levegőbe.)

FANNY *(mutatja a füstöt a hercegnek)*.

A kis Vezúv!...

A HERCEG *(a kő felé hajolva, leverten:)*

Untad magad?...

FLAMBEAU *(füstfelhőt eregetve válaszol)*. Halálra!

De

(Füstgomoly.)

megmondtam,

(Füstgomoly.)

hogy eljövök a bábra!...

FANNY *(nyugtalanul néz körül).*

Ha meglátják, hogy egy nagy füstgomoly
Beszél velünk!

FLAMBEAU. Jaj!

A HERCEG. Nos, mi az?

FLAMBEAU. A boly
Támad megint... a hangya hadsereg!
Jaj!... Tegnap óta - Isten verje meg-
Folyvást csatázunk!... Ők százezren vannak,
S nekem pipám van!

(Hallik, amint nagyokat fúj.)

És ha rám rohannak:

Borzasztó füsttel...

FANNY *(kacagva).* Ágyúzod le őket!...

FLAMBEAU *(közelebb jön a hangja).*

Egy pillanatra - hogyha léhűtőket
Nem láttok itt - kidugnám a fejem!

A HERCEG *(miután körülnézett és meggyőződött róla, hogy senkisé sem jön).*

Dugd!

(A kő egyik lapja lassan fölemelkedik, hozzátapadó repkényt, moszatos fűvet vonszolva magával és a Robinson-lyuk nedves homályából egy titokzatos, nevetséges Flambeau tolja ki a féltestét, akinek az uniformisa penész-zöld, a bajusza csupa fűszál, az orra homokos, a szeme vidám.)

FLAMBEAU *(miután a nagy követ fölemelte: siri hangon gyújt rá egy akkoriban divatos, széltében énekelt operaáriára).*

Ó apácák!...

A HERCEG és FANNY *(rohamosan).* Csitt!

FLAMBEAU *(a kis földalatti nyílás mohos párkányára könyököl).*

Dicső verem!

Úgy nézhetek ki, mint aki saját
Sírából pislog!...

A HERCEG. Flambeau!... Még ma hát!
Megtudtam mindent Fannytól!...

FLAMBEAU. Derék!
Csak Metternichtől óvja meg az ég!

A HERCEG. Már nincs itt. Elment.

FLAMBEAU *(élénken).*
Hála, szent atyám!...
Hisz akkor itt nem ismer senki rám!

FANNY. Nincs baj!...

FLAMBEAU. Metternich elment? És nekem
Nem mondta ezt azonnal, hercegem?

A HERCEG. De...

FLAMBEAU.

Hagyta, hogy forogjak itt magam,
Amig merevvé válik a nyakam?

FANNY *(hirtelen)*. Álarcosok!

(Flambeau visszabújik a lyukba. - A színpadot maskarák lepik el, akik körtáncot lejtenek egy nagy szakállú mágus körül).

ÁLARCOSOK *(találgatják, ki rejlik a hosszú szakáll mögött?)*

Ez Sándor! - Én Zichyt

Gyanítom! - Nem! nem! - Várj csak egy kicsit

Megmondom: Thalberg! - Nem, Thalberg arab

Ruhában mászkál! - Nem, nem! Hamarabb

Tán Jósika!...

(De a mágus hirtelen lekuporodik és két álarcos összefont keze alatt kirohan. Nagy kiabálás.)

Elillant!... Vissza kell
Azonnal hozni!...

FLAMBEAU *(fölemeli a követ, mint egy krampusz a skatulyája födelét)*. Már elmentek?

A HERCEG és FANNY. El!

FLAMBEAU. Akkor tehát...

(Nyugodtan kilép a lyukból és kihúzza belőle a puskáját, a medvebőrös süvegét.)

A HERCEG és FANNY. Mi?

FLAMBEAU *(a követ visszahengeríti a helyére)*.
Csukjuk be a vermet!...

A HERCEG *(megréműlve)*.
Ha meglátnak, mi lesz? Nagy ég!

FANNY. Kegyelmet
Ne várj!... Bujj vissza rögtön!...

FLAMBEAU. Hogy mi lesz,
Ha meglátnak?

(A maskarák visszajönnek hátul.)

EGY ÁLARCOS *(meglátja Flambeaut-t és lelkesen)*.
Hohó! Nagy ötlet!... Ez
Mint vén gránátos jött ide!

FLAMBEAU *(a herceghez és Fannyhoz)*.
No tessék,

Ez lett belőle!...

A TÖBBI ÁLARCOS *(Flambeaut látva mind megáll)*.
Méltó, hogy lefessék! -
Bravó! - Jeles! -

FLAMBEAU. Most már nyugodt vagyok!

(Fölteszi a süvegét és szájába veszi a pipáját. - Ebben a pillanatban megtelik emberrel a színpad. Mindenki jön a bálból, mert a színház csöngettyűje szól és egy lakáj a bejárat lombos ágaira színlapot akaszt, ezzel a főlírással:

MIHÁLY és KRISZTINA
Vaudeville egy felvonásban.
Írták: EUGÉNE SCRIBE és HENRI DUPIN.

(Az álarcosok nagy része, mielőtt belépne a színházba, megáll és nézegeti Flambeaut.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, majd lassankint VALAMENNYI ÁLARCOS,
LAKÁJOK, TERÉZ, TIBURCE stb.

BUFFÓ *(Piperkőchöz)*. Láttad?

PIPERKŐC *(álmélkodva)*. Mesés!

(A herceg kissé odább ment Fannytól és Flambeautól, akit egy pillanat alatt körülvesznek.)

ARLEKIN *(közelről nézi)*. Fülében, hogy' ragyog
Az aranyos kis karika!... Csodás!

KIS SZATANELLA *(szintúgy)*.
S a nagy szemöldök!... Remek alkotás!...

(Lábujjhegyre áll, hogy a bozontos, sűrke szemöldököt megtapogassa. Flambeau visszahőköl.)

FLAMBEAU *(súgva Fannyhoz)*.
De mit vegyek föl, hogy ha kimegyek?

FANNY *(ruhatári számot húz ki a keztyűjéből és átadja Flambeaunak)*.
A Gentz úr száma...! Pompás köpenyeg!

KIS MARQUIS *(Flambeauhoz)*.
Adj Isten, medve!

FLAMBEAU *(udvariasan)*. Kérem!... Örülök
Hogy van szerencsém!...

BOHÓC *(mustrálja Flambeaut)*. Ki ez a kölök?
Vizsgálgom, - de úgy látszik, hiában...

(Közelebb megy hozzá és tréfás hangon.)

Hol szolgáltál?

FLAMBEAU. A nagy ármádiában!

(Kacagás.)

FLAMBEAU *(félre)*. Nem volt ilyen kedvük, amikor
Páholtuk őket!...

KÜLÖNBÖZŐ KIÁLTÁSOK (*Flambeau-t lépegetni látva*).

Föltámad a kor! -

- Vernet Horácnál látsz ilyen fejet! -

Valódi Raffet! Charlet fest ilyet -

EGY LANDSKNECHT (*hozzá megy és az uniformisát tapogatja*).

Milyen kopott!... Milyen poros!... Derék!...

Ki a szabód?

FLAMBEAU. Bizony már régi cég.

Kettős. Két testvér: Harc és győzelem!

LANDSKNECHT. Ah, úgy!?

FLAMBEAU (*visszalépve*).

Biz úgy!... Biztos, hogy maga nem

Dolgoztat ott!...

BOHÓC (*utána megy*). De hiszen ez Zichy!

(*Kezet nyujt Flambeau-nak.*)

Ej, kedves grófom...

(*Visszahőköl, mert Flambeau bodorfüstöt fúj a szeme közé.*)

FLAMBEAU (*mentegetődzve mutat a pipájára*).

Pélpám, a kicsi!

(*Kacagás.*)

BOHÓC (*a többiekhez*).

Hamis a nyelve, mint a szája... mi?

FLAMBEAU (*dudol*).

Muszkaföldön áztunk, fáztunk,

Mégis vígan madarásztunk!

FLÓRENCI FŐNEMES (*nevetve*).

Valóban pompás!

(*Hozzálép és karonfogja.*)

Orrocskánk, komám,

Ott elfagyott!...

(*Kacagás.*)

FLAMBEAU. De a szemünk nem ám!

(*Dudol.*)

Ördögadta kis kabátja,

Mind részeg lesz, aki látja!...

ARLEKIN (*a másik karját fogja meg és finoman*):

Tehetnénk rá kis kerekecske foltot?...

(*Kacagás.*)

FLAMBEAU. A hányszor látta, ön kereket oldott!

(*A nevetés elsavanyodik.*)

TÖBBEN *(kissé fanyarul)*.
Tréfás!...

LANDSKNECHT (*langyosan*). Hű!

BOHÓC (*hidegen*). Pontos!... Történeti színt ad
Mindennek!...

ARLEKIN (*halkan a többiekhez*). De hiányos a tapintat.

(A színház felé tereli őket, ahová lassankint valamennyi belép. A színpad elnéptelenedik. Elssler Fanny közelebb megy a herceghez és mohó pillantással nézi a kis kapuhoz sétáló utolsó álarcosokat.)

FANNY (*a herceghez*). Amint bementek...

FLAMBEAU (*stentori hangon nógatja a késlekedőket*).
Tessék!... Lépienek be!...

FANNY. Unokahúgát elhozom sietve!...

(Ebben a pillanatban jön a lakáj, akit a herceg megbízott, hogy levelet vigyen a kastélyba és gyorsan közeledik a herceghez.)

A HERCEG. Mi az?

FLAMBEAU (*hátsul*). Csak tessék!

LAKÁJ (*a herceghez*). Értesítve van
A palota, hogy fenséges uram
Ma éjszaka ott künn kegyeskedik
Meghalni...

(Kimegy.)

FANNY (aki hallotta: mit mondott a lakáj).
Hol?...

A HERCEG *(hirtelen és súgva Fannyhoz).*
Ah, azt mondtam nekik

- Ezt elfeledtem! - hogy vadászlakomban
Töltöm az éjjelt!... Értesítsd hát nyomban
A grófnőt!... Kérd meg: háljon ott helyettem!

FANNY. Meglesz! Jövünk azonnal mind a ketten!
Maradj itt!...

(A bal-háttérben el. A bálból jövő utolsó álarcosok közt van Tiburce és Teréz.)

FLAMBEAU (a színház küszöbén).
Tessék!...

TIBURCE *(Terézhez, a színházra mutatva).*
Ön nem megy be?

TERÉZ. Nem!
Elutazom!...

TIBURCE (*üdvözli*). Ég önnel!

(Bemegey a színházba. Teréz a jobboldali kijáróhoz indul.)

A HERCEG (észreveszi). Istenem,
Légyottra megy?... Elállom az utat!...

(Teréz felé megy, hogy figyelmeztesse.)

TERÉZ!...

(A leány megáll a küszöbön és a hercegre néz. A herceg mást gondol és magához intézi a szavakat:)

De nem!... Édes lesz a tudat,
Hogy gyöngé volt... hogy rászánta magát
A kedvemért!... Menjen!...

(És Terézhez, gyöngéd, szerelmes hangon.)

Ma este hát!

(Teréz szó nélkül távozik.)

TIZENKETTEDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU, FANNY, A GRÓFNŐ.

FANNY (visszatér. Flambeau-hoz).
Hol tartanak? A perc immár jelen!

(Flambeau belép a színházba. Fanny int a háttér felé és egy álarcos fiatal ember jön elő, széles, barna köpenyben.)

FLAMBEAU (kilép a színházból).
Sok dáma sír. Bánatjuk végtelen,
Mivel Szaniszló bús és lengyel!...

(Visszamegy a színházba.)

FANNY (a herceghez). Itt.
A grófnő, herceg!

(A fiatal ember leveti az álarcot. A grófnő áll előttük. Szőkére festett haja szakasztott úgy van vágva és fésülve, mint a hercegé: rézsutos választék, nagy csimbók a homlokon. Odamegy unokatestvéréhez; széttárja köpenyét: karcsú természetén fehér egyenruha; teljesen azonos a herceg uniformisával.)

A HERCEG. Látok valakit
Az éjben, aki én magam vagyok!...
Szemközt velem saját arcom ragyog!...

(Fanny lesben áll.)

A GRÓFNŐ. Napóleon, jó estét!

A HERCEG. És neked,
Napóleonn'!

A GRÓFNŐ. Szívem nem reszketett.
Nyugodt vagyok. S te?

A HERCEG. Arra gondolok,
Hogy értem ön - - irtóztató dolog!

A GRÓFNŐ (*gyorsan*).
Ó, nem önért!...

A HERCEG. Ah?

A GRÓFNŐ. Hogy nevünk a trónon
Ragyogjon újra!

A HERCEG (*mosolyogva*). Délceg amazónom,
Érc-pajzsodat ugyancsak rázod!...

A GRÓFNŐ (*büszkén*). Ó
Nem volna oly szép, tisztán ragyogó,
Ha szerelemből tenném!

A HERCEG (*közelebb megy hozzá*). Ez a szó
Eszembe juttat valamit: ma este,
Vadászslakomban... ha talán keresne
Valami nő...

A GRÓFNŐ (*összerázkódva*). Tudtam!...

A HERCEG. Mondd el neki:
Miért futkottam a világba ki...
S esküdj meg...

FLAMBEAU (*megjelenik a színház küszöbén*).
Hallgat a vén katona...

FANNY. Jó, jó!... Eredj csak!...

FLAMBEAU (*visszamegy a színházba*)... nem morog soha!

A HERCEG.... Ha eljön: később megmondod nekem!...

A GRÓFNŐ. Trónt kellene foglalnod hercegem,
S egy női szív foglal le?

A HERCEG. Ah, mivel
Császár leszek, császári trónra kell
Fölhágnom holnap: látod, épp azért
Becsülöm úgy e szívet még ma!...

A GRÓFNŐ (*durván*). Mért,
Mért éppen ezt?... Fogják szeretni mások!

A HERCEG. De akiket tán külső csillogások
Szédítenek... amíg ő dísztelen,
Dicsőség nélkül buknék itt velem;
Akit - ha eljön - csak vigasztalás
Hoz e fehér légyottra, semmi más!

A GRÓFNŐ (*vállat von*).
Fog még szeretni másokat!...

A HERCEG. De tán
Sosem lesz többé nő-személy után

Ily forró vágyam más légyottokon!...
Így várni többé sohasem fogom
A kedves nőt, epedve végtelen',
Mint ott, ahol nem is leszek jelen!

A GRÓFNŐ *(bosszusan)*.
Hogy' meg van hatva!

A HERCEG. Jobban meg leszek,
Ha öntől, húgom, később hírt veszek,
Hogy eljött! Eljött!...

FLAMBEAU *(a küszöbön)*. Hah, sietni kell,
Mert szemforgatva épp most énekel
Ezredeséhez!...

(A herceg és a grófnő gyorsan fölteszik az álarcot.)

A GRÓFNŐ *(leoldja barna köpenyét. A herceg is a maga ibolyaszínű dominóját)*. Gyorsan öltse fel!

FLAMBEAU *(néz, nem jön-e valaki a színházból)*.
Bátran!... Vigyázok jól a mamlaszokra!

(Kihúzza puskájából a vesszőt és ünnepélyesen fölemeli.)

E bűvös pálca erejénél fogva...

A GRÓFNŐ *(Flambeauhoz)*.
Csodát művelhetsz!... Holnap Cézár lessz ő!

FLAMBEAU. Meghiszem azt!... A pálcám puskavessző!...

(A reichstadti herceg jobbfelől áll. A grófnő baloldalt. Egyszerre veszik le magukról a köpenyt. Pillanatilag, éppen a fehér villanásban, két reichstadti herceg áll a néző előtt. De a csere gyors, a herceg beleburkolódik a barna köpenybe, fölhúzza fejére a kámzsát: a grófnő hanyagul félvállra veti az ibolyaszínű dominót, hogy jól lássák a fehér uniformist és a rendezes csillagot: hajadonfőtt marad, hogy lássák a szőke fürtöket. És már csak egy reichstadti herceg áll a néző előtt: a színpad baloldalán.)

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK. AZ EGÉSZ TÁRSASÁG.

FLAMBEAU *(fülel a színház felé, ahonnan taps és egyéb zaj zsidong ki.)*. Jönnék!...

(A herceg elmegy a grófnőtől. Lármás zene harsog. A színpad egyszerre fényes lesz. Mert lakájok jönnek mindenfelől, akik narancsfákat gurítanak maguk előtt s a narancságak tele vannak apró, sugárzó lámpával. Valamennyi zöld kádra két deszkalapot helyeztek. A deszkalapokon csipkés asztalkendő. A kendő közepe lyukas. Ebből a lyukból nyúlik föl a narancsfatörzs. Valamennyi asztalkán pompás teríték, melyre ragyogó fény árad a föléje magasodó fáról. Ezüstös edények, kristálypoharak. Tömérdek virág. Egész falka púderes hajú lakáj, akik szempillantás alatt négy könnyű széket állítanak minden caisson elé és a kezdettől fogva látható két narancsfát éppen úgy fölszerelik, mint az újonnan jötteket. - E közben valamennyi álarcos kitódul a színházból, farandolt lejtve, összefogott kézzel, a zenekarban csattogó galoppnak a dallamára. Amint látják a Metternich meglepő ötletét: lelkes kiáltás tör ki

belőlük. A hosszú, táncoló lánc - elől a főhercegnő és a francia attaché - kígyózva kering a narancsfák körül. Az általános kacagásból, vihogásból, kiabálásból körülbelül ezek a szavak válnak ki érthetően:

*Ah, a narancsfák! - Itt lesz a vacsora! -
Szoknyám lehágja! - Hopp, hopp! - A fák egész sora! -
Táncoljunk! - Körbe, körbe! Ah báróm, édesem! -
Csak rajta! - Hopp, hopp! - Marquis, fogja meg a kezem!
Gyorsabban: - Még gyorsabban! - Ma este meg sem állunk!
Vigyázzanak: egy, kettő... háromra szerte válunk!
Most - három!*

(És a farandol szétbomlik.)

MIND *(az asztalkákhoz rohannak, hogy elhelyezkedjenek).* Hurráh!

FANNY *(a herceghez. Rámutat a grófnőre, aki baloldalt áll, az első színpal közelében s akit egy pillanat alatt mályvaszínű dominók vesznek körül).*

Nézze!... Körül van fogva már!

A MÁLYVA-DOMINÓK *(kacérkodnak az álherceg körül, nehogy valaki más közeledjék hozzá).*
Ó herceg! - Főúr! - Fenség!

GENTZ *(az öreg gavallér féltékenységevel pislant feléjük).* Mind csak utána jár!

ÁLARCOSOK *(hivogatják egymást, hogy együtt vacsoráljanak).*

Hé! Ide Zichy! - Sándor! - Minna, maradjon nálunk!

COLOMBINE *(akit Minna-néven szólítottak, leül közéjük).* Mi árult el?

POLICHINELLE. E gyöngysor!

BOHÓC *(nézegeti a feje fölött lógó apró narancsokat).*

Narancs vizet csinálunk

A csemegéhez!

EGY MÁLYVA-DOMINÓ *(turbékoló hangon az álherceghez).* Fenség!

MEDVE *(aki letette a fejét, hogy kényelmesen vacsorálhasson, olvassa az étlapot).*

A Duna és a Volga

Ad kecsegét, halikrát!...

A FŐHERCEGNŐ *(ide-oda jár és elhelyezi a vacsorázókat).*

Meyendorff Mimi, Olga;

Egy asztalnál...

(Mindenki leül, kivéve a grófnőt, aki még mindig ott áll baloldalt és egy mályva-dominóval enyeleg. A herceg - folytonosan szemmel tartva onokatestvérét - Fannyval és Flambeauval ül egy narancsfá alatt. - Kacagás. Lárma. A vacsora kezdődik.)

GENTZ *(fönláll, pezsgős pohár a kezében).*

Szép hölgyek és uraságok!

(A vacsorázók egy része csöndre inti a társaságot.)

A HERCEG *(látja, hogy a grófnő egy lépést tesz jobbfelé).*

Itt

A szörnyű pillanat!...

TÖBB VACSORÁZÓ. Hallgassunk Gentzre! Csitt!

GENTZ. *Az első tósztot annak szentelem...*

A HERCEG. Távozni készül...

GENTZ. *...aki nincs jelen!...*

*Aki virágot, pezsgőt, muzsikát
Adván nekünk, eltüntette magát,
Hogy dolgozzék, hogy asztalához álljon,
És reggelig sürgönyöket diktáljon!*

(Taps. A grófnő él az alkalommal, hogy mindenki Gentzre figyel és az asztalok közt indul a kijáráshoz. Amint halad - a herceg szórakozott magaviseletét utánozza és olyanformán, mint aki épenséggel nem siet - minden asztaltól egy mályva-dominó kél föl, egy ideig kíséri, kötekedik vele és csak akkor hagyja ott, amikor egy másik mályva-dominó kaparítja magához kacér nevetéssel.)

FANNY *(szemmel kíséri és halkán a herceghez)*

Hanyag járását eltanulta jól!...

GENTZ *(emelt hangon folytatja).*

Első hab-gyöngyöd, pezsgő, neki szól!...
Urunk, Metternich, osztrák és spanyol
Öröklő herceg, - császár kamarása, -
A nagy kancellár, akinek nincs mása! -
Titkos tanácsos, - Daruvár ura...

FANNY *(egyre nézi a grófnőt, aki mind jobban közeledik a kijáráshoz). Kíséri lassan hölgyeink kara...*

Nyugodtan lép!...

GENTZ. *Portella hercege,*
Szent Anna-rend híres lovagja...

A HERCEG *(súgva Flambeauhoz, akinek a kezét görcsösen szorítja).*

Vén fecsegő tudtán kívül nekem

Segít most!

GENTZ. *...És mint csillag az égen,*
Úgy függ szivén az Elefánt, a dán,
És a Szeráf, a svéd-rend!... Azután
A szín-aranyból készült gyapju...

FLAMBEAU *(súgva).* *Ég!*
Csak volna vagy harminchat címe még!

GENTZ. *A szép-művészetek kurátora...*

A HERCEG *(lázasan, szemeivel a grófnőre tapadva, aki folyvást előre megy).*

Ily vontatottan nem járok soha!...

Nem!... Túloz!...

GENTZ *(növekedő lelkesedéssel). Mágnes, örökös...*

A HERCEG *(egyre izgatottabb. Látja, hogy a grófnő megáll egy mályva-dominóval, egészen közel a kijáráshoz).* *Miért*

Állott meg... most, hogy a küszöbre ért!...

Mit vár?

GENTZ. *Igen, kiáltom lelkesedve;
A Harmadik Károly-rend, Sólyom, Medve,
Oroszlán-rendek nagy-keresztését...*

(Megáll és törli a homlokát.)

Pfű!... Pfű!...

JOBBDALI SZOMSZÉDNŐ *(a másikhoz, aki Gentz baloldalán ül).*

Elájul!... Szentem, bontsa szét

A legyezőt!...

(Komikus buzgósággal legyedik Gentzet kétfelől.)

GENTZ *(magához tér és nagy emfázissal befejezi).*

...Máltának hős lovagja,

S több tudományos társaságnak tagja:

Sokáig éljen!

ÁLTALÁNOS LELKESEDÉS. *Éljen!*

(Mindenki föláll. A poharakat összekocintják. A grófnő az utolsó mályvadominóval a kijáráshoz érkezett; lábával a küszöbön, fecseg és idegesen nevetgél, pillanatig haboz, attól félve, hogy gyors távozása elárulhatná, kezet csókol a mályvaszínű dominónak, búcsúzás jeléül.)

FLAMBEAU *(halkan a herceghez, aki már nem mer odapillantani).*

S ez alatt

Álhercegünk szépen tovább halad!...

A FŐHERCEGNŐ *(aki egy pillanat óta szemmel kíséri az álherceget, - fennhangon, a helyéről).*

Franc, távozol már?

(A grófnő tántorog. Kénytelen odatámaszkodni a rácshoz, hogy el ne essék.)

A HERCEG *(súgva).* Minden elveszett!

FLAMBEAU. Mennydörgős mennykő!...

A FŐHERCEGNŐ *(föláll és a grófnő felé indul).*

Add csak a kezed!

FANNY *(elrémlve).* A főhercegnő nincsen beavatva!...

A FŐHERCEGNŐ *(már ott van a grófnő mellett).*

Franc

(Kezet nyújt neki és szelid szemrehányással.)

Bántottál!... Volna okom haragra,

De én...

(Megrázkodik, mert az álarcon át ismeretlen pillantás szegeződik rá. Beszédét félbeszakítja, jobban megnézi a maszk alól kilátszó arcot és csaknem hangtalanul.)

Ah!

A HERCEG *(aki látja ezt a jelenetet).*

Vége!

A FŐHERCEGNŐ *(habozva hátrál).*

Én...

(Majd, végtelennek tetsző pillanat után, visszanyeri természetes hangját, kezét nyújt a grófnőnek és hangosan így szól.)

Nos, édesem,
Holnap!...

A GRÓFNŐ *(a meghatottságtól, a kiállott félelemtől, a hálától csaknem elkábulva).*
Ó Fenség!...

A FŐHERCEGNŐ. Látlak, azt hiszem!
(Hirtelen és halkán.)

Csókolja meg hát gyorsan a kezem!

(A grófnő összeszedi magát: úgy csókol kezét a főhercegnőnek, mintha csakugyan ő volna a reichstadti herceg: azután szilárd tartással távozik.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, a GRÓFNŐ nélkül.

EGY VACSORÁZÓ ÚR, *(aki látta távozni a grófnőt).*
A herceg megy?

TIBURCE *(vállát vonogatva).* Hóbortos a szegény!

(A főhercegnő visszatérőben annál az asztalnál halad el, ahol a herceg ül Fannyval és Flambeau-val.)

A HERCEG *(megállítja útja közben és halk, meghatott hangon szól hozzá).*
Kezét... mint Reichstadt hercegének...

A FŐHERCEGNŐ *(pillanatig nézi ezt a kámzsával fődött, álarcos fiatal embert, azután kezét nyújt).* Én...

Im, itt van, szép maszk!

(Helyére megy. Mindenki eszik, kacag, tereferél.)

GENTZ *(föjláll, pezsgős pohárral a kezében).*

És most...

(Nevetés, tiltakozás.)

TÖBB HANG. Újra?... Nem

GENTZ. Csak egy szót...

ARLEKIN. Halljuk!...

GENTZ. Kiegészítem

Kis tósztomat. Amíg a herceg itt
Időzött köztünk, persze valamit
Mellőznöm kellett. Most helyrehozom
A szándékos mulasztást és iszom
Metternich úr legszebb címére. Mélyen
Meghódolok és azt kiáltom: *Éljen*
Napóleon megbuktatója!

VALAMENNYIEN *(az örvendező gyűlölet hirtelen kitörésével pattannak fel a helyükről).*

Éljen

Napóleon megbuktatója!

(A herceg fészkelődik. A poharakat magasra emelve összekocintják. Flambeau a maga pezsgőjét nyugodtan önti a puskája csövébe.)

A HERCEG.

És

Te mit csinálsz itt?

FLAMBEAU.

Öntök egy kevés

Pezsgőt belé. Azért, hogy ne izéljen...

Ne süljön el!...

(Az egész társaság újra leül. Mindenki társalog. Egyik narancsfától a másikig zajong a konverzáció.)

BOHÓC *(kacagva).*

Napóleon!... Hazug

Dicsőség!...

A KIS MARQUIS. Az!... Nem is márvány, de...

TIBURCE.

Stukk!

A HERCEG *(indignálódva).* Mit?

FLAMBEAU *(attól félve, hogy a herceg elárulja magát).*

Csak trónjára gondoljon!

POLICHINELLE *(lenézően).*

Koholt

Nagyság!...

FLAMBEAU *(folyvást halk hangon a herceghez, megragadva a kezét).* Csitt!

TIBURCE.

Tisztnek másodrangú volt,

De mert tevén járt a gúlák tövében,

Egyiptomban, hát...

A MEDVE.

Ah, most hallom éppen,

Hogy Gentz pompásan imitálja!...

FLAMBEAU *(csikorgó foggal).*

Ördög!

ARLEKIN *(Gentzhez).*

Csináld!

(Gentz föláll. A herceg idegesen mozog.)

FLAMBEAU *(a herceghez).*

Ön elment! Hallgasson, könyörgök!

GENTZ *(hajából egy csomót hirtelen lehúz a homlokára).* Csimbók!...

(Ráncokba szedi a szemöldökét.)

Szemek!

(Kezét a mellényébe dugja.)

Kéz!

(Elégedetten.)

Íme!

(Taps és kacagás.)

A HERCEG (*ideges ujjai szakgatják az asztalterítő csipkáját*). Ó!

FLAMBEAU (*dühös mozdulattal fordult Gentz felé, de annak, akit annyira szeretett, még a torzképe is meghatja... és csillapodottan, tompa hangon így szól*):

Igaz,

Hogy csúfot űz belőle most a gaz,

De így is szép -: ráemlékeztet!

A KROKODILUS.

Ó

Nyámánda hős!... Hisz tudják, hogy a ló

Ledobta!...

(*Kacagás.*)

FLAMBEAU (*halkan a herceghez*). Mindig ezt hozzák elő

A híres ultrák!

PIERROT.

Léha fecsegő!...

FLAMBEAU (*gúnyosan*). Ne mondd!...

A HERCEG. Igen!... A sast gyalázni kell!

Ha nem tehetnék, ah ugyan mivel

Mulatna itt lenn a kaméleon

És a kukac!...

TIBURCE.

Nem is Napóleon

Volt a neve!...

FLAMBEAU (*fölfortyan*): Ebadta...

(*Most a herceg csitítgatja Flambeaut.*)

TIBURCE.

Ezt a szép

Nevet csak úgy gyártotta!... Voltaképp

Könnyű dolog... nem valami csuda!...

Választunk egy csengő nevet...

FLAMBEAU (*félre*).

Buta!

TIBURCE. Igen!... Bemártjuk némi glóriába,

S bevisszük a világhistóriába.

Három világos szótagot veszünk:

Na-pó-le!... S hozzá egy zordat teszünk!

Ón!...

A MEDVE. Nagyszerű!

TIBURCE.

Na-pó-le: ez villámlik!

Ón: ez dörög!

(*Kacagás.*)

BOHÓC.

Ah, a nagy ember hámlik!

Mi volt tehát az igazi neve?

TIBURCE. Nem tudja?

BOHÓC.

Nem!...

TIBURCE.

Hát... Miklós!...

FLAMBEAU (*dühösen föláll*). Csiba te!...
Miklós?...

MIND (*tapsolnak, hogy a szerepét ilyen jól játssza*).
Ah, bravó!

GENTZ (*kacagva, Flambeauhoz*). Miklós!... Mikulás!...
(*Tálat nyujt feléje.*)

Fürj, ropogós!... Jó lesz egy kis falás!

FLAMBEAU (*elveszi a tálat*).
De... Mikulás megnyert ám sok csatát!

EGY POJÁCA (*a legarisztokratikusabb orrfintorgatással*).
S az udvara!... Soha ilyen csodát
Pincér- nemesség!

TIBURCE. A góthai naptár
Ha szóba jött: egy lélektől se kaptál
Tájékozást!... Nem válaszolt neked
Egy lélek sem!...

FLAMBEAU (*szeliden*). Nem mondott eleget
Cambronne tábornok?

NŐI HANG. De a csatatéren,
Talán ott mégis...

TIBURCE. Mit csinált ott, kérem?
Tudósítást!...

POLICHINELLE. Kis dombtetőkön, hátul
Tartózkodott, jó messze a csatától!...

(*Nevetés.*)

FLAMBEAU (*rá akar rohanni*).
A terem...

A HERCEG (*visszatartja*). Csitt!...

TIBURCE. Egyszer Regensburg táján
Egy kis golyó sebet vág a bokáján:
Mindjárt nagy tabló!... Festőket hivat!...

(*Kacagás.*)

FLAMBEAU (*most megint ő tartja vissza a herceget és dühösen mondja neki*). Csak nyugalom!...

A HERCEG. De reszket a szavad...
Te magad is... te...

FLAMBEAU (*egy idő óta kést szorongat a kezében*).
Vedd el ezt a kést!...

(*Fanny kiveszi a markából.*)

TIBURCE (*hátradől a székén és kis kortyokban szürcsöli Johannisbergijét*). Egy szóval...

A HERCEG (*körmeit görcsösen belevágja Flambeau öklébe*). Ah, csak gonoszabb döfést
Ne adjon!...

FLAMBEAU *(esdekelve)*. Tűrd el!...

A HERCEG. Egy trónért sem!...

TIBURCE *(minden korty közt egy szót ejt ki a száján)*.

Én -

Bátran - kimondom -

FLAMBEAU *(érzi, hogy a herceg mindjárt kitör - kétségbeesve)*. Nem, nem, kicsikém!...

TIBURCE. Kimondom, hogy e nagy hős - gyáva volt!...

A HERCEG *(föláll)*. Hah, én ezért...

EGY HANG *(a háttérből)*. Ön hazudik!...

(Zürzavaros láрма.)

MIND *(talpon, össze-vissza beszélnek)*. Ki szólt? -

Mi az? - Hé? - Tessék? - Ki az, aki sértett?

GENTZ *(ülve marad)*.

Tumultus!... Nagy zaj!...

FLAMBEAU *(halkan a herceghez)*.

Meg vagy mentve, érted?

A gaz sértést fölfogta valaki!

TIBURCE *(sápadtan)*. Ki az? Ki az a vakmerő, aki

Bátorkodott...

A FRANCIA ATTACHÉ *(a csoportban állókat félretaszigálja és előre jön)*. Én!...

BOHÓC *(halkan Tiburcehoz)*. Egyik szárnysegéde

Maison marsallnak!...

TIBURCE. Ön lép így elémbé?

Ön, a király képviselője? Mi?...

GENTZ *(ül és csipegeti a szőlő fürtjét)*.

Egy kissé furcsa!...

ATTACHÉ. Meg fogja érteni:

Frankhonról van szó!... És Frankhont alázza,

Piszkolja durván, hogyha azt gyalázza,

Aki hazámat annyira szerette!

TIBURCE. Bravó!... Tehát ön oltalmába vette

Bu-ó-na-partét! Ön!...

ATTACHÉ. Rossz hangsúlyát

Ki kell javítanom: Bonaparte!

TIBURCE *(gúnyosan)*. Hát

Ha jobban tetszik: Bonaparte!

ATTACHÉ. Nem!

A császár!... Érti?

TIBURCE. Itt a névjegyem.

(Névjegyét cserélnék.)

ATTACHÉ *(meghajtja magát).*
Holnap Párisba utazom. Legyen
A párbaj reggel.

*(Távozik és két barátjához megy, akikkel halkan beszél. A zenekar távol újra játszani kezd. A
suttogó csoportok visszaszállingóznak a bálba.)*

FLAMBEAU *(aki pár pillanatra eltűnt jobbfelé, a ruhatár irányában, visszajön, remek fel-
öltővel a testén és gyorsan így szól a herceghez).*

Rajtam a csuha!

Szökjünk!...

(Szétterjeszti a felöltőt és megint összehúzza magán.)

Belül finom selyem!... Puha!...

TIBURCE *(visszaült egymagában az asztalhoz; idegesen nyújtja poharát egy lakájnak).*
Vizet!

A LAKÁJ *(ugyanaz, akit a herceg a kastélyba küldött. Egészen tele tölti Tiburce poharát).*
A korzót jól leszidta!...

TIBURCE *(ránéz, gőgös csodálkozással).* Mi?

A LAKÁJ *(suttogó hangon).* De a fiát ugyancsak kedveli
Az ön huga!...

(Tiburce megrándul.)

Győződjék meg maga,
Ha rajtuk üt!...

TIBURCE. Mikor?

A LAKÁJ. Ma éjszaka.

TIBURCE. Hol?

A LAKÁJ. Én tudom.

TIBURCE. *(int neki, hogy távozzék és várjon rá odakint).*
Várj ott a küszöbön!...

(A lakáj kimegy. Tiburce föláll és hosszú kardjára üt.)

No, Ausztriát megmentem!...

*(A herceg nem ment el Flambeauval, aki a küszöbön várakozik rá. Várja, hogy az attaché
elvégezze barátjával folytatott beszélgetését. Azután hozzá lép és kezét a vállára teszi.)*

A HERCEG. Köszönöm!

AZ ATTACHÉ *(megfordul).*
Mit?

(A herceg pillanatra megemeli az álarcot. Az attaché fölkiált.)

A HERCEG *(egyik ujját az attaché szájára teszi).*
Csönd!...

AZ ATTACHÉ *(halkan).* A herceg?

AZ ATTACHÉ. És ha e kívánság
Nem teljesül... s engem fog a királyság
Korábban látni?... Mit végezzek ott?

A HERCEG. Ah, üdvözöld nevemben a Vendome-oszlopot!

(Kimegy.)

- Fügöny. -

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A megtört szárnyak.

Síkság. Itt-ott törpe cserjés. Domb. Rajta fű; örökös szélben remegve. Ágyútalpak és löporoszkekerek maradékaiból összetákolt kicsi viskó, körülötte néhány csenevész gránium. Országút. Osztrák színekkel bemázolt útmutató-cölöp. Ennyi az egész. Mező és nyílt ég; kalász és csillag. Síkság. Végtelen síkság. A wágrámi síkság.

ELSŐ JELENET

A HERCEG, FLAMBEAU, PROKESCH.

(Mind a hárman, köpenyükbe burkolózva, mozdulatlanul várnak. - Csönd. - Hallik, hogy a szél keresztül búj a rónaságon.)

A HERCEG (széttárja köpenyét, hogy a szél süvöltve belefujjon, azután gyorsan összekapja).
Wágrám! Fuvalmad' köpenyembe zárom!

(Flambeauhoz, aki az útra néz, balfelé.)

A paripák?... Nos?...

FLAMBEAU. Mindhiába várom!...
Korán érkeztünk!...

A HERCEG. Mint a szerető:
Rohantam első légyottodra hő
Szívemmel, Frankhon!

(Türelmetlenül föl s alá jár és az útmutató fához ér. Megáll.)

Sárga-fekete
Cölöp!... Eztán nem állsz utamba te!...
Fehér karókon tűnnek majd elé
Bájos nevek!... Ah, «*Ut Saint-Cloud felé*».
Mily édes ez!... Szemem könnyebben tudja
Olyasni, mint ezt:

(Kődarabra áll, hogy kibetűzze a fölírást.)

«Grosshófennek útja!»

(Hirtelen eszébe jut.)

De... Grosshófenbe... éppen ide kell
Az ezredemnek jönni hajnal-tájon!...

FLAMBEAU. Hogyan? Ide?

A HERCEG.
Mikor még...

Akkor rendeltem el,

FLAMBEAU. Ettől a feje ne fájjon!...
Ha jönnek: mi már más vidéket látunk!

(A kis kunyhóból egy ember lép ki, fehér szakállú, félkezű öreg paraszt.)

A HERCEG. Ki ez az ember?

FLAMBEAU. A mi jó barátunk.

Légyottúl szolgál a parányi háza. -

Vén obsitos. - Itt él. - És magyarázza

Ha jó utas, a wágrámi csatát.

A PARASZT *(észrevevén a három embert, gépiesen a határ felé mutat kinyújtott kezével és daráló kalaúz-hangon rákezdi).* Balról...

FLAMBEAU *(közelebb jön).*

Tudom már!... Hagyjuk abba hát!...

(A paraszt ráismer: mosolyogva köszönti. Flambeau az öreg hosszúszerű német pipájából rágyújt a maga rövidszűrű francia pipájára.)

PROKESCH *(Flambeauhoz).* Az osztráktól mi hajlította el?

A PARASZT *(hallotta Prokesch szavait).*

Azt hittem már, hogy szám végsőt lehel.

Súlyos sebemmel épp itt haldokoltam.

Egyszer csak jön - bizony kutyául voltam -

A Nagy Napóleon...

FLAMBEAU. Szokása volt,

Hogy másnap reggel végig lovagolt

A csatatéren...

A PARASZT. Nem miattam jött, de

Megállt a császár és várt, míg előtte

Megamputált a doktora!...

FLAMBEAU. Yván!...

A PARASZT. Ha únja Bécset és szökni kíván

A fia most -: segíteni akarom!

(Flambeauhoz, büszkén, üres ruhaujjára legyintve.)

Bizúgy!... Előtte vágták a karom!...

FLAMBEAU. Terringettét!... Dicsérjük a sorunkat!

Nem mindennap vágják le a karunkat

Napóleon előtt!...

A PARASZT *(rezignált kézmozdulattal).* A harc!...

(A két veterán a viskó előtt levő kis lócára ül. Egymás mellett pipáznak és mélázva böknék ki egy-egy szót a szájukon.)

Bizony!...

Nagy csata volt!...

FLAMBEAU. Az ám!... Nagy!... Mordizom!...

Mentünk!...

A PARASZT. Mi is!...

FLAMBEAU. A ködben egyre lőttünk!...

A PARASZT. Mi is!...

FLAMBEAU. Aztán egy kormos tiszt előttünk
Megállott és aszondta: Győzelem!

A PARASZT. Nekünk is!

FLAMBEAU *(méltatlankodva föláll)*.
Mit?

(Vállat von és mosolyog.)

No jó!... Valljuk be!... Nem
Hallgatja senki.

(Kezet fog az öreg paraszttal.)

A HERCEG *(hátrább, mozdulatlanul)*. Ó, én hallgatom!

A PARASZT *(filozóf-nyugalommal nézegeti a virágait)*. Itt jól tenyészik a virág!...

FLAMBEAU *(szomorúan bólint a fejével)*. Tudom!...

(Oda mutat a földcskére, ahol a gerániumok nyílnak.)

Jó föld!... Kővér föld!... Tizenegy derék
Apró dobos hullott le rája!... Még
Előttem állnak!...

A HERCEG *(közeledik)*. Tizenegy?

FLAMBEAU.

A jó

Kis dobosok!... Mint tizenegy golyó,
Egyforma gömb: a nagy csákó alatt
Olyan volt éppen a fejük!... Haladt
Előre mind, nem tudva, mi a cél,
A csataterv... csak boldogan, hogy él,
Hogy széles dobján nagy pörgést művell!...
Csipkedték őket egy kicsit, mivel
A kantinosné kegyeiben álltak,
S e réven sok jó falatot találtak...
De hogyha aztán riadót dobolt
E tizenegy játék-nyulacska... szólt
A ropogó bőr... villámgyorsan pörgött
Huszonhét pálca, hogy csak úgy mennydörgött:
Szuronyaink reszkettek a gyönyörtől,
S úgy tetszett, míg a dob morajja dördül,
Hogy így szól minden cikcacos acél:
«Villám-formánktól nem hiába fél
Az ellenség!» Ekkor száját kitátja
Egy öreg ágyú és rájuk okádja
Tüzes nyálkáját... Dúlva-fúlva megy
Közéjük - s vége!

(Kaszáló kézmozdulattal.)

Mind a tizenegy!...

(Pillanatig kegyeletesen hallgat, - azután halkabban folytatja.)

A kantinosnét látni kellett volna!
Magára vette, szinte megbomolva,
Nagy, kék kötényét, mint valami vén
Szegény anyó, aki tallózni mén,
S az ében-pálcikákat szedte, szedte!...

(Lenyeli a meghatottságát.)

De béreked a torkom, terringette!

(Köhög, hogy hangja megtisztuljon.)

Ühm!...

(Leszakít egy szál gerániumot és erőszakolt vidámsággal.)

Becsületrend hogy' lesz egy silány
Gerániumból? Tessék nézni rám:
Az ember három kis szirmot letép!

(Kitép három szirmocskát; a megmaradt kettő apró, piros pillangót formál; ezt felöltőjének a gomblyukába tűzi.)

Finom felöltőn jól fest úgy-e?... Szép?

(A herceghez, állával a rögtönzött rendjelre mutatva.)

Fenség, te nékem ilyet adtál... látod?

A HERCEG *(mélán)*. Álomban adtam!...

FLAMBEAU. S hordom, mint virágot!

(Pár pillanat óta köpenybe burkolt emberek bukkannak föl a színpad hátulján: kezet fognak egymással: csoportba gyűlnek.)

MÁSODIK JELENET.

Előbbieket, MARMONT, ÖSSZEESKÜVŐK.

EGY ÁRNYÉK *(kiválik a csoportból és közelebb jön a herceghez és Flambeauhoz.)*
Szent Ilona!

FLAMBEAU *(felel rá)*. Schönbrunn!

A HERCEG *(fölismeri a közeledőt)*. Marmont!...

MARMONT *(meghajtja magát)*. Az ég
Segítse meg, fenséges úr!

A HERCEG *(a hátul állókra mutat)*. De még
Több árnyat látok...

MARMONT. Mind, mind jó barát!...

A HERCEG. Miért nem lépnek közelembe hát?

MARMONT. Nehogy zavarják. Mert ők már császárnak
Tekintik önt. És intésére várnak!...

A HERCEG (*összerázkódva, rövid hallgatás után*)

Ha herceged felé császári trón ragyog,
Neked meg kell bocsátania!...
Mily édes: tudnom azt, hogy húsz éves vagyok.
Húsz éves... és Napóleon fia!
Ki mondja, hogy köhög és elfúl ez a mell?
Ifjú, erős egész valóm!
Császár!... Ó bűvös éj! Mily balzsamot lehell!...
Császár!...

ÖSSZEESKÜVŐK HANGJA (*bejövet*).

Szent Ilona!

MÁS HANG (*válaszol*). *Schönbrunn.*

A HERCEG (*ábrándosan*). *A trón!...*
Lelkem kitágul itt, - olyan magasra nő,
Hogy egy nép elfér benne ma:
Úgy tetszik, hogy szívem a Notre Dame dicső,
Roppant öle!

EGY HANG. *Schönbrunn!*

MÁS HANG. *Szent Ilona!*

A HERCEG.

Dicsőség illata, mely itt Wágramra vall,
Benned kezdődik a hazám,
Mikor távozva most: mint szent búcsú-ital
E fuvalom üdíti meg a szám'!

Császári trón!... Palást!... Sok nagy, sok büszke cél!
A vágy, mely a magasba tör!
Az alkotás, a kegy, mely millióknak él!
Prokesch, mily csodás! Ó milyen gyönyör!

A fáradt és a vén királyok, Prokeschem,
Ó, hogy' únhatják magukat!
De én még könnyezem!... Az áldástól kezem
Olyan nehéz, hogy szinte leszakad!...

Legendát, nagyszerűt, vérével írt a nép,
Megrázva földet és eget!
Nagy császárod fia ha majd elődbe lép:
Minden sugárt, fényt vissza ád neked!...

Igaz lesz, mert neki sok ember hazudott,
Szeretni fog, mert szenvedett!
S e hercegtől ne félj, Szabadság!... Légy nyugodt,
Rab volt szegény!... Börtönben senyvedett!

Eztán a háború jogok védelme lesz,
Nem hódítás, vérrel teli!
(Ah, látom az anyát, amint karjára vesz
Egy kis fiút és hozzám emeli!)

Mást is csodáljanak, ha majd enyém a trón,
Ne csak Wágrámot, Rovigót!...
A nagy Comeille-t atyám herceggé tette vón;
Én herceggé teszem Victor Hugót!...

Ah, húsz éves vagyok!... Alkotni, tenni kell!...
Uralkodásról álmodom!...
Szerelem, ifjúság: e kettős szárny emel!
S te vársz rám Páris, nagy fővárosom!

Napfényes lobogók!... Ujjongó sokaság!
Harangszó!... Üdvözlő dalok!
A szép Champs-Elysées, a nagy gesztenyefák,
Ahol lovammal végig-nyargalok!...

A nagy, vad Párison nevem zúg, tombol át!
Minden szuronyt virág övez!
Ah, szájon csókolom a nemzetet magát,
Ha Páris így a karjaira vesz!

Ó Páris!... Párisom!

EGY HANG. *Schönbrunn!*

MÁS HANG. *Szent Ilona!*

A HERCEG. Már látlak, ó nagyság helye!
A Szajna halk vizén, mely lágyan lejt tova,
Szeliden reng a Louvre vén feje!...

S apám gárdája, mely a Szaharán s jegen
Nem adta meg magát soha:
Már érzem könnyedet vonagló kezemen!...
Páris te vársz!

EGY HANG A HOMÁLYBAN. *Schönbrunn!*

MÁS HANG. *Szent Ilona!*

FLAMBEAU *(a kimerült, tántorgó herceghez).*
Mi lelte?

A HERCEG *(erőt vesz magán).*
Semmi!... Semmi, hogyha mondom!...

PROKESCH *(megfogja a kezét).* A keze ég!...

A HERCEG *(halkan).* Lángot vet minden csontom
(Fenn.)

- Ha vágatok, elmúlik!... Semmi baj!...
A csillag, mint a sarkantyú-taraj
Úgy tündököl!... Hah, lovaink itt vannak!
Mindjárt röpködnek, mindjárt elrohannak!

(Lovakat hoznak be a színpadra. Flambeau a hercegnek szánt paripát zablón fogja és elébe viszi.)

PROKESCH (*Marmonthoz, az összeesküvőkre mutatva*).
Mi dolguk itt? Mért vannak itt ezek?

MARMONT. Hogy mutogassák: ők is részesek!

A HERCEG. Egy korbácsot még... És készen leszek!

EGY ÖSSZEESKÜVŐ (*oda nyújtja neki és mély hajlongások közt bemutatja magát*).
Otrante vicomte!

A HERCEG (*könnyedén hátrább vonul*). Mit? A Fouché fia?

FLAMBEAU. Most nem szabad fölháborodnia!

(*Igazít egyetmást a paripán.*)

Hosszú a kengyel?

A HERCEG. Nem!... Rövid!...

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ (*hajlong*). Aki

Bátorkodik lábához hajlani:

A grófnő legjobb ügynöke: Goubeau!

Goubeau, Felséged kész szolgája!...

(*Még egyszer meghajtja magát.*)

A HERCEG. Jó.

GOUBEAU *újra hajlong*.

A főügynök!...

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ (*előre lép és hajlong*).

Pionnet a nevem!

József királyt szolgáltam én híven.

Én szállítottam subsídiumát...

A HERCEG (*Flambeauhoz, aki a zabolával babrál*).

A kantárszárat! Fogd szűkebbre hát!...

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ (*előrelép és hajlong*).

Friss paripákra és jó vezetőre

Nekem volt gondom. Most már nyakra-főre

Rohanhatunk. Nincs akadály. De van

Ál-ruha is az első faluban...

(*Hajlong és meghajtja magát.*)

Morchain!

FLAMBEAU. Igen, Machin!

AZ ÖSSZEESKÜVŐ (*ordítva*). Morchain!

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ. Nekem

A passzusok jutottak, hercegem!

Nehéz dolgot mind a nyakamba varrnak!...

Ime!

(*Átadja Flambeaunak az útleveleket és eléggülten teszi hozzá.*)

Manapság remekül vakarnak!

(Hajlong.)

Guibert!

MIND *(egyszerre beszélnek a paripa körül.)*

Gobeau!... Pionnet!... Morchain!...

FLAMBEAU *(eltaszigálja őket).* Értjük!

AZ EGYIK *(megragadja a kengyelt, hogy a herceg lába alá tartsa).*

Bocsánat, Fenség, hogyha meg nem sértjük:

Nevek dolgában atyja - Isten engem! -

Mirákulum volt!...

A MÁSIK *(oda rohan a herceghez).*

Monszenyőr, esengem

Becsés figyelmét... Borokowszky!... Ó!...

Én szabtam ki a grófnő ragyogó

Egyenruháját...

A HERCEG *(idegesen).* Már sok is a szó!...

Emlékezem majd mindnyájukra jól!...

S legjobban erre, - aki mitse szól!

(Lovagostorával egy emberre mutat, aki büszke tartózkodással áll hátul, köpenyébe burkolózva.)

Neved?

(Az ismeretlen szétveti köpenyét, előbbre jön és a herceg ráismer benne a francia attachéra.)

Ön itt?

AZ ATTACHÉ *(élénken).* Eljöttem ide, látja,

Nem mint párthive, csak mint jó barátja!...

Mert...

FLAMBEAU. Lóra!... Mindjárt pitymallani kezd!

A HERCEG. Nyeregbe hát! - Alea jacta est!

(Lábát a kengyelbe teszi.)

AZ ATTACHÉ. Ha eljöttem e randevúra én,

Azért történt, hogy szükség esetén

Megvédjem!...

A HERCEG *(aki éppen nyeregbe akarta vetni magát, hirtelen megáll).*

Védjen?

AZ ATTACHÉ.

Azt hittem, veszély

Fenyegeti...

A HERCEG *(hozzáfordul: lába még mindig a kengyelben).* De hát miről beszél?

AZ ATTACHÉ. A hetyke úrfi reggel, valahol,

Szerettem volna megvagdalni jól.

De a gazember nem küldött segídet.

A bált ott hagyta. Elment. Én utána.

Már-már elértem. Ekkor odalépett

Valaki hozzá a komor homályba.

Egy szót hallottam s szinte megmeredtem!
Arról beszéltek, azt tárgyalták ketten,
Hogy önt rajt' kapván, megölik ma még
A légyotton!...

A HERCEG (*rémülve fölkiált*). A grófnő!... Ó nagy ég!

AZ ATTACHÉ. A légyott itt lesz. Ön mondta nekem.
Eljöttem hát. De nincs baj, hercegem.
Most már megyek.

A HERCEG. Irgalmas szent anyám!
A légyott ott van a vadásztanyán!
A grófnőt ott meggyilkolják helyettem!...
- Azonnal vissza!

ÁLTALÁNOS FELKIÁLTÁS. Vissza menni?!... Nem! Nem!...

EGY ÖSSZEESKÜVŐ. Miért?

A HERCEG (*kétségbeesve*). A grófnő!

PROKESCH (*vissza akarja tartani*). Mindenekelőtt
Bevallja majd...

A HERCEG. Nem ismered e nőt!
Hiszen tízszer megöleti magát,
Hogy én tíz percet nyerjek! - Vissza hát!...

TÖBB ÖSSZEESKÜVŐ.
Nem! Nem!

A HERCEG. Nem tűröm, hogy megöljenek,
S én ne legyek a hely színén! - Megyek!...

OTRANTE VICOMTE. Sok fáradságunk kárba vész!...

EGY ÖSSZEESKÜVŐ (*dühösen*). Pedig
Ha újra kell...

MARMONT (*a herceghez*). Többé nem szökhetik!

MÁS. És Frankhon?

MÁS. És a császárság?
(*Valamennyien körülötte vannak.*)

MARMONT. Előre!...

A HERCEG. Nem, nem! Csak vissza!... Vissza nyakrafőre!...

PROKESCH. Ha itt marad, lemond a trónról!... Vége!...

A HERCEG. Ha távoznám, lelkemről mondanék le!...

MARMONT. Ne rettegjünk áldozni, hogyha kell!...

A HERCEG. Egy védtelen nőt áldoznak-e fel?

MARMONT. Asszonyra gondol, míg a drága percek
Múlnak!...

FLAMBEAU. Szent uccse, ez francia herceg!

OTRANTE (*elszánt hangon a herceghez*).
Szökünk?

A HERCEG. Utat! Ne álljon senki gátúl!

OTRANTE (*a többiekhez*).
Ragadjuk el, ha nem megyen magátúl!

MIND (*a hercegre rohannak*).
Úgy! Úgy!...

A HERCEG (*fölemeli a lovagostorát*).
Utat!... Vagy lovagostorom
Végigvág rögtön e tömött soron!
Úgy támadok, mint nagybátyám, Mürá!*

- Mellém, Prokesch!... Hej, Flambeau, ide!...

EGY ÖSSZEESKÜVŐ. Rá
Vetjük magunkat!... A töprenkedőt
Visszük!...

A HERCEG (*a francia attachéhoz*).
Ön engem oltalmazni jött!
Most, hogy lelkemre, szent hitemre törnek,
Most, ó uram, hogy igazán megölnek:
Most védjen meg hát!...

AZ ATTACHÉ. Nem fenséges úr!
Távozzék!

A HERCEG. Én?... Mit?... Hagyjam el gazúl!?

AZ ATTACHÉ. Menjen!... A grófnőt majd védi e kéz!

A HERCEG. És ön, ügyemnek ellensége: kész
Futásomat elősegíteni?...

AZ ATTACHÉ. Nem!
Amit teszek, csak egy nőért teszem!...

A HERCEG. Igaz, de mégis...

AZ ATTACHÉ (*Prokeschhez*). Menjünk mind a ketten! -
Prokesch vezet majd...

A HERCEG (*mindegyre haboz*). Mégis... lehetetlen!...

TÖBB HANG. De!... De!...

MARMONT. A sors ilyen megoldást rendez.
(*Lódobogás.*)

MIND. Menjen tehát!...

A GRÓFNŐ (*megjelenik a herceg egyenruhájában. - Csupa sár. Halovány. Zilált. Alig van lélekzete.*)

Boldogtalan! - Nem ment el!

* Murat.

HARMADIK JELENET

Előbbiek. A GRÓFNŐ.

A HERCEG (*izgatottan*).

Mehettem-é?... Azt mondták...

A GRÓFNŐ (*dühöngve*). Kérdi még?...

A HERCEG. Egy nő...

A GRÓFNŐ. Egy nő!... Ugyan nagy veszteség!...

A HERCEG (*hebegve*). Én... én...

A GRÓFNŐ (*gúnyos haraggal*).

Ön! Ön!... Mi gondja volt e nőre?

A HERCEG. Gondoljon csak...

A GRÓFNŐ. Az elveszett időre!...

A HERCEG. Veszély környezte...

A GRÓFNŐ. Micsoda veszély?...

A HERCEG. Aggódtunk, féltünk...

A GRÓFNŐ (*büszkén*). Ki az, aki fél?

- Nem Flambeau volt a vívómesterem?

A HERCEG. De az az ember...

A GRÓFNŐ. Gyorsan lóra!...

A HERCEG. Nem

Volt semmi baj?...

A GRÓFNŐ. Kardját kihúzta... és

Azt tettem én is: - ennyi az egész!

A HERCEG. Te értem vívtál!...

A GRÓFNŐ. Nagy szemet mereszt,

És dörmög: «Lám! Nem hittem volna ezt!

A korz fia!... Szent uccse, érti jól!...»

De hangom...

A HERCEG (*vért lát a grófnő kezén*).

Vér!...

A GRÓFNŐ (*a vért kicsinylő mozdulattal lerázza*).

Eh, semmi!...

Valahol

Az ujjamon!... Hangom elárul!... Látja,

Hogy nő vagyok... és kardját lebecsátja.

- «Védd hát magad!» - ««Asszonnyal nem verekszem!

Ez kómikus!...» Én újra neki fekszem:

«En garde!... E nő napóleoni vér!»

És fent-acélom a kardjához ér,

Most támad... én meg...

FLAMBEAU. Jön a kontra most
A kettős vágás!...

A GRÓFNŐ. Egy-kettő!...

FLAMBEAU. Ríposzt!
No képzem, hogy nagyszerűn ütött bé!
Bámulhatott!...

A GRÓFNŐ. Föl sem ocsúdik többé!

A HERCEG (*hozzálép, súgva*).
Ah, istenem!... De akkor az a lány...

A GRÓFNŐ (*vállat von és hangosan*).
Mi köze hozzá?

A HERCEG. Csitt!... Ott volt talán?...

A GRÓFNŐ (*pillanatig haboz*).
Nem!... Hogy az ajtót egy ökölcsapás
Bedöntötte: nem volt ott senki más,
Csak én...

A HERCEG. Nem jött el!

(*S egy kis melankólikus bosszúsággal.*)

Annál jobb!

A GRÓFNŐ. De haj!
Sok embert odacsódtat a zaj!
Ha megcsípnek, idő előtt kiszűl...
Futok fejvesztve!... Hallom, hogy kívül
Egy harsány hang Sedlinskyt kiabálja!...
Fölpattanok az ön háts lovára!...
- Agyonnyargaltam!... Többet nem tehettem!...

A HERCEG. Elájul!...

(*Prokesch és Marmont támogatják a grófnőt.*)

A GRÓFNŐ (*bágyadozva*).
És én bizonyosra vettem,
Hogy - a jutalmam ez lett volna! - már
Azt hallom róla: messze, messze jár!...

EGY ÖSSZEESKÜVŐ (*aki őrszemet állott az országuton, szaladva jön és a grófnőhöz*).
Nyomában vannak!... Egy perc múlva...

(*Mindenki menekülni akar.*)

A HERCEG (*kiabálva*). Hát
Rejtsétek el!... Hamar!... A kalyibát!...

(*Az öreg paraszt a viskó ajtajához siet és kinyitja.*)

Sebkötéléket!...

A GRÓFNŐ *(akit félájultan visznek a kunyhó felé).*
Távozzék!

A HERCEG *(aggodalmasan kérdi azoktól, akik a grófnőt viszik).*
Beteg?

A GRÓFNŐ. Csak távozzék!... Ez ne zavarja meg!...
Ha atyja látná, hogy mily habozó,
Mily gyöngé, mily bús, mily kislelkű... ó!
Hatalmas vállát, bőséggel tele,
Hogy vonogatná!...

A HERCEG *(rohan a paripa felé, hogy meneküljön)*
Grófnő!... Ég vele!

NEGYPEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, SEDLINSKY, RENDŐRÖK.

FLAMBEAU *(megfordul és a beszaladó rendőrök láttára).*
Megcsíptek!...

(A kis csoportot pillanat alatt körülkerítik.)

A GRÓFNŐ *(kétségbeesve).* Késő!...

SEDLINSKY *(közeledik a grófnőhöz).*
Van szerencsém, Fenség!

A GRÓFNŐ *(vad dühvel a herceghez).*
Te álmokórság!... Bamba vértelenség!...

SEDLINSKY *(odafordul ahhoz, akit a grófnő szidalmaz. A herceg áll előtte. Visszahőkölve fölkiált):* Fenség...

(A grófnőhöz fordul.)

Fen...

(A herceghez fordul.)

Fen...

FLAMBEAU. Ez megzavarja!

SEDLINSKY *(mosolyogni kezd. Már érti a dolgot).*
Lám!

FLAMBEAU. Sokat ivott a pezsgős-vacsorán...
Most duplán lát!...

SEDLINSKY *(gyors pillantással megjegyzi magának a jelenlevőket. Azután szól).*
Tisztelt Prokesch uram,
Vonuljon el!...

(Prokesch búcsúzó pillantást vet a hercegre és távozik.)

FLAMBEAU *(sóhajt)*. Trónocskánk oda van!...

SEDLINSKY *(előint két rendőrt és a francia attachéra mutat)*. Vigyék haza!...

(Az attachéhoz.)

Ily társaságban!... Ön!...

Kormányá megtud mindent!...

A HERCEG *(gyorsan előre lép)*. Esküszöm,
Nem konspirált!... Nem!... Távol állott tőle!...

ATTACHÉ. Bocsánat! Most már részt kérek belőle!

A HERCEG *(mielőtt elvezetnék, kezét fog vele)*.
Viszontlátásra!

(Sedlinskyhez, nagy megvetéssel.)

Rendő! Nosza tedd

Magad hasznossá!...

SEDLINSKY *(megint két rendőrnek int és a grófnőre mutat)*.

Ezt a herceget

Szintén... haza!...

(Két ember előlép és durván akarja megragadni a grófnőt.)

A HERCEG *(olyan hangon, hogy a fogdmegek hátrálnak)*.

A nékem tartozó

Nagy tisztelettel!...

A GRÓFNŐ *(megrázkódik e parancsoló hang hallatára)*.

Hogy harsog e szó!

Milyen kemény hang!...

(Könnyezve a herceg nyakába borul.)

Balsors gyermekei

Uralkodó lehettél volna te!

(Távozik. Két rendőr utána.)

SEDLINSKY *(úgy tesz, mintha észre se venné a többi összeesküvőt)*.

A többi futhat. Egyelőre szépen

Szemet hunyunk!...

(Az összeesküvők suttogva beszélnek egymással.)

AZ EGYIK. Én...

A MÁSIK *(komolyan bólint a fejével)*.

...Pártunk érdekében...

A HARMADIK. Szökjünk!...

(Egy részük azonnal kisiet. Más részük decensebb lassúsággal. Otrante vicomte Marmont karjába kapaszkodik. Nagy, nemes gesztusokkal beszélgetnek. Hallatszik, amint mondják):

...Fönntartom!... Később!... Engemet...

(Azután eltűnik valamennyi.)

FLAMBEAU (*Sedlinskyhez*):

És most, uracskám, nyisd ki a szemed!...

Egy még maradt!...

A HERCEG. Flambeau, a kedvemért, -

Én értem... ó fuss, menekülj!...

FLAMBEAU. Önért?

(*Pillanatnyi habozás után csatlakozni akar a többiekhez.*)

SEDLINSKY (*akinek egy rendőr valamit súg a fülébe, hirtelen rákiált*).

Megállj!

(*Elállják az utat Flambeau előtt. Tíz pisztoly mered rá. Sedlinsky ahhoz a rendőrhöz, aki a fülébe súgott.*)

Ez az?

A RENDŐR. Tán!...

(*Írást húz ki a zsebéből és átadja Sedlinskynek.*)

Páris reklamálja.

SEDLINSKY (*átfutja hamarosan a köröző-levelet, míg a rendőr lámpást tart a szeméhez*).

Hogy ismerjük föl?

(*Olvas.*)

Szeme... füle... szája:

Rendes!... Az orr is...

FLAMBEAU (*csufondárosan*). No meg a zuzája!

SEDLINSKY (*mintha tovább olvasná az írást*).

Két sebhely van a hátán!...

FLAMBEAU (*fölpattan*). Nem igaz!...

SEDLINSKY (*mosolyogva*). Tudom!...

FLAMBEAU (*látja, hogy lépre csalták*).

Elvesztem!... Jó!... Van egy vigasz:

Halálomig kísér a fényüzés!

Elpatkolok teljes pompában!...

A HERCEG (*Sedlinskyhez*). És

Kiadnád?

SEDLINSKY. Ki!

A HERCEG. Mint bűnöst? Nincs jogod!...

SEDLINSKY. Szerzünk!...

A HERCEG Nagy Isten!

FLAMBEAU. Végre ki fogod

Üríteni, Flambeau, a beléd rekedt

Halálos, gyászos ítéleteket!...

SEDLINSKY *(megint bekukkantott a hivatalos írásba)*. Nincs joga rendjelviselésre sem!...

(Rendőrt hív és Flambeau gomblyukára mutat.)

Vedd el!...

FLAMBEAU. Csak tessék! Vedd el, édesem!

(Hamar lecsippent egy másik gerániumot és kackiásan a felöltő gomblyukába tűzi.)

Egyet fütytyentek s újra itt ragyog!

SEDLINSKY. A köpenyét is!...

(Letépi Flambeauról a bálról elvitt felöltőt és ott áll gránátos uniformisban. Sedlinsky megborzad.)

Hah!

FLAMBEAU. Így szebb vagyok!

A HERCEG *(szorongó aggodalommal)*.

Mi lesz veled?

FLAMBEAU *(hidegvérrel)*. Mi lett Neyvel, uram?

A HERCEG. Nem! Nem!... Soha!...

FLAMBEAU. Egy sortüzecske! - Rrrrran!...

A HERCEG *(fölsikolt)*. Ah!...

FLAMBEAU. A golyó mulatságos dolog...

De most... azoktól?! - így nem táncolok!

(Csöndesen belenyúl a zsebébe.)

A HERCEG *(Sedlinskyhez fut, könyörög)*.

Ne add ki! Várj még!...

SEDLINSKY. Egy percig se!...

FLAMBEAU. Hát

Búcsúzzunk, Flambeau!... Csöndes jócakát!

(Észrevétlenül kivette és kinyitotta a kését. Úgy tesz, mintha keresztbe font karokkal nyugodtan állana. Jobb keze, ahol az éles penge villog, eltűnik a bal könyöke alatt; mind a két kar erősen a mellhez feszül, hogy a döfés annál mélyebbre hasson. Még áll, összefont karokkal, de nagyon elsápad.)

SEDLINSKY.

El!...

(Lökдösik Flambeaut, hogy induljon.)

A HERCEG. Tántorog!... Nézd!...

EGY RENDŐR *(durván)*. Ittas!...

FLAMBEAU *(keze visszájával húsz lépésre röpíti a rendőr fövegét)*.

Hé!... Veled

Nagy úr beszél!... Le azt a födelet!...

(Gesztusa közben a mellét kitárta; balfelől nagy piros folt.)

A HERCEG. Flambeau! Megölted magadat!...
Nagy ég!...

FLAMBEAU. A becsületrend jött csak vissza!...

(Lezuhan.)

A HERCEG *(eléje ugrik és feltartóztatja Sedlinskyt és a rendőröket, akik fel akarják emelni).*

Még

Egy szót!... Kivánom és elrendelem:
Ne nyúljon hozzá egy lélek se'!... Nem
Nem akarom, hogy ezt a katonát
Egy hitvány rendőr megmarkolja!... Hát
El innen mind!... Csak ő marad velem!

FLAMBEAU *(elfúló hangon).*

Uram!...

SEDLINSKY *(rámutat az öreg parasztra, aki nagy részvéttel közeledik Flambeauhoz).*

Vigyétek ezt a szemtelen

Parasztot!...

(A hét öreg katonát elválasztják és az osztrák obsitost elviszik.)

A HERCEG. Én itt ezredem' bevárom.

Már nemsokára virrad a határon!

Köszöntse zászló tölgybokrétás fája,

S magyarjaim bús, harcias danája...

(Flambeaura néz.)

És katonák vigyék majd!

SEDLINSKY *(halkan egy rendőrhöz).* A lovak?

Nos?

A RENDŐR *(halkan).* Egytől-egyig konfiskálva!

SEDLINSKY. Csak

Maradjon itt hát!... Akkor hagyni kell!...

Nem szökhetik!...

(Fenn, szelid alázatosságot szinlelve.)

Szolgálatára...

A HERCEG *(hevesen).* El!

SEDLINSKY *(hátrál és a legmélyebb részvét hangján).*

Tudom, hogy szenved... van rá oka sok!

A HERCEG *(int a kezével, hogy takarodjék).*

Elűzöm!

SEDLINSKY *(rátartóan).* Pardon!...

A HERCEG *(a wagrámi síkra mutat).* Én itthon vagyok

(Sedlinsky rendőreivel együtt kilohol.)

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU.

FLAMBEAU *(felkönyököl).*

Ah mégis furcsa, - itt - ezen a téren,
Hol az apáért már hullott a vérem,
Most a fiúért másodszor halok!

A HERCEG *(mellé kuporodva, kétségbeesetten):*

A fiuért? Haszontalan dolog!

A fiuért nem volna érdemes!

Ő érte halsz meg!

FLAMBEAU *(réveteg arccal).* Érte?

A HERCEG *(gyorsan átszellemülve).* Wágrámnak síkja ez

(Fojtott hangon Flambeau fülébe kiáltja):

Wágrám!

FLAMBEAU *(fölveti zavaros szemeit).*

Ah, Wágrám!

A HERCEG *(sürgető hangon, - a multakba akarván visszaragadni ezt a tétova lelket).*

Rá ismersz-e már?

A nagy mező, a végtelen határ,
És ott a domb és a hegyes torony...
Nos látod?

FLAMBEAU. Látom!

A HERCEG. Csattog a szurony,

Döbög a föld! Nem reszket rajtad át

A csatatér?... Nem hallod a csatát?

FLAMBEAU *(álmatag szemmel).*

Csatát!...

A HERCEG. Morog, zúg, mint a tenger-ár!

FLAMBEAU *(ragaszkodva ehhez a szép illúzióhoz):*

Igen... igen!... Wágrámnál halok meg, úgy-e bár?

A HERCEG. Száguld a ló! Párducbőr van a hátán!

Úgy vágat, mintha kergetné a sátán,

És lovasát a földön húzza!... Nézd!

(Fölkel a földről és állva beszél a fűvön fekvő Flambeauhoz.)

Wágrám ez, Wágrám! Látom a merészt,

Látom Davoust-t, amint felül a lóra,

S előre ront, mert itt a döntő óra.

Kis látcsövét a császár fölemelte.

Sebet kaptál... szuronnyal döftek mellbe...

Fölvettelek és ide hoztalak,

Hogy...

FLAMBEAU. Elkezdődött a lovas-atak?

A HERCEG *távol-gomolygó ködpárákra mutat*).
Ott, az a kék sor... ott a mély uton, tudom.
Mind jó lövő!

FLAMBEAU *(bágyadt mosollyal)*. Reille tábornok.

A HERCEG *(mintha tekintetével követné a csatát)*:
De most a császár Oudinot-t veti
A csatasorba!... Ah, miért nem fedi
A balszárnyat? Mért hagyja, hogy e vas-
Gyűrűt bolygassák?

FLAMBEAU *(boldogan kacsint a szemével)*.
Ó a kis ravasz!

A HERCEG. Harc!... Macdonald lóháton ott terem
És sebesült Masséna szekerén!

FLAMBEAU. Hah, vége van, ha jobb szárnyára csap
A főherceg!

A HERCEG *(kiabálva)*. Szerencsés, drága nap!
Nincs baj! Mi győzünk!

FLAMBEAU *(élénken)*. Hol tart a csata?

A HERCEG *(növekvő lázzal)*.
Dsidásaink egy fürge százada
Most csípi el Auersperg herceget!

FLAMBEAU *(föl akar tápázkodni)*.
És mit csinál a császár?

A HERCEG. Megmondhatom neked:
Néz! Egyre néz!

FLAMBEAU *(könyökére támaszkodva)*.
Talán verembe csalja
Ő fenségét, mi?

A HERCEG. Nansoutyt sarkalja!
Hah, Nansouty!... Porfelleg a nyomán!

FLAMBEAU *(mohón)*. S Károly főherceg! Bontogatja tán
Hadserege szárnyát?

A HERCEG. Szörnyű füstgomoly
Csapott föl!... Ott Lauriston ostromol!

FLAMBEAU *(lihegve)*. És mit csinál a főherceg? Komoly?
Jól látod?

A HERCEG. Most bővíti Ő fensége
A szárnyait!

FLAMBEAU. El van tángálva! Vége!

(Visszahanyatlik.)

A HERCEG *(mámorosan)*.
Száz ágyú mozdul!... Száz ágyú veszett
Galoppban vágat!

FLAMBEAU *(vergődve a földön)*.
Megfúlok!... Vízet!

Adj innom! Ah légy irgalmas velem!
- És... mit csinál... a császár?

A HERCEG. Int egyet.

FLAMBEAU *(a szemeit csöndesen, boldogan le hunyja)*.
Győzelem!

(Csönd.)

A HERCEG. Flambeau!

(Csönd. Flambeau hörögni kezd. A herceg borzadva tekint körül. Látja, hogy a határtalan síkságon egyedül van ezzel a haldoklóval. Összerezzen. Pár lépést hátrál.)

Nagy Isten! Félelem fog el!
Miért? Mert itt egy katona hever?
Sok francia granátos hajtotta már fejét
E fűre le! Jól ismeri a rét
Egyenruhájukat!

(Flambeaura hajol és rákiált.)

Ébredj föl! Diadal!

FLAMBEAU *(hörögve)*. Vízet!

HANGOK *(a szélben)*. Vízet!... Vízet!

A HERCEG *(összeborzadva)*. Rettentő éji dal!

EGY HANG *(nagyon messze)*.
Vízet!

A HERCEG *(veritékcsöppet töröl le a homlokáról)*.
Hah!

FLAMBEAU *(rekedt hangon)*. Hull a vér!

HANGOK *(mindenfelől a sík mezőn)*.
A vér... a vér... a vér!...

A HERCEG *(irtózva)*. Halál-hörgése százszor visszatér!

EGY HANG *(távolba veszve)*.
Vér!... Vér!...

A HERCEG. Ah, értem ezt a bús nyöszörgést
E sík mező a százezernyi hörgést,
Mely itt felbúgott és a légbe halt:
Betéve tudja, mint egy régi dalt;
S ha elnémul az ember, folytatja szörnyű módon!

A SÍKSÁG *(távolról)*.
Jaj!... Jaj!...

A HERCEG. Igen! Megértem!... Nem csalódom!
Jaj, zokogás, nyögés tolong a föld alól!
Wágrám emlékezik!... Wágrám az, aki szól!

A SÍKSÁG *(hosszasan)*.
Jaj!...

A HERCEG *(nézi Flambeaut, aki holt-mereven fekszik a fűvön)*. Már nem moccan!... Föl se kél soha!

(Rémülten.)

Mennem kell innét! A szivem remeg!...

(Hátrálva távozik, de a szemeit nem veszi le róla.)

Mintha csatában ölték volna meg,
Egészen úgy néz! Ez a kék ruha,
És a kabáton ez a vérszalag...

(Egyszer csak szaladni kezd. De rögtön megáll, mint ha előtte volna még mindig a halott granátos.)

Még egy!

(Más irányban akar eljutni, de rémült kiáltással újra visszahátrál.)

Megint egy!

(Harmadszor is visszadöbben.)

S újra egy alak!

(Körülnéz.)

Most itt tűnik föl... aztán újra ott!

(Folytonosan hátrál, mintha dagadó árvíz elől menekülne: végre a domb tetejére fut, ahonnan az egész síkságot belátja.)

Ah, mértföld-hosszan csupa kék halott!

AZ EGÉSZ SÍKSÁG. *Halál!... Halál!... Halál!...*

A HERCEG. Azt hisszük, hogy a rög
Kemény hulláma nem reng s ím a barázda nyög,
Inogva mozdul! És a föld szakadt
Szántóföld hányja a halottakat!

A FÖLD *(tompán)*.
Jaj!

(Zürzavaros hangokra közelednek és olvadnak egybe a rejtelmesen borzongó füvek közt.)

A HERCEG *(lázban remegve)*.
S mit beszélnek itt, e száraz avaron?

EGY HANG *(a magas fűben)*.
Szétvágták a fejem!

MÁS HANG. *Letépték a karom!*

MÁS HANG *(elfutva)*.
A test-rakás megfullaszt!

MÁS HANG. *Csupa vér*
A roncsolt lábam!

A HERCEG (*iszonyodva*). Ez a csatatér.
Kivántam, - itt van!

(*A hangok szaporodnak és beszédjük mind érthetőbb. Szomorú vinnyogás hallik: panasz, hörgés, káromkodás.*)

EGY HANG. *Egy kis víz fürössze*
Égő sebem!

MÁS HANG. *Nézd meg mit törtek össze*
A csontjaimba!

MÁS *Élve dobnak a*
Halottak közzé, a gödörbe, ha
Te nem segítsz!

A HERCEG. *A bokrokból karok*
Nőnek ki!... És ha lépni akarok,
Belém markolnak!... És vállrojtokon
Tapos a lábam!...

KIÁLTÁS (*jobbfelől*). *Idegen rokon,*
Akárki légy, jőjj hozzám!... Segíts meg!

A HERCEG (*tántorogva*). *Fölbukom*
A sok, sok puskaszíjban!

(*Balra szalad és úgy lép, mintha ki akarna gázolni valamiből.*)

EGY HANG (*balról*). *Hahó! Hej! Dragonyos!*
Nyujtsd a kezéd!

MÁS HANG (*hidegen válaszolva*).
Már egy sincs!

A HERCEG (*magánkívül*). *Elég!... Irtózatós!*

EGY ELHALÓ HANG (*egészen közel*).
Adj innom!

KIÁLTÁS (*messziről*).
Jaj, a hollók!

A HERCEG. *Ah, a szivembe vág!*
Im, óriássá nőnek a játék-katonák,
És finom asztalomról mind, mind elém lebeg!

AZ ÁRNYÉK, A SZÉL, A BOZÓT.
Ó!...

A HERCEG (*kétségbeesve*).
Sebbel borított véres kisértetek,
Bús pillantások sujtó, mint az átok!
De hogyha van vigasz, vigaszt csak abban látok,
Hogy nevetek dicső! Hogy Frankhon büszke rátok,
Mint régi nagy nevekre!

(Azok egyikéhez, akiket látni vél.)

Mi a neved?

EGY HANG. *Mihály!*

A HERCEG *(egy másikhoz).*
Hogy hívnak téged?

EGY HANG. *Péter!*

A HERCEG. És mondd, ki vagy te?

EGY HANG *Pál!*

A HERCEG *(lázasan, másokhoz).*
Neved?

EGY HANG. *Mihály!*

A HERCEG. Te?

EGY HANG. *Péter!*

A HERCEG. S te, akinek a lába
Hosszú vérnyomokat tipor a föld porába,
Amint jár csupaszon: hogy hívnak tégedet?

EGY HANG. *Nevem Pál!*

A HERCEG *(könnyezve).* Ó homályos, ó disztelen nevek!
Ó ragyogó dicsőség szegény munkásai!

PANASZ *(mögötte).*
Emeld föl a fejem s meg foglak áldani!

EGY ELHALÓ HANG. *Vizet!*

A CSATATÉR *(egy hörgésben ezerek hörgését hallatva)*
Jaj!

CSOPORTOS PANASZ. *A lovak patkói összezúztak! - Végem van! - Meghalok! - Segítség! -
Hova csússzak? -*

EGY HANG *(fohászkodva).*
Ó nézzetek rám ott fön, ti jók, irgalmasok!

KIÁLTÁS *(messziről).*
A hollók!... Jaj, a hollók!

A HERCEG. S hol vannak a sasok?

PÁRBESZÉD A SZÉLBEN.
*Vizet! - De a patak vérhabbal van tele! -
Mindegy! Szomjas vagyok! Most ne törődj velem! -*

KIÁLTÁS *(mindenfelől).*
*Rosszúl vagyok! - Jaj, csupa tűz a szám! -
Én istenem! -*

EGY VÉN, REKEDT HANG. *A Krisztusát!*

EGY IFJÚ HANG. *Mamám!*

A HERCEG *(mozdulatlan; megdermedve; két vérfonál csorog alá az ajkairól).*
Ah!

NYÖGÉS AZ ORSZÁGUTON.

Légy kegyes, lödd koponyámat széjjel!

A HERCEG. Most már tudom, mért riadok föl éjjel!

HÖRGÉS A FÜBEN. *Gaz vértések! Nem vas az ember gyomra!*

A HERCEG. Mért ül verejték forró homlokomra,
Míg összeráz a szörnyű köhögés!

KIÁLTÁS EGY BOKORBÓL.

Véres kolonc a lábam! Hasítsd le! Itt a kés!

Ne könyörülj meg, pajtás a silányon!

A HERCEG. S most már tudom, kinek a vérét hányom!

AZ EGÉSZ SÍKSÁG *(üvölt a fájdalomtól).*

Jaj!... Jaj!...

(A virradást megelőző sáppadt sötétségben, távoli orkán dübörgésénél, alacsonyan száguldó fekete felhők alatt, minden ijesztő alakot ölt: tollas csákók hullámszerűen a gabonában; fantasztikus kalpagok gurulnak a lejtős helyeken; heves szélrohamban valamennyi bokor mintha fenyegető mozdulatot tenne.)

A HERCEG. Ó mennyi kar! És mind, mind véresek!

Kezetlen könyökök... és ujjatlan kezek!

A szél felém hajlítja e rémes aratást,

S mind engem átkoz! Engem! Csak engem, senki más!

(Roskadozva, összetett kézzel könyörögve.)

Ó irgalom!... Te vén, hatalmas vértés,

Légy irgalmas!... Ne tartsd elém e véres,

Borzasztó keztyűt!... Irgalmazz nekem

Te ifjú testőr, aki ridegen

Mereszted rám holt-halvány képedet!

Ne vessetek rám ily szörnyű szemet!

Mért csúsztok így?... Miért e csorba kardok?

Úgy tetszik, hogy kiáltani akartok!

Mért van lélekzet újra s egyszerre ennyi szájon?

Mi készíti valamennyit, hogy mindjárt kiabáljon,

Még mielőtt a hajnal a mennyekből alá száll?

(Összegörbül a borzalomtól; futni akar, hogy semmit se halljon.)

Már kezdik!... Kiabálnak!... Mit? Mit?....

VALAMENNYI HANG. *Éljen a császár!*

A HERCEG *(térdre esik).*

Ez a bocsánat!... Ó szép, halhatatlan,

Nemes dicsőség: ezt te érted kaptam!

(Csöndesen és szomorúan a síkság felé.)

Köszönöm.

(Föláll.)

De látom, hogy mi áll előttem
Én a világra engesztelni jöttem.
Még minden nem volt megfizetve. Hát
Én törlesztek most. Végzetem szavát
Megértem jól e rémítő mezőn.
Gyöngén, fehérén, halkan-könnyezőn
Rá kellett állnom e fekete ágyra,
Hogy könyörögve és szenvedni vágyva
Föláldozzam magam a szeretet nevében!
És most, hogy fennkölt szívvel e bús halomra léptem:
Most, hogy a harcmező s a magas ég közt állok.
Érzem, hogy mindig feljebb, feljebb szálllok.
És érzem, hogy míg végtelen ködét
Tömjén gyanánt lehelli szét a rét:
Emelkedik föl az egész mező,
Hogy a szelíden leereszkedő,
Mebékült égnek annál közelebből
Nyujthasson engemet föl!
És érzem, hogy a harctér igaz dolgot művel,
Ha lelkeket az égnek ily módon nyújtja fel.
Mert azzal, hogy föláldoz, hogy a mennyeknek ad:
Tisztábban hordja eztán roppant diadalát!

(Ott áll a domb tetején, végtelen kicsi pont a határtalan síkság közepette és karjait az égre tárja.)

Fogadj el engem, Wágrám! Itt vagyok!
Fogadj el! Bennem váltságdíj ragyog!
Im, a fiú síkdra visszatért,
Kárpótlást adni annyi fiúért!
Emelj a köd fölébe, mely itt borong e téren!
Véres kezddel, Wágrám, emelj föl hófehéren!

Ah így legyen! Kívánom, könyörgöm, akarom!
Mert itt a fülembé súgott az esti fuvalom,
Mert üdvöt ad a láz, mely szívemet megszállja,
Mert a ruhám fehér, mint az oltár ostyája!

(Suttog, mintha csak egyvalakinek szabadna hallani.)

Boldogtalan atyám! Van-e még, aki átkoz?
Csitt!... Én Schönbrunn teszem halkan a te szikládhoz!

(Pillanatig lecsukott szemmel áll, azután mondja.)

...Megtörtént!...

(Virradni kezd. Erősebb hangon beszél.)

Ámde most, mikor a sas fia
Már tudja, érzi jól, hogy meg kell halnia;
Most, amikor lemondó, ártatlan hattyúképpen
Meghalni készül éppen,
Magas kapura mintegy felszögezve,

Hogy a hollókat űzze, elijessze,
És visszahozza újból a büszke sasokat:
Rozstermő föld, te többé ne jaidítsd el magad!
Nincs hozzá már jogod! Se ahhoz, hogy e tájon
Az alacsony bokor lábat, kezét dobáljon!
Kimostam a folyót... és a nyögő szelet
Megtisztítottam!... E mező felett
Nem zúghat már a panaszok jaja,
Csak a dicsőség dörgő moraja!

(Minden aranyos lesz. A szél dalol.)

Igen! Méltó vagyok rá, hogy immár szemtől-szembe
Ujjongó trombiták harsogjanak fülemben!

(Itt-ott trombitaszó. Büszke moraj kél. Az imént még nyöszörgő, vinnyogó hangok most harsányan osztják a parancsot.)

Hogy ami sírt, vánszorgott; most alakuljon át!
Hogy lássam a halottak fönséges rohamát!...

(A szálló ködök mintha vágatató lovasok volnának. Lódobogás hallik.)

HANGOK *(távol.)*
Előre!

A HERCEG. Most megszűnt a sík nyögése!
Most jön a harcok diadalmas része!

HANGOK. *Verd a dobot!*

(Láthatatlan dobosok rohamra dobolnak.)

A HERCEG. Dob szól, harsona tárog,
S vadúl kacagnak a nyalka huszárok!

HANGOK *(hatalmas kacagásba törnek ki).*
Ha! Ha!

A HERCEG. Győzelmek istennője te,
Viktória, suhanj, rohanj ide!
Száz harsány szádból a pecket kivettem:
Most rajta! rajta!... Mi vagyunk itt ketten
Dalolj! Dalolj!

HANGOK *(távol, álomszerű Marseillaise-t intonálva).*
...Bajtársak, csatarendbe!

A HERCEG. Dicsőség!

(A nap kél. Minden felhő csupa bíbor és villogó fény. Az ég olyan, mint egy nagy hadsereg.)

Ó e fényes fergetegbe
Hadd rohanok!

HANGOK. *Tűz és szuronyt szegezz!*

A HERCEG. Ha küzdhetnék e dörgő, rémletes,
Dicső viharban, hősök oldalán,
Ahol vezényszód harsog, ó atyám!

(A távolodó csatazajban, nagyon messziről, két dobverő csapat közt, érces és büszke hang hallik.)

A HANG. *Tisztek!... Káplárok!... Katonák!*

A HERCEG *(deliriumban. Kardját kirántja).* Ez ő!

Csatára!... Síp, kacagj! - Villogj, sötét mező!

Te könnyű zászló, szállj föl minden fokra!

Előre... a fehér kabátosokra!

(És mialatt az álomszerű harsonaszó mindjobban gyöngül, mindjobban elhal balfelé; egyszerre jobbfelől, a friss szélben, mely amaszt átsöpri, valóságos harsonaszó riad föl. A dühös francia indulók elroppennek a homály utolsó foszlányaival és ébresztő ellentét gyanánt Schubert-féle osztrák, vidám, keringőyszerű induló csendül a rózsás levegőben.)

A HERCEG *(borzongva megfordul).*

Hah, micsoda fehérség közeleg?

De hiszen ez az osztrák hadsereg!

(Magánkívül, képzelt gránátosokat sarkalva.)

Az ellenség!... Tiporjuk össze hát!

Kergessük őket a pokolra le!

Utánam!

(Magasra emelt karddal az úton feltűnő osztrák ezred első soraira tör.)

EGY TISZT *(elébe ugrik és föltartja).*

Herceg! Az ön ezredei

A HERCEG *(fölébredve, iszonyú sikollyal).*

Ah, ez az én?...

(Körülnéz. A nap felkelt. Minden visszakapta természetes színét. A tömérdek halottból csak Flambeau maradt ott. A herceg egy nagy, nyugodt, mosolygó síkság közepette áll. Fehérkabátos katonák vonulnak el előtte. Látja végzetét és elfogadja; támadásra emelt karját lassan leereszti; a kéz a csípőhöz ér; a kard szabályos állásba igazodik; és a herceg, mereven, mint egy automata, gépies hangon, azon a hangon, mely immár egy igazi osztrák ezredes hangja, elkezd vezényelni.)

Állj! - Vállhoz! - Jobbra át!

A tisztek fennhangon ismétlik a vezényszavakat. A gyakorlat megkezdése közben legördül a függöny.)

- Függöny. -

HATODIK FELVONÁS. Az összecsukott szárnyak.

Valamivel később Schönbrunnban. A reichstadti herceg komor és pompás szobája.

Hátul a fekete és aranyos ajtó, mely a kis porcellánszalomba vezet. Jobbfelől az ablak. Balra falkárpit és benne - titkosan meghúzódva kis ajtó.

A butorzat a maival teljesen azonos: fekete és aranyos fába foglalt karszékek, spanyolfalak, imázsámolyok, több asztal és fa-állvány.

A betegszoba lázas rendetlensége. Bundák, könyvek, orvosságos üvegcsék, csészék, narancsok és rengeteg ibolyabokréták mindenütt, minden bútoron.

Baloldalt, az első színfalnál, szűk tábori ágy. A fejnél, alacsony - orvosságos üveggel és virággal szintén megrakott - asztalka közepén I. Napóleon kis bronzszobra.

A függöny felgördültekor a herceg fázva, reszketve ül az ágy szélén. Iszonyúan megviselte a betegség. Lesoványodott, keskeny arca háromszor csavart, fehér batiszt-nyakkendőre görnyed; régóta nem nyírt szőke haja túlhosszú csimbókokban hull alá. Szomorúan burkolódik egy nagy köpenyegbe, mely hálóköntösül szolgál; fehér térdnadrág van a lábain; mellénye nincs; vékony, gyöngye teste lebegni látszik az ing csipkés fodraiban és sovány kezei eltűnnek a redőzött kézelőkben.

Merev szemmel néz maga elé.

A szoba egyik sarkában az orvos és Hartmann tábornok, piperkőc vén katona, akit kirendeltek a herceg mellé, állva és halk hangon beszélgetnek egymással.

A hátsó ajtót félig kinyitják és a résen keresztül misztikus, sárgás fény szűrődik a szobába. A hercegnő besurran a nyíláson, hátra néz, hogy meggyőződjék: bizonyos dolog készen van-e, azután gyorsan, zajtalanul beteszi az ajtót. Csipkés ruhájában nagyon halavány.

Pár szót vált suttogó hangon a két férfiúval, akik fejcsóválva néznek a betegre; azután közeledik a herceghez - aki nem veszi észre - és megfogja gyöngéden a kezét.

A herceg összerezzen és meg van lepelve, amikor ráismer.

ELSŐ JELENET.

A HERCEG, A FŐHERCEGNŐ, AZ ORVOS, HARTMANN TÁBORNOK.

A HERCEG *(a főhercegnőhöz)*.

Hát nem beteg?

A FŐHERCEGNŐ *(erőszakolt vidámsággal)*.

De az voltam!... Nagyon!...

Egyszerre véled!... És most elhagyom

Az ágyamat. Jobban vagyok. S te?

A HERCEG.

Én?

Ah, rosszabbul, ha fölkel nénikém,

Hogy engem lászon!...

A FŐHERCEGNŐ. Tréfálsz?

(Az orvoshoz.)

Betege

Már okosabb lett, doktor úr, úgy-e?

AZ ORVOS. Most már pompásan issza a tejet!

A FŐHERCEGNŐ. Mily boldogság!... Örömmel hall ilyet
A nénéd!...

A HERCEG. Mégis szomorú dolog,
Nagyon lever, ha arra gondolok,
Hogy azt, aki a föllegekbe járt,
S a történet dicséretére várt:
Azért dicsérik, mert most a tejet
Pompásan issza!...

(Sok ibolyabokréta hever mellette az asztalon. Egyet fölvesz közülök és gyönyörrel, mély sóhajjal temeti belé az arcát.)

Ó, lázamra tett

Friss üde gömb!... Virágbokrocska, mely
Harmatra vár!...

A FŐHERCEGNŐ (nézegeti az egész szobát betöltő tömérdek virágot).

Egy szép kert ez a hely!...

Virágot hoz neked mindenki?

A HERCEG (szomorúan mosolyogva). Már!...

FŐHERCEGNŐ.

Csitt!

(Összenéz az orvossal, aki bátorítja; némi habozás után a herceghez lép és zavart hangon így szól);

A betegség most végére jár...

- Te nálad is, te csinos kis legény! -

Hogy hálát adjunk Istenünknek... én

Megáldozom ma reggel...

(A herceg ránéz. A hercegnő folytatja, még zavartabban.)

Azt hiszem,

Ha csatlakoznál... Kedves volna? Nem?

(Gyorsan.)

S miért ne áldoznál velem te?

A HERCEG (miután jól a szemébe nézett). Ládd,

Kegyes kacér: ezért jöttél te!...

(Tompá, mély hangon.)

Hát

Ütött a végső óra!...

A FŐHERCEGNŐ (kacag). Ó bolond!

És nem gondolsz az etiketre, mondd?

A HERCEG. Az etikettre?

A FŐHERCEGNŐ. Hogy a végső útja
Elérkezett: minden főherceg tudja,
Mert összegyűl a fenséges család,
Mikor föladják néki...

(Elakad.).

A HERCEG. Mondd ki hát!...

A FŐHERCEGNŐ. Azért se!...

A HERCEG (körülnéz). Tényleg nincs itt senki!...

A FŐHERCEGNŐ (a hátsó ajtóra mutat). Csak
Magunk leszünk!... Se főherceg-urak,
Se főhercegnők!... Oltárt állítottam
A porcellános kis teremben!... Ottan
Az udvari prelátus csak nekem
S neked misézik, drága hercegem!
Megáldozunk... nem is lehet másról szó...
És ez a szentség nem lesz...

A HERCEG. Az utolsó?
Igaz!...

A FŐHERCEGNŐ. No látod!

(Kecsesen nyújtja neki a karját))

Jösz?

(A herceg ingadozva föláll. Csöngettyűszó jobb felől.)

Ah, a mise!...

(A herceg a főhercegnőre támaszkodva, indul a kis szalon ajtaja felé. Az orvos és Hartmann tábornok tüstént kinyitják az ajtót.)

A HERCEG. Nincs itt a fényes udvar!...

A FŐHERCEGNŐ. Senkise'!...
A pap meg a ministráns!... Meg mi!...

A HERCEG (mentében fürkészve nézi az orvost és a tábornokot, akik mosolyognak rá).
Csak!...

Tehát ma még nem!...

(Az ajtó bezárul a herceg és a hercegnő mögött. A két férfi arcáról azonnal eltűnik a mosoly. Hartmann tábornok a kis kárpitajtóhoz siet; kinyitja; és az egész császári család csendesén bevonul.)

HARTMANN TÁBORNOK (halkan főhercegekhez és főhercegnőkhöz). Méltóztassanak!

(Ujját az ajkaira teszi és int nekik, hogy helyezkedjenek el.)

MÁSODIK JELENET.

HARTMANN TÁBORNOK, AZ ORVOS, MÁRIA LUJZA, A CSÁSZÁRI CSALÁD,
METTERNICH, PROKESCH, CAMERÁTA GRÓFNŐ, DE LORGET TERÉZ.

(A magas uraságok, vigyázva, nehogy zajt üssenek és lármájuk áthallják a másik terembe, különböző sorokban helyezkednek el, arccal a zárt ajtó felé, mely mögött időről-időre csöngetyű cseng. Mária Lujza az első sorban áll. Vannak köztük nagyon koros főhercegek és gyermeksorban levők; továbbá zsenge ifjak, akik éppen olyan szőkék, mint a reichstadti herceg. A nyitott ajtó homályában egyenruhák csillognak. Metternich teljesen díszben a császári család utolsó sorában áll.)

HARTMANN TÁBORNOK *(látva, hogy mindenki a maga helyén, mély és ünnepies hangon kezd szólni).*

Mikor tehát a herceg térdepelve
A paphoz hajlik, hogy az ostyát nyelve
Mély áhitattal elfogadja...

EGY FŐHERCEGNŐ *(az elől álló gyermekekhez).* Csend!...

HARTMANN TÁBORNOK.
Szemét lehunyja s nem mozdul e szent,
Nagy pillanatban: Fenségték előtt
Az ajtót halkán, nesztelen kitárom.
Egy percre majd látják a szőke főt.
Gyors mozdulattal aztán újra zárom!...
A herceg fölkél, révedezve néz
S nem sejti, hogy - szokás szerint - egész
Udvar jelenlétében vette föl
A haldoklók szentségét.

(Ebben a pillanatban Prokesch balról belép és két asszonyt vezet be: Cameráta grófnőt és Terézt.)

METTERNICH *(a most jövőkhöz).* Csönd!...

PROKESCH *(súgva Terézhez és a grófnőhöz).* Elöl
A fenséges császári ház... Igen...
És önök itt!... Megengedték nekem!
E meghajolt fenséges főkön át,
Ahol a végzet üt komor tanyát,
E sápadt, félénk gyermekek fején
Keresztül, - itt, a hervadás helyén:
Megláthatják még egyszer!...

TERÉZ. Hála! Hála!...

MÁRIA LUJZA.
Csend! Csend!... Vigyázzon mindenki magára
Ha nyílik majd az ajtó!... Néma csend!

EGY HERCEGNŐ.
A csöngetyű!... Csöngetnek odabent!...

MÁS HERCEGNŐ.
A szentséget mutatják föl!...

(Minden asszony letérdepel.)

HARTMANN TÁBORNOK. Vigyázat!...

A GRÓFNŐ *(állva maradt. Látva Metternichet, aki közvetlenül mellette szintén lehajlott, megérinti a karját).*

Metternich úr, önben semmi se lázad?

METTERNICH *(odafordul, ránéz és büszkén).*

Nem!... Azt tettem, ami a kötelesség
Parancsa volt! Kellett, hogy rosszul essék
Magamnak is... Sokszor szívemre támadt
A részvét... De a császárt és hazámat
Jobban szerettem!...

A GRÓFNŐ. S most a könnyei
Nem hullanak?

METTERNICH *(pillanatnyi hallgatás után).*
Nem!...

(A csöngettyű újra megszólal.)

Az Agnus Dei!

MÁRIA LUJZA *(Hartmann tábornokhoz, aki az ajtót félig kinyitja és a nyíláson át benéz).*
Vigyázzon, hogy ne nyikorogjon!... Lassan!

METTERNICH *(tompá hangon újra kezdi).*
Nincs rá okom, hogy bűnbánón forgassam
A szememet... De azt beismerem,
Hogy nagyherceg volt!... És ha e helyen
Letérdelek most s meghajtom e főt,

(Térdét meghajtja.)

Nemcsak az Isten báránya előtt
Hajlom meg!...

HARTMANN TÁBORNOK *(néz a félignyitott ajtón át).*
A prelátus jön, - kezében
A szentelt ostya...

MIND *(érzik, hogy a nagy pillanat közel).*
Ó!...

HARTMANN TÁBORNOK *(keze az ajtón).*
Csak lassan, szépen...
Egy pillanat még... most!...

MIND. Ó!...

TÁBORNOK. Kinyitom!...

(Az ajtó-szárnyakat nesztelenül szétlöki. Látszik a vidám kis szalon, ahol minden csupa porcellán. Látszanak a kék és fehér falak, a meggyújtott fajánszcillár, az ibolyabokréták, a ministráns-fiúk, a tömjénfüst, a sárga viaszgyertyák, a csinosan díszített oltár és - térden állva, háttal a néző felé - a reichstadti herceg és a főhercegnő, aki félkarját támogatólag a herceg dereka körül fonta; azután a prelátus, aki közeledik hozzájuk; a szent ostya ott remeg

már a ciborium fölött. Csönd és mély meghatottság perce. Mindenki letérdel, lélekzetét és könnyeit vissza fojtva.)

TERÉZ *(lassan emelkedik, hogy nézhessen a fejeken keresztül; odapillant, lát, - és zokogva tör ki belőle):*

Így látni! Így!... A bánat földre nyom!

(Általános megdöbbenés, Hartmann tábornok az ajtót hirtelen behúzza. Mindenki föláll.)

A TÁBORNOK *(gyorsan a főhercegekhez).*

El, el! hamar!... Vagy minden kárba vesz!...

A zokogást hallotta!...

(Mindnyájan a baloldali ajtó felé tolulnak; de a porcellánszalonn ajtaja hirtelen kinyílik, a herceg megjelen a küszöbön, valamennyit ott látja maga előtt és egy hosszú pillantás után, mely mindent megért:)

Ah?... Helyes!...

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, A HERCEG, A FŐHERCEGNŐ.

(A császári család lassankint elvonul.)

A HERCEG *(nyugodtan és rögtönös méltósággal).*

Hálám fogadd, szegény szív! Hangosan

Szakadtál meg... s a mély csönd oda van!...

De aki sírt, jól tette, úgy találom:

Nem volt joguk el-ellopni a halálom'!

(A főhercegekhez és főhercegnőkhöz, akik mély tisztelettel távoznak.)

Osztrák-családom, el, mindannyian!

«Emlékezzék rá síríg a fiam,

Hogy francia hercegnek született!»

Most... emlékszik rá!

(A távozó főhercegekhez.)

Isten veletek!

(Keresgélő pillantással néz körül.)

Kinek a szíve tört meg?

TERÉZ *(aki alázatosan, mindegyre térdepel még egy szögletben).*

Az enyém!...

A HERCEG *(pár lépést tesz feléje: szeliden).*

Ön nem okos!... Hajdan emlékszem én -

Azért sírt, mert élő osztráknak látott;

Mert hordoztam a szűk osztrák-kabátot;

És most azért sír, mert meghalni lát.

(A főhercegnő és a grófnő karosszék elé vezetik, ahová kimerülten ledől.)

TERÉZ *(förlállott, - közeledik, - és félénk hangon).*
A légyott...

A HERCEG. Nos?...

TERÉZ. Ott voltam.

A HERCEG. Ön?... Tehát
Eljött? Szegényke!

(Mélabúsan.)

És mért?

TERÉZ. Szeretem!

A HERCEG *(a grófnőhöz).*
S ön, asszonyom, tagadta kereken!...
Miért titkolta?

A GRÓFNŐ. Mert szeretem!...

A HERCEG. És
Most mindaketten itt vannak!... Mesés!...
Ki volt a...

(Teréz és a grófnő a főhercegnőre tekintenek.)

Ön tán?

A FŐHERCEGNŐ. Én!...

A HERCEG. Zavarba dönt
E jószág!... És mért?

A FŐHERCEGNŐ. Mert szeretem önt!..

A HERCEG *(mosolyog).*
A nők szerettek!... Gyermeküket szokás
Ekkép szeretni!...

(A nők tiltakozó mozdulatot tesznek.)

Ez volt!... Semmi más!...

(Terézhez.)

A gyermeket, akit nagyon sajnálnak...

(A főhercegnőhöz.)

Elkényeztetnek!...

(A grófnőhöz.)

Oltalmára szállnak!...

És homlokán a Lawrence-féle kép
Arany-haját folyvást kereste szép
Puha kezük: az anya hú keze!...

A GRÓFNŐ. Nem! Tudtuk: lelked magasra száll...

A HERCEG. De

A történetben nem kap szerepet

A herceg, aki nagyságért eped...
A gyermek lessz ott, kecske-fogatán,
A rózsás arcú, szőke, nem vidám,
Hímzett gallérú gyermek, aki éppen
Úgy tartja ezt a földgömböt kezében
Mint egy nagy lapdát!...

MÁRIA LUJZA. Szólj hozzám!... Beszélj!...
Nézd, itt vagyok!... Ó, vedd ki ezt a mély
Tövist szívemből... ezt a furdalást!...
Ah, kicsi voltam melletted... De lásd:
Erősnek, nagynak nem születtem én!
Szegény, bohó madár-szív az enyém!...
Örökké cseng-bong a fejemen át...
Csak ma először nem hallom zaját!...
- Ah, foglalkoztál volna bár velem!...
Fiam, bocsáss meg!...

A HERCEG. Adj, én Istenem
Egy méltó szót!... Mélységest, komolyat,
És mégis könnyűt!... Adj nekem olyat,
Amivel egy anyának meg lehet
Bocsátani!...

(Egy lakáj, aki nesztelenül lépett be, Mária Lujza felé megy. Mária Lujza megpillantja és érti, miről van szó.)

MÁRIA LUJZA *(könnyeit letörli: a herceghez).*
Fiam, kéresemet
Teljesítették... Amit óhajtottál:
A bölcső...

LAKÁJ. Itt van.

(A herceg int, hogy látni akarja. - Amíg érte mennek, észreveszi a sáppadt és mozdulatlan Metternichet. Fölemelkedik.)

A HERCEG. Kancellár úr ott áll
Egészen árván!... Sírhat is, mivel
Korán halok meg önre nézve!... Kell,
Hogy megsirasson...

METTERNICH. Én...

A HERCEG *(büszkén).* Fegyvere voltam.
Most eltörik. Mit érek önnek holtan?
A reszkető világtól ön csak bókot
Zsebelt be. Tudták, hogy a sas-fiókot,
Ha tetszik, mindjárt felröpíti!... Hát
Most vége!... Mert mind elbizza magát,
Ha holnap reggel hallgatózni fognak,
S azt mondják: «Nincs nesz!... Immár nem mozognak
A sas-kalitban!»

METTERNICH. Fenség...

(Behozzák a római király nagy, aranyos bölcsőjét.)

A HERCEG. Büszkeségem!...

A fényes bölcső!... Páris adta nékem!...
Prudhon rajzolta!... Gyöngyházzal rakott
Széles bárka lágyan ringatott...
Engem, akit úgy vittek a templomba,
Keresztelőre, hogy több fény, több pompa
Még akkor sincsen, hogyha koronáznak!...
- Szomszédja légy a kis tábori ágynak!...
Atyámé volt... s álomba minden este
A diadal nagy sas-szárnya legyezte!

(A bölcső már ott van a tábori ágy mellett.)

- Még közelebb!... Hadd símogassa meg
A takarót fehér csipkéje lágyan!...
Milyen közel van, ó ti istenek,
Kicsiny bölcsőmhöz a halálos ágyam!...

(Kézét a bölcső és az ágy közé dugja és tompán, halkán.)

Közéjük hullt az életem!

TERÉZ *(hangosan felzokog a grófnő vállán)*. Nagy ég!...

A HERCEG. S a fősvény sors e keskeny közbe még
Egy gombostűnyi nagyságot sem ejtett!...
- Feküdjem rajta... akit elfelejtett
A szent dicsőség!...

(Az orvos és Prokesch, a grófnő támogatásával, odavezetik a tábori ágyhoz.)

PROKESCH *(az orvoshoz)*. Mily sáppadt a képe!...

(A grófnő nagy szalagot húz ki a kebléből: a Becsület-rend szalagját és mikor elhelyezi a herceget a dagadó párnákon, könnyedén átövezi vele a haldoklót, aki nem veszi észre.)

A HERCEG *(hirtelen megpillantja hófehér ingén a piros selymet; mosolyog; kezével keresi a keresztet; megfogja és ajkaihoz emeli... Azután a bölcsőre pillantva így szól)*:

Nagyobb voltam bölcsőjébe'
Mint most az ágyban!... Régi dalt dudoltak
Az asszonyok fölöttem!... Hárman voltak...
Kivált a jó madame Marchand!... Be régi.
Be különös nótái voltak néki!...
- Egy bölcső-dalt ki énekel nekem?

MÁRIA LUJZA *(melléje térdel)*.

Itt az anyád!... Elringat, gyermekem.

A HERCEG. Tud énekelni egy francia dalt?

MÁRIA LUJZA. Én?... Nem tudok...

A HERCEG *(Terézhez)*. És ön?

TERÉZ. Talán!...

A HERCEG. No halld...
Ezt súgd fülembe: *«Esik az eső
Pásztorleány!... Elázik a mező!...»*

(Énekli a dallamot.)

Vagy:
«Nem megyünk ki többé a ligetbe...»

(Megint dúdol.)

Vagy énekeld hát halkán ümmöggetve:
*«Az avignoni hídon»... Szendereg
E népdal karján a fáradt gyerek...
(Teréz most dúdolja halkán az óhajtott nótát.)
Van még egy!... Még egy!... Legszebb dala volt
Gyermekkoromnak!... Főképp ezt dalold:*

(Zavaros szemmel fölemelkedik és énekel.)

*Volt egy kicsi ember,
Szürke a ruhája!...*

(Kezével a császár kis szobra felé nyúl; azután visszaroskad.)

TERÉZ. Ezernyolcszázharminc és - tizenegy!

A GRÓFNŐ. Elpattanó szép kristály, amit egy
Bronzvisszhang tör szét!...

A FŐHERCEGNŐ. Induló, harang.
Sortűz után: elszálló hárfa-hang!...

TERÉZ. Bús lilionszál, mely babérba hull!...

AZ ORVOS *(miután a herceg fölé hajolt).*
Nagyon rosszúl van!... Jobb, ha elvonúl
A társaság...

(A három asszony távozik az ágytól.)

TERÉZ. Ferenc, Isten veled!

A FŐHERCEGNŐ. Isten veled, Franc!...

A GRÓFNŐ. Húgod, baj-feled
Búcsúzik tőled: Bonaparte!...

MÁRIA LUJZA *(egészen az ágy mellett. A herceg bágyadt feje rálankad a vállára).* Fáj?
Pihenj e vállon!...

GRÓFNŐ *(letérdel a szoba másik végén).*
Római király!...

A FŐHERCEGNŐ *(szintúgy).*
Reichstadti herceg!

TERÉZ *(szintúgy).*
Te szegény kis árva!...

A HERCEG *(delirál).*
A paripák!... A paripák!...

A PRELÁTUS *(éppen az imént lépett be, égő viaszgyertyákat tartó ministráns-gyerekekkel).*
Imára!...

A HERCEG. Lovat!... Lovat!... Atyám elé kell mennem!

(Nagy könnyecseppek gördülnek alá az arcán.)

MÁRIA LUJZA *(a herceghez, aki ellöki magától)*

Én itt vagyok... letörölöm könnyedet!...

A HERCEG. Nem!

Hadd jöjjenek most a Diadalok!

A húgaim!... Én testvérük vagyok!...

Hah, itt vannak már! A leget tapossák!...

Eljöttek hozzám, hogy tisztára mossák

Dicsfényüket a könnyeimben itt!

MÁRIA LUJZA. Mit mondasz?...

A HERCEG *(összeborzong).*

Én... Nem!... Mondtam valami?

(Körülnéz, mintha félne, hogy megértik azt, amit mond.)

Nem!... Az egészről semmit sem tudok!...

(Ujját a szájára teszi.)

Köztem s atyám közt ez nagy, nagy titok!...

(A bölcső csipkefátylára mutat.)

Hadd burkoljon be ez a szép lepel!...

Adjátok, kérlek! Hadd sóhajtom el

A megváltó szót a világnak benne!...

Sokan kívánják: bárcsak végem lenne!...

És meghalok, mert magam is romboltam:

Titokban, ah, sok szív gyilkosa voltam!...

(Szemei pillanatra lecsukódnak.)

A temetésen rút lesz, annyi szent!...

Fáklyás lakáj-had... Testőr... Odalent

A dünnyögő, vén kapucinusok

Átvesznek majd és eltesznek a sok...

(Iszonyúan elsáppad és az ajkait harapdálja.)

MÁRIA LUJZA. Mért fáj a lelked?

A HERCEG. Mert átszenvedi

A poklok kínját!... Aztán hat heti

Udvari gyász!...

A GRÓFNŐ. Nézzék, mit húz magára!...

A bölcső fátylát!...

A HERCEG *(lihegve).* Rút lesz bizonyára!...

A nagy különbség most tűnik elő:

Ah, Párisban szebb a keresztelő,

Sokkal szebb, mint Bécsben a temetés!...

(Emeltebb hangon.)

Hartmann tábornok!...

HARTMANN TÁBORNOK *(közeledik).*

Herceg...

A HERCEG *(ringatja félkézzel a bölcsőt).*

Míg e kéz

Nagy bölcsőmben a multat rengeti:

Lázás szívem magához engedi

A hús halált!...

(A másik kezével könyvet vesz ki a párnafa alól és odanyújtja Hartmann tábornoknak.)

Tábornok...

(A tábornok átveszi a könyvet. A herceg tovább rengeti a bölcsőt.)

Rengetem

A multat lágyan... s úgy tetszik nekem:

A római királyt rengeti most a

Reichstadti herceg!

(Hartmann tábornokhoz.)

Nos? El nem lapozta?

A kijelölt hely?... Tisztán látja?...

HARTMANN TÁBORNOK *(felüti a könyvet).*

Látom.

A HERCEG. Olvassa föl hát tábornok-barátom!

Míg meghalok!...

MÁRIA LUJZA *(sikoltva).*

Ó nem!... Nem a halál!

Nem akarom!... Nem!...

A HERCEG *(elhelyezkedik a párnákon és ünnepélyesen):*

Elkezdheti már!...

HARTMANN TÁBORNOK *(az ágy végében áll és olvas).*

Hét óra elmúlt. Ekkor megjelentek

Nagy díszben a gárda-vadászok. Mentek

A menet élén...

MÁRIA LUJZA *(megérti, hogy mit olvastat föl a herceg és sirva borul térdre)* Ó Franc!...

HARTMANN TÁBORNOK.

A tömeg

Szívét e percben mámor kapta meg.

Sok ember sirva és zokogva állt ott.

És valamennyi lelkesen kiáltott,

Egyszerre, mint egy óriási száj:

Éljen soká' a Római király!

MÁRIA LUJZA

Franc!...

HARTMANN TÁBORNOK.

*Ágyú-dörgés. A templom előtt
A felséges párt üdvözölni jött
A biboros. És azután sorrendben
Mind bevonultak ünnepélyes csendben.
Az apródok, a címeres heroldok,
A fényesebbnél-fényesebb csoportok,
A hadsegédek... és...*

(Látva, hogy a herceg behunyta a szemeit, megáll.)

A HERCEG (fölpillant). És...

HARTMANN TÁBORNOK. *Egy sereg*

*Palota-nagy... Aztán miniszterek...
Közből tömérdek kamarás ragyog...*

A HERCEG *(elhaló hangon).*
Olvassa!...

HARTMANN TÁBORNOK.

*Tisztek és tábornagyok...
Aldobrandíni hercegnő kezében
A fejkötő, hímezve csoda-szépen:
Beauveau s Vilian grófnőké a szerencse,
Hogy hordhatják a sőtartó-szelence
S a kanna terhét...*

A HERCEG *(egyre halványabban és merevebben).*

*Csak tovább!... Anyám,
Emeljen föl!... Karját tegye alá!...*

(Mária Lujza Prokesch segítségével följebb emeli a párnákon.)

HARTMANN TÁBORNOK.

*A nagyherceg jön, pompával teli:
A kis királynál ő képviseli
Az osztrák császárt, a kereszt-apát.
Hortense királyné lassan lépdel át
A templomon. Mellette halad a
Császári fenség, a keresztanya.
Most feltűnik a római király
Montesquiou asszony karján!... A báj,
A testet öltött fenség Ó Felsége
A császárné!... Dísz-öltönyének éke
Káprázatos. Prémes palástja, mely
Talpig fehér; ezüstös fényt lövel.
És Valmy herceg lágyan fogja fel
A két ujjával... Jönnek sorra még
A hercegek...*

A HERCEG. Ugorja át!... Elég!...

HARTMANN TÁBORNOK *(egy lapot átugrik).*
...És a királyok...

A HERCEG. A királyokat
Ugorja át!... Ah, ne olyan sokat!...
Hamar a végét!...

HARTMANN TÁBORNOK (több lapot átugorva)
...Ekkor...

A HERCEG. Hangosan!...
Nem hallom jól!...

ORVOS (*Prokeshhez*). Azonnal vége van!...

HARTMANN TÁBORNOK *(harsogó hangon)*.

Háromszoros éljen-jét elkiáltja

Most a herold a Római királyra...

A kisdedit a császár fölveszi,

S nem dajkájának adja... ráteszi - -

(Habozva néz Mária Lujzára.)

A HERCEG (kezét gyorsan és végtelenül nemesen a térdelő Mária Luiza fejére teszi).

A császárné karjára!...

(Erre a szóra, mely mindent megbocsát és újra koronát tesz a fejére, az anya zokogásban tör ki.)

HARTMANN TÁBORNOK. *Azután*

Fölemeli, hogy zúgjon a vidám

Hatalmas éljen... csapjon fel az égre...

A HERCEG *(elhanyagló fejjel)*.

Mama!...

MÁRIA LUJZA *(ráveti magát a fia testére).*

Ferenc!

A HERCEG (szemeit még egyszer kinyitja).

Napóleon!...

HARTMANN TÁBORNOK. *És végre*

A Te Deum, mely szétárad a Dómban!

És alkonyatkor az egész Frankhonban

Hasonló pompa!... Épp úgy szárnyal ott

A lelkes mámor, mely a nemzet száját

Hangossá teszi...

ORVOS (Hartmann tábornok karjához ér).

A herceg halott!...

(Csönd. A tábornok beteszi a könyvet.)

METTERNICH *(a tábornokkal)*.

Adassa rá fehér egyenruháját!...

(Vége.)